

Finansira
Evropska unija

Direkcija za evropske/europske integracije
Дирекција за европске интеграције

BOSNA I HERCEGOVINA
Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH
AGENCIJA ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA
BOSNE I HERCEGOVINE

Vodič za urodnjene politike i IPA III programiranje u sektoru sigurnosti

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
Vlada Federacije Bosne i Hercegovine
Ured Vlade Federacije Bosne i Hercegovine
za evropske integracije

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
VLADA
GENDER CENTAR
FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

Vodič za urodnjene politike i IPA III programiranje

u sektoru sigurnosti

Sadržaj

Lista skraćenica	4
1. Uvod	7
1.1. Pravna stečevina Evropske unije o ravnopravnosti spolova i principi pridruživanja	8
1.2. Ravnopravnost spolova: EU i proces pridruživanja BiH	12
1.3. Važnost urođnjavanja sektorskih politika i programiranja IPA III	13
2. Analiza ravnopravnosti spolova sektora sigurnosti	14
2.1. Pridruživanje Evropskoj uniji i sektor sigurnosti u kontekstu domaće razvojne perspektive	14
2.2. Ciljevi i urođnjenost sektora sigurnosti	16
2.2.1. Rod i politike suzbijanja organiziranog kriminala	17
2.2.2. Rod i terorizam, nasilni ekstremizam i radikalizacija koja vodi ka terorizmu	20
2.2.3. Rod i cyber kriminal	20
2.2.4. Zastupljenost žena u sigurnosnim i obrambenim strukturama i sudjelovanja žena u mirovnim misijama	21
2.2.5. Ženska prava kao pitanje sigurnosti	24
2.3. Institucionalna struktura sektora sigurnosti u BiH	25
2.4. Pokazatelji ravnopravnosti spolova u sektoru sigurnosti	26
2.5. Najbolje prakse	27
3. Instrumentarij za kreiranje urođnjene politike	29
3.1. Koraci u ciklusu kreiranja politika	29
3.2. Definicija	31
3.2.1. Relevantnost ravnopravnosti spolova	31
3.2.2. Analiza ravnopravnosti spolova	32
3.2.3. Analiza zainteresiranih strana	34
3.2.4. Procjena kapaciteta za ravnopravnost spolova	35
3.3. Planiranje i formulacija politika	36

3.3.1. Logički okvir	36
3.3.2. Procjena uticaja na ravnopravnost spolova	37
3.3.3. Pokazatelji ravnopravnosti spolova	38
3.3.4. Analiza zainteresiranih strana	39
3.3.5. Rodno budžetiranje	39
3.4. Implementacija	40
3.5. Evaluacija	40
4. Integriranje rodne perspektive u procesu IPA III programiranja za sektor sigurnosti	42
4.1. Proces IPA III programiranja i ključni dokumenti	42
4.2. Alati za urođnjavanje	50
4.3. Provođenje analize ravnopravnosti spolova za potrebe programiranja IPA III u sektoru sigurnosti	53
4.4. Urođnjavanje Akcionog dokumenta za sektor sigurnosti	60
5. Zaključci i preporuke	62
Prilozi	63
Prilog I - Primarno pravo Evropske unije	63
Prilog II - Sekundarno pravo Evropske unije	68
Prilog III - Objašnjenje pojmova koji se koriste u kontekstu ravnopravnosti spolova u Evropskoj uniji	73
Prilog IV - Skraćeni formular IPA III Akcijskog dokumenta sa smjernicama za urođnjavanje	76

Lista skraćenica

Agenda 2030	Agenda 2030 za održivi razvoj
AD	Akcioni dokument (<i>Action Document</i>)
AF	Akcioni fiš (<i>Action Fiche</i>)
AFIV	Agencija za forenzička ispitivanja i vještačenja
APP	Agencija za policijsku podršku
BD BiH	Brčko distrikt Bosne i Hercegovine
BiH	Bosna i Hercegovina
BiH GAP	Gender akcioni plan Bosne i Hercegovine
CARDS	Program pomoći zajednicama za rekonstrukciju, razvoj i stabilizaciju (<i>Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilisation</i>)
CRA	Ocjena klimatskih rizika (<i>Climate Risk Assessment</i>)
DKPT	Direkcija za koordinaciju policijskih tijela BiH
EIA	Analiza uticaja na okoliš (<i>Environment Impact Assessment</i>)
EIGE	Evropski institut za rodnu ravnopravnost (<i>European Institute for Gender Equality</i>)
EIP	Ekonomski investicioni plan (<i>European Investment Plan</i>)
EK	Evropska komisija (<i>European Commission</i>)
EU	Evropska unija (<i>European Union</i>)
EU <i>acquis</i>	pravna stečevina Evropske unije
EU GAP	Akcioni plan Evropske unije za rodnu ravnopravnost u okviru vanjskog djelovanja unije
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
FIGAP II	Finansijski instrument za provedbu Gender akcionog plana BiH
FMUP	Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova
FUP	Federalna uprava policije
GC FBiH	Gender Centar Federacije Bosne i Hercegovine
GP	Granična policija
GREVIO	Grupa eksperata za Akciju protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (<i>Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence</i>)
Interreg	Instrument Evropske unije za prekograničnu saradnju

IPA	Instrument za predpristupnu pomoć (<i>Instrument for Pre-Accession Assistance</i>)
ISPA	Instrument za predpristupne strukturalne politike (<i>Instrument for Structural Policies for Pre-Accession</i>)
KPU	Ključni pokazatelji učinka (<i>Key performance indicators</i>)
LFM	Matrica logičkog okvira (<i>Logical Framework Matrix</i>)
MO BiH	Ministarstvo odbrane BiH
MSB BiH	Ministarstvo sigurnosti BiH
MUP	Ministarstvo unutrašnjih poslova
MUP RS-RS WPON	Udruženje "Mreža žena MUP RS-RS WPON"
MUP SBK/KSB	Ministarstvo unutrašnjih poslova Srednjobosanskog kantona/Kanton Središnja Bosna
MUP ŽZH	Ministarstvo unutrašnjih poslova Županije Zapadnohercegovačke
NDICI-GE	Instrument za susjedstvo, razvoj i međunarodnu suradnju – Globalna Evropa (<i>Neighborhood, Development, and International Cooperation Instrument – Global + Europe</i>)
OECD	Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (<i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i>)
OECD-DAC	Odbor za razvojnu pomoć OECD-a (<i>Development Assistance Committee</i>)
OS/OS BiH	Oružane snage Bosne i Hercegovine
OSCE	Organizacija za sigurnost i suradnju u Evropi (<i>Organization for Security and Co-operation in Europe</i>)
PF	Programski okvir IPA III (<i>Programming Framework IPA III</i>)
PHARE	Program predpristupne pomoći za države kandidatkinje (<i>Pologne et Hongrie - Aide à Restructuration Economique</i>)
PSOTC	Centar za obuku za operacije podrške miru (<i>Peace Support Operations Training Centre</i>)
RS	Republika Srpska
RTV BiH	Radio-televizijski servis Bosne i Hercegovine
SALW	malokalibarsko i lako oružje (<i>Small Arms and Light Weapons</i>)
SAPARD	Posebni pristupni program za poljoprivredu i ruralni razvoj (<i>Special Accession Programme for Agricultural and Rural Development</i>)
SEA	Strateška okolišna procjena (<i>Strategic Environment Assessment</i>)

SDG	Ciljevi održivog razvoja (<i>Sustainable Development Goals</i>)
SIPA	Državna agencija za istrage i zaštitu (<i>State Investigation and Protection Agency</i>)
SMART indikatori	specifični, mjerljivi, ostvarivi, realistični i pravovremeni (<i>SMART - Specific, Measureable, Achievable, Realistic, Timely</i>)
SOCTA	Procjena prijetnje od teškog i organiziranog kriminala (<i>Serious and Organised Crime Threat Assessment</i>)
SPN/FT	Borba protiv pranja novca i finansiranja terorizma (<i>Anti-Money Laundering and Countering the Financing of Terrorism - AML/CFT</i>)
SPS	Služba za poslove sa strancima
SR	Strateški odgovor zemlje korisnice IPA III (<i>Strategic Response</i>)
SSP	Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju
ToR	Opis poslova (<i>Terms of Reference</i>)
UEU	Ugovor o Evropskoj uniji
UFEU	Ugovor o funkcioniranju Evropske unije
UNFPA	Populacioni fond Ujedinjenih nacija (<i>United Nations Population Fund</i>)
UNSCR	Rezolucijom Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija (<i>United Nations Security Council Resolution</i>)
ZORS	Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH
ZSOP	Zajednička sigurnosna i odbrambena politika
WPON	Mreža policijskih službenica (<i>Women Police Officers Network</i>)

1. Uvod

Jednakopravnost žena i muškaraca temeljni je princip Evropske unije (EU). To nas vraća u 1957. godinu, kada je princip jednake plate za rad jednake vrijednosti postao dio Rimskog ugovora. Diskriminacija je prepoznata kao politički neprihvatljiva, ekonomski neisplativa i zakonski sankcionirana. Tako ravnopravnost spolova postaje jedan od glavnih i neizostavnih elemenata reformskog procesa. Jedan od preduslova za usklađivanje domaćih standarda sa standardima EU je poštovanje ljudskih prava žena i uspostavljanje mehanizama za borbu protiv diskriminacije. Usklađenost s ovim principima očekuje se od svake države članice, ali i od zemalja koje žele postati članice Evropske unije.

Bosna i Hercegovina je postala kandidatkinja za članstvo u Evropskoj uniji 15. decembra 2022. godine, nakon više od šest godina od podnošenja aplikacije za članstvo u EU u februaru 2016. godine. Proces partnerstva i pristupanja je između 2008. i 2023. godine baziran na jedinom ugovornom odnosu koji BiH ima s EU, odnosno na Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju (SSP), kao i putem redovnog političkog i ekonomskog dijaloga. Ovdje se treba podsjetiti da je od 2008. do 2015. godine do potpunog stupanja na snagu SSP-a, aktivan bio samo njegov dio koji se odnosi primarno na trgovinu – odnosno Privremeni sporazum. U sklopu tih procesa, prepoznata je potreba za prioritetnim reformama u Bosni i Hercegovini u različitim područjima. Podrška EU ovim procesima u zemljama potencijalnim kandidatkinjama i kandidatkinjama je ranih 2000.-ih godina realizirana kroz niz instrumenata (CARDS, SAPARD, ISPA, PHARE, instrument za Tursku), koje je EU 2006. godine objedinila u jedan - Instrument pretpristupne pomoći (eng. *Instrument for Pre-Accession Assistance – IPA*). Druga generacija IPA instrumenta (IPA II) je implementirana u periodu 2014-2020. godine. IPA II je podupirala važne reformske procese, afirmirajući metode programiranja po prioritetnim sektorima (tzv. sektorski pristup). Instrument IPA III koji obuhvata sedmogodišnji finansijski period 2021-2027. godine predstavlja nadgradnju na postignuća IPA II i osigurava nastavak praćenja zacrtanih ciljeva i prioriteta, uz uvođenje elemenata kojima se povećava konkurencija među zemljama korisnicama IPA III za dalji napredak u prioritetnim oblastima, uz omogućavanje veće fleksibilnosti u odgovoru na potrebe korisnika. Također, ovaj program dodatno podržava ispunjenje strateških ciljeva proširenja Evropske unije. Proces programiranja IPA III osnažit će pristup zasnovan na učinkovitosti, istovremeno garantirajući princip poštene raspodjele. Jači fokus je stavljen na relevantnost i kvalitetu prijedloga, na način koji osigurava bolju vezu sa zahtjevima koji proizlaze iz Mišljenja Evropske komisije o spremnosti BiH na članstvo u EU (avis), njihovom provođenju, te smanjenju broja zaostalih obaveza.

Kako je ravnopravnost spolova jedan od ključnih principa vladavine prava u sklopu strategije i procesa proširenja, od Bosne i Hercegovine se očekuje da usvoji pravnu stečevinu Evropske unije (EU *acquis*), odnosno skup zajedničkih prava i obaveza kojih se moraju pridržavati sve države članice EU. U tom smislu, Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, koji zabranjuje diskriminaciju na osnovu spola i uspostavlja pravne standarde u oblasti ravnopravnosti spolova, usvojen 2003. godine i dopunjen 2009. godine, postavio je temelje za izradu i usvajanje Gender akcionog plana za Bosnu i Hercegovinu kao dokumenta strateške politike koji definira osnovu za djelovanje u pravcu ravnopravnosti spolova na nivou države, uključujući izvršenje zakonskih obaveza u svim relevantnim oblastima društva. Tri gender akciona plana (2006-2011, 2013-2017. i 2018-2022. godine) u prvi plan stavljaju izgradnju sistema koji će omogućiti održiv uticaj svih zakonskih mjera i politika za podršku ravnopravnosti spolova, a između ostalog za cilj imaju uspostavljanje i jačanje saradnje i partnerstva u vezi sa Zakonom o ravnopravnosti spolova, državnim i entitetskim strategijama razvoja, Strategijom za ravnopravnost spolova EU i drugim relevantnim strateškim dokumentima Vijeća Evrope, Evropske unije i Ujedinjenih nacija.

S tim u vezi, projekt „EU podrška za rodnu ravnopravnost u BiH“ će podržati institucije u pravilnom usklađivanju s pravnom stečevinom EU u pogledu ravnopravnosti spolova, s fokusom na ulozi, funkcioniranju i angažmanu institucionalnih mehanizama za ravnopravnost spolova u svim aspektima integracije i planiranja i implementacije pretpristupne pomoći EU. Ovaj instrument će doprinijeti postizanju strateških ciljeva Gender akcionog plana Bosne i Hercegovine kroz podršku provedbi mjera u prioritetnim oblastima, kroz provedbu standarda ravnopravnosti spolova u procesu integracije u EU, razvoj kapaciteta vladinih institucija i institucionalnih mehanizama za ravnopravnost spolova i jačanje saradnje sa Direkcijom za evropske integracije i Delegacijom EU u BiH. To podrazumijeva sinergiju aktivnosti u okviru provedbe drugog Finansijskog instrumenta za provedbu Gender akcionog plana BiH (FIGAP II), potpisanog 2018. godine.

Bosna i Hercegovina u vrijeme pisanja ovog vodiča (februar 2023. godine) nije usvojila Plan usklađivanja sa pravnom stečevinom EU, pa se i usklađivanje propisa u BiH provodi dosta fragmentirano i neujednačeno bez jasne strategije, plana ili prioriteta. Važeće/postojeće strategije koje pokrivaju razdoblje do 2027. za BiH su od presudnog značaja i u pogledu povlačenju IPA III fondova u ovoj oblasti. Pitanje uvođenja rodne dimenzije u za proces evropskih integracija relevantnim sektorima zahtijeva svojevrsnu simultanu i koordiniranu aktivnost koja bi trebala biti sastavnim dijelom svih strateških dokumenata, planovima i razvojnim programima i javnim politikama u BiH.

Nakon više od decenije, aktivnosti na izradi Programa integriranja Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju su započete 2020. godine, nakon što je usaglašena metodologija unutar uspostavljenog sistema koordinacije procesa evropskih integracija u Bosni i Hercegovini. Ovo znači da su zajednička tijela predviđena Odlukom o sistemu koordinacije procesa evropskih integracija u Bosni i Hercegovini zadužena za izradu Programa integriranja¹.

U budućnosti se očekuje da će projekt „EU podrška za rodnu ravnopravnost“ u Bosni i Hercegovini, kojeg finansira EU, poboljšati primjenu politika za ravnopravnost spolova, povećati kapacitet za efikasnu integraciju odredbi Evropske unije o ravnopravnosti spolova i pružiti konkretnu priliku za razmjenu znanja i iskustava između zemalja Zapadnog Balkana, kao i sa državama članicama EU.

Sadržaj Vodiča prate Prilozi koji pružaju više informacija o pravnoj stečevini Evropske unije o ravnopravnosti spolova, pojmovima važnim za urođnjavanje politika, kao i pripremi urođnjenih IPA III Akcionih dokumenata.

1.1. Pravna stečevina Evropske unije o ravnopravnosti spolova i principi pridruživanja

Evropska unija zasniva se na skupu vrijednosti koje uključuju jednakost (članovi 2. i 3. stav 3. Ugovora o Evropskoj uniji – UEU). Član 8. Ugovora o funkcioniranju Evropske unije (UFEU) ovlašćuje EU da uvodi mjere za uklanjanje nejednakosti i potiče je da promovira jednakost žena i muškaraca kroz sve svoje politike. Član 153. UFEU podupire djelovanje EU na području jednakih mogućnosti i jednakog tretmana u pitanjima zapošljavanja i zanimanja, a član 157. priznaje princip da žene i muškarci treba da dobiju jednaku platu za rad jednake vrijednosti. Povelja EU o osnovnim pravima, u prilogu Lisabonskog ugovora, utvrđuje principe nediskriminacije, jednakosti žena i muškaraca, te kulturne, vjerske i jezičke raznolikosti.²

U direktivama Evropske unije o ravnopravnosti spolova izdvaja se nekoliko ključnih instituta za zajednički cilj ravnopravnosti žena i muškaraca: jednake mogućnosti, zabrana direktne i indirektno diskriminacije, uznemiravanja i seksualnog uznemiravanja, te afirmativna akcija. Opseg značenja različitih pojmova usko je povezan s razvojem primarnog i sekundarnog prava EU i relevantne sudske prakse.

Primarno pravo Evropske unije

Tri primarna pravna instrumenta EU u 2023. godini postavljaju ravnopravnost spolova među temeljne vrijednosti EU i imaju istu pravnu vrijednost. To su Ugovor o Evropskoj uniji (UEU), Ugovor o funkcioniranju Evropske unije³ i Evropska povelja o temeljnim pravima (od 2009. godine).

Pravni osnov za pristupanje utvrđen je Ugovorom o Evropskoj uniji. Uključuje obavezu poštivanja vrijednosti EU iz člana 2. UEU: „Unija se temelji na vrijednostima poštovanja ljudskog dostojanstva, slobode, demokratije, jednakosti, vladavine prava i poštovanja ljudskih prava, uključujući i prava pripadnika manjina. Te vrijednosti

1 Izvještaj EU o BiH za 2022: https://europa.ba/wp-content/uploads/2022/10/izvjestaj-o-bosni-i-hercegovini-za-2022-godinu_1666693844.pdf, str. 11. i 14.

2 EUR Lex baza propisa: https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/equal_opportunities.html

3 Prečišćeni tekst UFEU: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12012E/TXT:EN:PDF>

su zajedničke državama članicama u društvu u kojem prevladavaju pluralizam, nediskriminacija, tolerancija, pravda, solidarnost i jednakost između žena i muškaraca⁴. Princip jednakosti žena i muškaraca uspostavljen je Rimskim ugovorom 1957. godine⁵, s fokusom na jednaku platu za jednak rad. Rimski ugovor je izmijenjen i sada se zove Ugovor o funkcioniranju Evropske unije⁶ i obuhvata ključne principe jednakosti o jednakim platama i obavezama uvođenja rodno osviještenih politika.

Članovi 8. i 10. UFEU obavezuju EU i države članice da osiguraju da su ciljevi ravnopravnosti spolova integrirani u sve aktivnosti EU. Iako ove odredbe ne stvaraju pojedinačna izvršna prava, one su ključne za tumačenje i provedbu prava EU i predstavljaju obavezu Evropskoj uniji i državama članicama. Od 2010. godine svi zakonodavni akti i politike EU moraju se ocjenjivati u odnosu na Povelju o osnovnim pravima.⁷ Pristupanje EU Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima ponovo je potvrđeno 2019. godine odlukom Vijeća EU,⁸ u skladu s tim, prilikom tumačenja i primjene prava EU moraju biti uzeta u obzir pitanja i praksa zaštite ljudskih prava.

Sekundarno pravo Evropske unije

Sekundarno pravo proizlazi iz primarnog prava i mandata EU, te podliježe približavanju zakonodavstava država koje se kandidiraju za članstvo u EU. U prošlosti se veliki naglasak stavljao na tržište rada i jednake plate za žene i muškarce, kako je utvrđeno u primarnom pravu. Povezana sa slobodnim kretanjem ljudi, kapitala, roba i usluga, nediskriminacija je suštinski dio propisa koji osiguravaju jednakopravan pristup resursima.

Strategije EU za ravnopravnost spolova postavljaju ciljeve politike i procjenjuju moguće zakonodavne izmjene. Strategija za ravnopravnost spolova 2020-2025. godine postavlja ključne ciljeve, pri čemu će se razvijati zakonodavne i političke mjere zajedno sa ostalim aktivnostima podrške:

- eliminacija rodno zasnovanog nasilja;
- osporavanje rodni stereotipa;
- otklanjanje razlika na osnovu spola na tržištu rada;
- postizanje jednakog učešća u različitim sektorima privrede;
- rješavanje razlike u platama i penzijama na osnovu spola;
- otklanjanje razlika na osnovu spola u oblasti brige i
- postizanje rodno balansa u donošenju odluka i u politici.

Strategija primjenjuje dvostruki pristup rodno osviještene politike u kombinaciji s ciljanim aktivnostima, a interseksionalnost je horizontalni princip njene provedbe. Principi ravnopravnosti spolova ključan su dio pristupnih procesa. EU je izradila posebnu politiku za promociju ljudskih prava i demokratizacije u zemljama koje nisu članice Unije, vodeći računa da se odnos sa susjednim zemljama razvija na vrijednostima ravnopravnosti spolova (član 8. UEU)⁹. Nadalje, politički kriteriji za pridruživanje koje je utvrdilo Evropsko vijeće u Kopenhagenu 1993. godine zahtijevaju od zemalja kandidatkinja da imaju stabilne institucije koje garantiraju demokratiju, vladavinu prava, ljudska prava i poštovanje i zaštitu manjina.¹⁰

4 Ugovor o Evropskoj uniji, član 2, prečišćena verzija UEU dostupna na <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:12012M002>

5 Ugovor iz Rima: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/hr/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/treaty-of-rome>

6 Prečišćeni tekst UFEU: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12012E/TXT:EN:PDF>

7 Povelja EU-a o temeljnim pravima: https://commission.europa.eu/aid-development-cooperation-fundamental-rights/your-rights-eu/eu-charter-fundamental-rights_hr

8 Dokumenti vezano za pristupanje Konvenciji: <https://www.coe.int/en/web/human-rights-intergovernmental-cooperation/accession-of-the-european-union-to-the-european-convention-on-human-rights>

9 Glavni kriteriji za potencijalno članstvo nalaze se u članu 49 UEU.

10 Strategy for the effective implementation of the Charter of Fundamental Rights by the European Union: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0573:FIN:en:PDF>

Direktive EU o ravnopravnosti kao sekundarni izvori za *acquis* EU:

Direktiva 2006/54/EC¹¹ Evropskog parlamenta i Vijeća od 5. jula 2006. godine

- o provedbi načela jednakih prilika i jednakog postupanja prema muškarcima i ženama u pitanjima zapošljavanja i rada. Direktiva obuhvata: a) pristup zapošljavanju, napredovanje i stručno osposobljavanje, b) uslove rada, uključujući platu, c) strukovne sisteme socijalnog osiguranja.

Direktiva Vijeća 2000/78/EC¹² od 27. novembra 2000. godine

- opšti okvir za jednako postupanje u zapošljavanju i radu

Direktiva Vijeća 79/7/EEC¹³ od 19. decembra 1978. godine

- o postupnoj provedbi načela jednakog postupanja prema muškarcima i ženama u pitanjima socijalne sigurnosti

Direktiva 2010/41/EU¹⁴ Evropskog parlamenta i Vijeća od 7. jula 2010. godine

- o primjeni načela jednakog postupanja prema muškarcima i ženama angažovanim u nekoj aktivnosti, uključujući poljoprivredu, u svojstvu samozaposlene osobe

Direktiva Vijeća 92/85/EEC¹⁵ od 19. oktobra 1992. godine

- o uvođenju mjera za podsticanje poboljšanja sigurnosti i zdravlja na poslu zaposlenih trudnica i porodilja ili dojilja

Direktiva Vijeća 2010/18/EU¹⁶ od 8. marta 2010. godine

- provodi revidirani okvirni sporazum o roditeljskom dopustu. Direktiva osigurava prava roditelja, žena i muškaraca, uključujući i usvojitelje, na roditeljsko odsustvo pri rođenju ili usvojenju, koje se određuje u dužini od najmanje četiri mjeseca odmora i odobravanje odsustva na puno ili skraćeno radnog vrijeme i na unaprijed određene vremenske intervale.

Posljednja verzija Direktive o usklađivanju između poslovnog i privatnog života (2019/1158/EU¹⁷), kojom se stavlja van snage Direktiva 2010/18/EU počev od 2. avgusta 2022. godine. Direktiva širi prvobitni opseg primjene roditeljskog odsustva na širu primjenu odsustva za staratelje i uvodi plava na fleksibilne radne uslove.

Direktiva Vijeća 2004/113/EC¹⁸ od 13. decembra 2004. godine

- o provedbi načela jednakog postupanja prema muškarcima i ženama u pristupu i nabavci robe i usluga. Svrha Direktive je osigurati pristup i isporuku roba i usluga kako bi se stavilo na snagu načelo jednakog postupanja prema ženama i muškarcima u zemljama članicama. Direktiva se odnosi na sva lica koja pružaju robe i usluge (privatna ili pravna lica), koje se nude izvan područja privatnog i porodičnog života i transakcija izvršenih u ovom kontekstu.

Direktiva Evropskog parlamenta i Vijeća 2022/2381¹⁹ od 23. novembra 2022.

- o ravnopravnosti spolova u odborima korporacija. Do 2026., kompanije će trebati imati 40 posto podzastupljenog spola među neizvršnim direktorima ili 33 posto među svim direktorima.

---

11 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32006L0054>

12 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32000L0078&from=LV>

13 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX%3A31979L0007>

14 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32010L0041&qid=1678876204397>

15 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/hr/TXT/?uri=CELEX%3A31992L0085>

16 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31992L0085&qid=1678876340675>

17 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L1158&from=GA>

18 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32004L0113&qid=1678876420812>

19 <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2022/2381/oj>

EU Gender akcioni plan (EU GAP) za ravnopravnost spolova i osnaženje žena u spoljnom djelovanju EU donesen za period 2021-2025²⁰. Treći je dokument usvojen kao zajednički dokument Evropskog parlamenta i Vijeća EU, a njegova namjena je da usmjeri sve intervencije koje finansira EU, a provode vlade partnerskih zemalja, organizacije civilnog društva i drugi akteri. Metod je specifičan po tome da ne samo da potiče izvještavanje striktno vezano za finansiranje EU, već i za aktivnosti partnerskih vlada. Ovaj plan uvažava Ciljeve održivog razvoja, tematske indikatore plana za provedbu Rezolucije Savjeta bezbjednosti UN-a Žene, mir, sigurnost, kao i Spotlight inicijativu za eliminaciju nasilja nad ženama i djevojčicama²¹ i Okvir rezultata EU²². Lista indikatora koja je ponuđena uz ovaj plan predstavlja okvir i podršku različitim procesima, poput: i) programiranja u pojedinačnim zemljama i regionu, uključujući pripremu GAP-a III za provedbene planove na nivou država i zajedničko komuniciranje, kao i godišnja implementacija planova za operacije i misije u sklopu Zajedničke sigurnosne i odbrambene politike (ZSOP), ii) dizajniranja aktivnosti i programa koje finansira EU; iii) monitoringa, izvještavanja i evaluacije; te iv) bilo koje druge relevantne inicijative i procesa.

Postupak pristupanja EU-u u zemljama kandidatkinjama i potencijalnim kandidatima potaknuo je pravne reforme kojima se promiče ravnopravnost spolova jer se od tih kandidata očekuje da se postupno usklade s pravnom stečevinom Unije u području ravnopravnosti spolova i pripreme svoj institucijski okvir za provedbu te stečevine²³. EU GAP III posebno ističe sljedeće:

- Žene i muškarci u svoj svojoj različitosti treba da imaju jednake mogućnosti, jednak pristup zapošljavanju, pristojan rad, jednaku platu za jednak rad kako bi bili ekonomski nezavisni;
- Žene i djevojčice treba ravnopravno da učestvuju u javnoj i privatnoj sferi, kako bi se ostvarila funkcionalna demokratija i ekonomija, te da bi se ispunila ljudska prava za sve. Ovo ima velike koristi za društvo u cjelini, od ojačanog kredibiliteta demokratskih institucija do manje učestalosti nasilja koje vrši država;
- Promoviranje jednakog pristupa žena neiskorištenom potencijalu digitalnih tehnologija ključno je za digitalnu strategiju EU-a i za održivi rast.²⁴

Iako se odnosi i djelovanje institucija EU i država članica, EU GAP III služi i kao svojevrsan izvor standarda za države koje su u procesu pridruživanja EU, najvećim dijelom na vanjske akcije, odnosno intervencije EU. Njime se predviđa i uspostavljanje obaveznih obuka o uvođenju rodničkih perspektiva za osoblje u svim diplomatskim misijama i strukturama Evropske komisije i država članica, te dostupnost stručne pomoći, ekspertize i podrške za provođenje analize ravnopravnosti spolova. EU GAP III nalaže korištenje svih dostupnih foruma za aktivno promicanje ravnopravnosti spolova i dostupnost finansijskih sredstava za projekte i inicijative u ovoj oblasti, uključujući rad organizacija civilnog društva. Ova odrednica je materijalizirana kroz stratešku odrednicu EU GAP-a III kojim se utvrđuje da će 85% svih eksternih akcija koje finansira EU do 2025. godine, bilo na regionalnom ili na državnom nivou, nositi oznaku G2 ili G1²⁵, odnosno, za osnovni cilj imati ravnopravnost spolova, ili će ravnopravnost spolova biti važan i dobro promišljen cilj akcije.

Posvećenost Evropske komisije postizanju ovog cilja je potvrđena i kroz *Neighborhood, Development, and International Cooperation Instrument – Global Europe* (NDICI-GE) Uredbu²⁶, kojim je uspostavljen instrument za eksterne akcije vrijedan oko 80 milijardi eura. Uz to što podržava cilj iz EU GAP III, NDICI-GE zahtijeva da najmanje 5% akcija obuhvaćenih ovim instrumentom za glavni cilj treba imati ravnopravnost spolova, prava i osnaživanje djevojčica.

20 Akcijski plan EU-a za Rodnu Ravnopravnost (GAP) III – Ambiciozan plan za rodnu ravnopravnost i jačanje položaja žena u okviru vanjskog djelovanja EU: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020JC0017&from=EN> i <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020SC0284&from=EN>

21 Spotlight inicijativa: https://spotlightinitiative.org/sites/default/files/publication/Annex_I_Description_of_the_Action_Spotlight_Initiative_Rider_II_FINAL_1.pdf

22 EU Results framework: [https://europa.eu/capacity4dev/acpeudialogueremittances/eu-rfi#:~:text=The%20EU%20Results%20Framework%20\(EURF,instruments%20of%20EU%20international%20cooperation](https://europa.eu/capacity4dev/acpeudialogueremittances/eu-rfi#:~:text=The%20EU%20Results%20Framework%20(EURF,instruments%20of%20EU%20international%20cooperation)

23 EU GAP III: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020JC0017&from=EN> i <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020SC0284&from=EN>

24 Ibid.

25 OECD marker ravnopravnosti spolova G1: Ravnopravnost spolova je važan i promišljen cilj, ali ne i glavni razlog za preduzimanje projekta/programa. OECD marker ravnopravnosti spolova G2: Ravnopravnost spolova je glavni cilj projekta/programa i fundamentalna je u njegovom dizajnu i očekivanom rezultatima.

26 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32021R0947&from=EN>

1.2. Ravnopravnost spolova: EU i proces pridruživanja BiH

Programi Evropske unije za pretpristupne zemlje imaju glavni cilj da podrže potencijalne države članice da usvoje i provedu sve reforme (političke, institucionalne, pravne, administrativne, socijalne i ekonomske) potrebne da bi se uskladile s vrijednostima i pravilima, standardima, politikama i praksama EU. Kriteriji za pridruživanje ili Kopenhagenski kriteriji²⁷ sadrže jasne preduslove u pogledu stabilnih institucija koje garantiraju demokratiju, vladavinu prava, ljudska prava i poštovanje i zaštitu manjina.

UN Women u Bosni i Hercegovini radi na nizu razvojnih intervencija kroz implementaciju Strateškog plana 2022-2025²⁸. godine, a među ostalim aktivnostima na normativnom planu, ove intervencije su osmišljene kao podrška provedbi Gender akcionog plana Bosne i Hercegovine 2018-2022. godine. S tim u vezi, UN Women u Bosni i Hercegovini podržava napore vlasti u procesu evropskih integracija, a zajedno sa Agencijom za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine pruža tehničke smjernice u provedbi analize ravnopravnosti spolova sektorskih planskih dokumenata, politika, programa i mjera. Ova podrška namijenjena je svim osobama uključenim u planiranje politika, a za cilj ima rodno procjenu uticaja i davanje preporuka i sektorskih smjernica za rodno osviještene politike kao direktan doprinos punoj implementaciji Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini i Gender akcionog plana Bosne i Hercegovine 2023-2027. koji je u nastajanju.

Ovi napori također pružaju osnovu za daljnju podršku kroz projekt „EU podrška za rodnu ravnopravnost u BiH“, koji ima za cilj ojačati efikasnu provedbu domaćih i međunarodnih pravnih okvira koji se tiču ravnopravnosti spolova i ženskih prava, rodno osviještenih politika u procesima integracije u EU i planiranja pretpristupne pomoći i jačanja institucionalnih mehanizama za ravnopravnost spolova u skladu sa standardima EU. Planirana podrška usklađena je sa Akcionim planom EU za ravnopravnost spolova 2020-2025.²⁹ koji ima za cilj pružanje podrške partnerskim zemljama u procesu proširenja, posebno zemljama u razvoju, i susjednim zemljama u postizanju konkretnih rezultata u pravcu ravnopravnosti spolova na kojoj počivaju evropske vrijednosti, kao i Ciljeva održivog razvoja (Sustainable Development Goals - SDG), posebno cilja 5, koji se odnosi na ravnopravnost spolova³⁰.

Mišljenje o spremnosti BiH za članstvo u EU navodi 14 prioriteta koje BiH prema sveobuhvatnoj analizi stanja mora ispuniti. Pod stavkom 9, u okviru Temeljnih prava, nalazi se upravo ravnopravnost spolova³¹.

„Jačanje zaštite prava svih građana, putem osiguranja provođenja zakonodavstva usmjerenog protiv diskriminacije i u korist rodne ravnopravnosti.“

U izvještaju za BiH u 2022. godini, Evropska unija je, između ostalog evidentirala da je zakonodavstvo relevantno za ravnopravnost spolova i dalje uglavnom usklađeno i da se provodi širom zemlje. Također, EU evidentira da se dio Gender Akcionog plana (GAP-a) za period 2018-2022. koji se odnosi na nasilje u porodici provodi. Ističe se da institucionalni odgovor na rodno zasnovano nasilje mora biti poboljšán, što uključuje i opće mjere zaštite, zaštite žrtava, pravnu pomoć i siguran smještaj. Za BiH se bilježi da treba ubrzati procesuiranje predmeta seksualnog nasilja, obezbijedi reparaciju ženama žrtvama ratnih zločina, te obezbijedi zaštitu svjedoka. Nadalje, usprkos sistemskim aktivnostima da se poboljša zastupljenost i status žena u oblastima mira i sigurnosti, žene su i dalje nedovoljno zastupljene u višim činovima institucionalnih sigurnosnih hijerarhija, iako njihov broj u vojsci i policiji bilježi stabilan rast. Također, rodno motivirana razlika u platama ostaje veoma visoka – oko 25%. Također, žene su i dalje nedovoljno zastupljene u politici i javnom životu. Tretman materinskog, očinskog i porodičnog odsustva i dalje se razlikuje među entitetima i kantonima u BiH. Procjena rodno zasnovanog uticaja zakona i mjera se ne obavlja u skladu sa zakonom.

27 Kriteriji iz Kopenhaga: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/glossary/accession-criteria-copenhagen-criteria.html>

28 Strateški plan UN Women za period 2022-2025.: <https://www.unwomen.org/sites/default/files/2021-11/UN-Women-Strategic-Plan-2022-2025-brochure-hbs.pdf>

29 Više o Akcionom planu: <https://www.consilium.europa.eu/hr/press/press-releases/2020/12/16/gender-action-plan-iii-presidency-issues-conclusions-welcoming-an-ambitious-agenda-for-gender-equality-and-women-s-empowerment-in-eu-external-action/>

30 SDG 5: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/gender-equality/>

31 Mišljenje o spremnosti BiH za članstvo u EU: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52019DC0261&qid=1674056260796>

Regulirajući područje ravnopravnosti spolova bh. zakonodavstvo na svim nivoima vlasti kreiralo je osnovu za postizanje ravnopravnosti spolova. S obzirom na obavezu da osigura približavanje domaćeg zakonodavstva *acquis*-u EU, Bosna i Hercegovina je izradila i usvojila neke pravne i strateške okvire kojima su osnovane institucije i mehanizmi za ravnopravnost spolova, ali ipak provedba politika za ravnopravnost spolova ostaje izazov.³²

1.3. Važnost urođnjavanja sektorskih politika i programiranja IPA III

Bosna i Hercegovina je zemlja kandidatkinja za članstvo u Evropskoj uniji. Proces partnerstva i pridruživanja u periodu od 2008. do 2023. godine odvijao se na osnovu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP). Redovni politički i ekonomski dijalog odvija se između EU i Bosne i Hercegovine u okviru struktura za provedbu SSP-a. Najprioritetnije reforme u oblasti vladavine prava i osnovnih prava, ekonomskog upravljanja i poboljšane ekonomske konkurentnosti, kao i jačanje demokratskih institucija, uključujući i reformu javne uprave – rješavaju se kroz projekte finansirane kroz IPA II³³ i kroz IPA III³⁴.

Ključna promjena u odnosu na prethodne prepristupne alate (IPA I i IPA II), IPA III nema unaprijed definisan finansijski okvir za svaku od zemalja korisnica, već se ukupan iznos sredstava za pojedinačne zemlje korisnice utvrđuje na osnovu procjene uspješnosti zemlje korisnice u provođenju sektorskih reformi na koje se obavezala kroz proces evropskih integracija.

Ravnopravnost spolova kao jedan od ključnih principa vladavine prava sastavni je dio strategije proširenja³⁵, a proces proširenja zahtijeva da država podnositeljica prihvati pravnu stečevinu Evropske unije, odnosno skup zajedničkih prava i obaveza koje obavezuju sve članice EU. Ravnopravnost spolova karakteristična je za IPA III kroz primjenu principa prema pristupu zasnovanom na pravima [(i) zakonitosti, univerzalnosti i nedjeljivosti ljudskih prava, (ii) učešća, (iii) nediskriminacije, (iv) odgovornosti i (v) transparentnosti] u svakom koraku programiranja, implementacije, praćenja i evaluacije podrške. Također se očekuje da IPA III podrška Bosni i Hercegovini neizostavno uzme u obzir analizu ravnopravnosti spolova u svim sektorima, u kojoj će biti istaknute različite situacije i potrebe žena i muškaraca, a koja će date procjene prikazati kroz relevantne pokazatelje, aktivnosti i rezultate.

IPA III instrument i njegove karakteristike su opisane u dijelu 4. ovog vodiča, no prije pristupanja programiranju akcija u pojedinačnim sektorima, važno je imati u vidu da se ciljevi utvrđeni u EU GAP-u III u pogledu urođnjavanja vanjskih akcija u potpunosti primjenjuju na IPA III akcije. Stoga, 85% svih akcija odobrenih za finansiranje treba imati ravnopravnost spolova za osnovni, ili važan cilj, odnosno imati OECD marker ravnopravnosti spolova G2 ili G1³⁶. Pored toga, za sve akcije koje ne zadovoljavaju ove kriterije, odnosno one koje nemaju u fokusu ravnopravnost spolova treba biti osigurano adekvatno obrazloženje.

Prema EU GAP III, na kreiranje svih vanjskih programa koje financira EU primjenjivat će tri minimalna standarda:

1. provođenje i korištenje ažuriranih analiza ravnopravnosti spolova s ciljem donošenja informiranih odluka o budućim mjerama i integracija tih analiza u sve relevantne dijaloge, politike, strategije, programe i operacije;
2. primjenu rodno osjetljivih pokazatelja i statistike razvrstane po spolu s ciljem praćenja i evaluacije;
3. navođenje pouzdanih razloga, na temelju rezultata analize ravnopravnosti spolova, kako bi se potkrijepilo sve mjere za koje je procijenjeno da ne pridonose ravnopravnosti spolova.³⁷

32 Izvještaj EU o BiH za 2022: https://europa.ba/wp-content/uploads/2022/10/izvjestaj-o-bosni-i-hercegovini-za-2022-godinu_1666693844.pdf, str. 34.

33 Regulativa o uspostavi IPA II programa: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2016-12/231-2014_ipa-2-reg.pdf

34 Regulativa o funkcioniranju IPA III programa: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2018/0465/COM_COM\(2018\)0465_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2018/0465/COM_COM(2018)0465_EN.pdf)

35 Strategija proširenja: <https://www.dei.gov.ba/en/expansion-pack>

36 OECD marker ravnopravnosti spolova G1: Ravnopravnost spolova je važan i promišljen cilj, ali ne i glavni razlog za preduzimanje projekta/programa. OECD marker ravnopravnosti spolova G2: Ravnopravnost spolova je glavni cilj projekta/programa i fundamentalna je u njegovom dizajnu i očekivanom rezultatima. Projekt/program ne bi bio poduzet bez ovog cilja ravnopravnosti spolova.

37 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020JC0017&from=EN>

2. Analiza ravnopravnosti spolova sektora sigurnosti

Vodič za urodnjene politike i IPA III programiranje se fokusira na analizu sektora sigurnosti s ciljem pružanja smjernica za kreiranje urodjenih politika i IPA III programiranja u ovom sektoru. Analiza prati glavne izazove u sektoru sigurnosti, uključujući i sa aspekta ravnopravnost spolova, a kako ih definišu i posmatraju ključni dokumenti institucija Evropske unije (EU) i domaće politike u Bosni i Hercegovini (BiH).

Evropski institut za rodnu ravnopravnost (eng. *European Institute for Gender Equality – EIGE*) razmatra sljedeće rodne aspekte sigurnosti:³⁸

- Rod i organizirani kriminal
- Rod, terorizam i nasilni ekstremizam
- Rod i kibernetički (cyber) kriminal
- Podzastupljenost žena u sektoru sigurnosti
- Ženska prava kao pitanje sigurnosti
- Nedostatak dostupnih i pouzdanih podataka koji su razvrstani po spolu i rodni statistika.

Ovi aspekti su u skladu sa ključnim regulativama evropske pravne stečevine u oblasti slobode, sigurnosti i pravde te sa ključnim ciljevima koje utvrđuje Gender akcioni plan EU. Vodeći se ovim aspektima sektora sigurnosti, analiza ravnopravnosti spolova će uzeti u obzir postojeće relevantne politike i statističke podatke u BiH, sa ciljem upućivanja na pitanja koja trebaju biti razmatrana prilikom kreiranja urodjenih politika u sektoru sigurnosti, kao i urodjenog IPA III programiranja u ovom sektoru. Analiza obuhvata, u skladu sa okvirom rodni aspekata sektora sigurnosti kako ih posmatraju relevantni dokumenti institucija EU, pitanja organiziranog kriminala, terorizma i nasilnog ekstremizma (radikalizacije koja vodi ka terorizmu), kibernetičkog/cyber kriminala, pitanja zastupljenosti žena u sektoru sigurnosti, uključujući sudjelovanje žena u mirovnim misijama. Analiza ravnopravnosti spolova se najvećim dijelom oslanja na dostupne statističke podatke u sektoru sigurnosti, mjerodavne podatke Rodnog profila zemlje koji je za BiH izrađen 2021. godine, te drugih relevantnih istraživanja u ovoj oblasti.

2.1. Pridruživanje Evropskoj uniji i sektor sigurnosti u kontekstu domaće razvojne perspektive

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica i njihovih država članica i Bosne i Hercegovine (SSP) potpisan je u Luksemburgu 16. juna 2008. godine, a stupio je na snagu 1. juna 2015. godine. SSP³⁹ u glavi VII – Pravda, sloboda i sigurnost, između ostalog, reguliše saradnju u oblastima pranja novca i finansiranja terorizma, sprječavanja i borbe protiv organiziranog kriminala i drugih nezakonitih aktivnosti, kao i borbe protiv terorizma. Bosna i Hercegovina je podnijela prijavu za članstvo u EU u februaru 2016. godine, nakon čega je uslijedio proces pripreme odgovora na Upitnik Evropske komisije (EK) i konačnog podnošenja prijave za članstvo u martu 2019. godine. Nakon analize odgovora na Upitnik uslijedilo je Mišljenje Komisije o zahtjevu Bosne i Hercegovine za članstvo u Evropskoj uniji iz 2019. godine, kao i Analitički izvještaj uz Mišljenje EK. Na sjednici Evropske komisije, u oktobru 2022. godine, usvojena je preporuka za dodjeljivanje kandidatskog statusa BiH, da bi u decembru 2022. godine Vijeće EU zasjedalo i na osnovu preporuke Komisije donijelo odluku o dodjeljivanju kandidatskog statusa BiH.

38 EIGE (2020) Sectoral Brief: Gender and Security. Luxembourg: Publications Office of the European Union

39 https://www.dei.gov.ba/uploads/documents/sporazum-o-stabilizaciji-i-pridruzivanju-između-eu-i-bosne-i-hercegovine-hrvatski-jezik_1604320257.pdf

Mišljenje EK iz 2019. godine posvećuje posebnu pažnju borbi protiv organiziranog kriminala i korupcije, kao i borbi protiv drugih teških krivičnih djela. Prema ovom mišljenju, „7. Borbu protiv korupcije i organiziranog kriminala ometaju nedovoljno usklađeni propisi u zemlji i slaba institucionalna saradnja i koordinacija. [...] Potrebno je intenzivirati aktivnosti za sprečavanje nasilnog ekstremizma i ojačati politike i mjere borbe protiv terorizma. [...]“⁴⁰ Potrebni su značajni napor u oblasti pravde, slobode i sigurnosti, gdje, prema ocjeni EK, Bosna i Hercegovina ima određeni nivo pripremljenosti. Prema zaključcima i preporukama Mišljenja EK, potrebno je, „Jačati prevenciju i borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala, uključujući i borbu protiv pranja novca i terorizma“,⁴¹ između ostalog i putem osiguravanja efikasne saradnje između tijela za provođenje zakona i sa tužilaštvima, te demonstriranja napretka u ostvarivanju rezultata proaktivnih istraga, potvrđenih optužnica, kaznenih progona i pravosnažnih osuđujućih presuda u predmetima organiziranog kriminala i korupcije, uključujući i one na visokom nivou.

Prema Analitičkom izvještaju uz Mišljenje EK iz 2019. godine, pravni okvir za borbu protiv **organiziranog kriminala** je samo djelomično usklađen sa pravnom stečevinom EU. Posljednja Strategija za borbu protiv organiziranog kriminala u Bosni i Hercegovini je usvojena za period 2017. - 2020. godine. Prema Izvještaju, BiH bi posebno trebala usvojiti i provesti strategiju i akcioni plan za borbu protiv organizovanog kriminala, na osnovu nove usvojene procjene prijetnje od teškog i organiziranog kriminala (SOCTA). Analitički izvještaj EK ističe da je pravni okvir za **borbu protiv terorizma** uglavnom usklađen sa *acquis*-em EU i međunarodnim pravom. Neophodno je dopuniti kaznene propise u svrhu osiguravanja strožih sankcija za kaznena djela obučavanja i putovanja u inozemstvo zbog terorizma, kao i za objavljivanje i dijeljenje terorističkog sadržaja na Internetu. U pogledu **kibernetičkog (cyber) kriminala**, BiH je strana potpisnica Budimpeštanske konvencije o kibernetičkom kriminalu, a prema Analitičkom izvještaju „Sposobnost zemlje da se bori protiv kibernetičkog kriminala, uključujući rješavanje problema vezanih za seksualno zlostavljanje djece na internetu i da efikasno odgovori na prijetnje kibernetičkoj sigurnosti, je neadekvatna. Organi za provođenje zakona moraju efikasnije odgovoriti na kibernetički kriminal i više se fokusirati na otkrivanje, sljedivost i krivično gonjenje sajber kriminalaca“⁴².

Posljednji Izvještaj EK o Bosni i Hercegovini za 2022. godinu ponovo nalazi da je **BiH “u ranoj fazi/na određenom nivou pripremljenosti u borbi protiv organiziranog kriminala.”**⁴³ Prema ovom izvještaju, nije ostvaren napredak u rješavanju ključnog prioriteta 7. iz Mišljenja EK iz 2019. godine, a koji se odnosi na borbu protiv organiziranog kriminala niti u ispunjenju preporuka iz prethodne godine, a koje su i dalje na snazi. **Propise o trgovini ljudima treba dodatno uskladiti sa *acquis*-em EU**, naročito u pogledu sankcija. Potrebno je poboljšati ranu identifikaciju žrtava i njihovo upućivanje u odgovarajuće službe podrške, pomoći i zaštite. BiH treba **dodatno uskladiti propise o sajber kriminalu sa *acquis*-em EU**. Bosna i Hercegovina je strana potpisnica Budimpeštanske konvencije o sajber kriminalu i trebala bi potpisati njen Drugi dodatni protokol o pojačanoj saradnji i otkrivanju elektronskih dokaza, koji je otvoren za potpisivanje u maju 2022. godine. Bosna i Hercegovina se uskladila sa stajalištem EU u pregovorima o Konvenciji Ujedinjenih nacija o sajber kriminalu. BiH **treba dovršiti strateški okvir za borbu protiv sajber kriminala**, jer strategija postoji samo u Republici Srpskoj. Propise o borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma koji su usklađeni sa Četvrtom i Petom direktivom EU o borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma (SPN/FT) treba hitno usvojiti. Potrebno je izraditi ažuriranu procjenu rizika, a nakon toga i akcioni plan. Nedostatak tih propisa otežava kapacitet zemlje da se, između ostalog, bori protiv terorizma i sprečava nasilni ekstremizam.

Radi bližeg sagledavanja pitanja integrisanja rodne perspektive u različite sektore djelovanja u BiH, a u skladu sa standardima koje postavlja EU, potrebno je analizirati i **Gender akcioni plan EU III (EU GAP III)**, koji predstavlja ambiciozan program za ravnopravnost spolova i jačanje djelovanja u oblasti vanjskih poslova Evropske unije, a koji je usvojen 25. novembra 2020. godine za period 2021-2025. godina. Jedna od tematskih oblasti i ciljeva EU GAP-a III je i oblast Integracije Programa o ženama, miru i sigurnosti. U ovoj tematskoj oblasti, ciljevi djelovanja vanjskih akcija EU se odnose na: 1. Učešće, 2. Urođnjavanje, 3. Vođenje primjerom, 4. Prevenciju, 5. Zaštitu, te 6. Pomoć i obnovu. Iako se odnosi najvećim dijelom na vanjske akcije EU i djelovanje institucija EU i

40 <https://europa.ba/wp-content/uploads/2019/06/Misljenje-Komisije-o-zahtjevu-Bosne-i-Hercegovina-za-%C4%8Dlanstvo-u-Evropskoj-uniji.pdf>, Str. 8.

41 Analitički izvještaj u prilog dokumentu Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu i Vijeću - Mišljenja Komisije o zahtjevu Bosne i Hercegovine za članstvo u Evropskoj uniji iz 2019. godine, Evropska komisija, COM(2019) 261 final, <https://europa.ba/wp-content/uploads/2019/06/Analiti%C4%8Dki-izvje%C5%A1taj-Mi%C5%A1jenje-Komisije-o-zahtjevu-Bosne-i-Hercegovine-za-%C4%8Dlanstvo-u-Evropskoj-uniji.pdf>, str. 14.

42 Ibid, str. 59.

43 https://europa.ba/wp-content/uploads/2022/10/izvijestaj-o-bosni-i-hercegovini-za-2022-godinu_1666693844.pdf, str. 39.

država članica, EU GAP III služi i kao svojevrsan izvor standarda za države koje su u procesu pridruživanja EU.

Tako GAP III u ovoj tematskoj oblasti predviđa utvrđivanje i otklanjanje formalnih i neformalnih institucionalnih faktora koji sprečavaju uključivanje i smisleno i **ravnopravno sudjelovanje žena te vršenje rukovodnih pozicija u oblastima mira i sigurnosti**, uključujući mirovne procese. Predviđa se također **uspostavljanje obaveznih obuka o uvođenju rodnih perspektiva** za sve osoblje u sjedištu, Delegacijama EU-a, ambasada država članica te **dostupnost stručne pomoći, ekspertize i podrške za provođenje analize ravnopravnosti spolova**. EU GAP III nalaže korištenje svih dostupnih foruma za aktivno promicanje ravnopravnosti spolova i potpunu provedbu agende Žene, mir i sigurnost te dostupnost finansijskih sredstava za projekte i inicijative u ovoj oblasti, uključujući rad organizacija civilnog društva. Prevencija se posmatra kroz **rodnu osjetljivost mehanizama EU za rano upozoravanje i postupanje**, poboljšano razumijevanje temeljnih uzroka nasilja nad ženama i djevojčicama i rodno uslovljenih pokretača sukoba te postojanje sistemskog praćenja i izvještavanja u vezi sa prevencijom kršenja ljudskih prava žena i djevojčica u sukobima. Prema EU GAP-u III, zaštita pretpostavlja **uspostavu institucionalnih mehanizama za zaštitu žena i djevojčica i njihovih prava** na teritorijama i kontekstima pogođenim sukobima, obučenos EU osoblja za rješavanje nasilja povezanog sa sukobom, postojanje, učinkovitost i dostupnost pravila, procedura i mehanizama za prijavljivanje rodno zasnovanog nasilja, seksualnog uznemiravanja i svih drugih oblika uznemiravanja. Konačno, predviđa se podržavanje inicijativa za **pomoć i oporavak koje su usklađeni sa specifičnim potrebama žena i djevojčica**, uspostavljanje modela i alata za osiguranje pomoći i oporavka koji su usklađeni sa specifičnim potrebama žena i djevojčica u sukobima i postkonfliktnim situacijama te urođnjavanje svih sporazuma EU-a s trećim zemljama o migracijskim tokovima i nadzoru granica.

2.2. Ciljevi i urođnjenos sektora sigurnosti

Urođnjavanje politika u BiH nije samo međunarodni standard već i obaveza koja proističe iz Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH⁴⁴, naročito članova 8. i 24. Obaveza integrisanja rodne perspektive odnosno kreiranja rodno osviještenih politika je također sadržana u propisima koji se odnose na kreiranje politika u BiH odnosno usvajanja propisa.⁴⁵ Pored Zakona o ravnopravnosti spolova i Gender akcioni plan Bosne i Hercegovine za period od 2018. do 2022. godine predstavlja ključnu politiku ravnopravnosti spolova.⁴⁶ Ova politika, između ostalog, definira prioritet 1.1. Sprečavanje i suzbijanje nasilja po osnovu spola, uključujući nasilje u porodici kao i trgovinu ljudima i prioritet 1.7. Rod i sigurnost. U GAP-u se ističe da „se u BiH veliki broj žena suočava se s problemom porodičnog nasilja. Naše društvo izgrađeno je na duboko patrijarhalnim temeljima, tako da žene žrtve nasilja ne uživaju podršku društva i suočene su s tradicionalnim predrasudama i nerijetko nastavljaju život s nasilnom osobom, prvenstveno zbog ekonomske zavisnosti i straha za djecu. Trgovina ljudima, naročito trgovina ženama radi prostitucije, problem je koji je posljednjih godina izuzetno aktuelan u Bosni i Hercegovini. Naime, otvaranje državnih granica, prelazak na tržišnu ekonomiju, povećanje nezaposlenosti i siromaštva, raspad državne strukture i smanjenje kontrole kretanja u nekim dijelovima Evrope, stvorili su povoljne uslove za razvoj ilegalne trgovine, a posebno trgovine ljudima radi seksualnog iskorištavanja i na teritoriji naše države.“⁴⁷ Stoga GAP u navedenoj oblasti predviđa mjere čiji je osnovni cilj „**sprečavanje i suzbijanje nasilja na osnovu spola u javnoj i privatnoj sferi, kao i svih oblika trgovine ljudima uspostavljanjem efikasnog sistema zaštite i prevencije.**“⁴⁸ Nadalje, po pitanju roda i sigurnosti U GAP-u se ističe da je „evidentan napredak u sistemskom pristupu uvođenju principa ravnopravnosti spolova u rad nadležnih institucija sektora odbrane i sigurnosti“⁴⁹ no jasno je da još uvijek postoji prostor za unapređenje. Tako GAP predviđa set mjera čiji je

44 https://arsbih.gov.ba/wp-content/uploads/2014/01/ZoRS_32_10_H.pdf

45 Npr. Prema Uredbi o procjeni uticaja propisa za FBiH („Službene novine Federacije BiH“ broj 67/20), u provođenju sveobuhvatne i skraćene procjene uticaja zakona vrši se procjena učinka, koja podrazumijeva analizu pozitivnih i negativnih uticaja zakona, između ostalog i u odnosu na ravnopravnost spolova, pravo na jednak tretman, posebno u dijelu ostvarivanja materijalnih prava, zapošljavanja, rada i drugih Ustavom Bosne i Hercegovine i Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine zajamčenih prava, direktnu ili indirektnu diskriminaciju. Prema Odluci o procjeni uticaja propisa za RS („Službeni glasnik RS“ broj 08/23), prilikom procjene uticaja propisa potrebno je obrazložiti uticaj nacrtu/prijedloga zakona na socijalno uključivanje i zaštitu posebno osjetljivih grupa i pojedinaca (djeca, maloljetna lica, žene, stariji, invalidi, nezaposleni i dr.), jednak tretman i mogućnosti i nediskriminaciju (na osnovu pola, etničkog porijekla, religije ili uvjerenja, invaliditeta, starosti i sl.).

46 https://www.gcfbih.gov.ba/wp-content/uploads/2018/11/GAP-BiH-2018-2022_B.pdf

47 Str.10. i 11.

48 Str. 15.

49 Str. 31.

„osnovni cilj unapređenje sigurnosti građana i građanki u BiH ravnopravnim učešćem žena u sprečavanju i rješavanju konflikata, te izgradnji i očuvanju održivog mira.“⁵⁰

Nadalje, ključne razvojne politike prihvaćene u čitavoj BiH su i one predviđene Okvirom za realizaciju Ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini. U septembru 2015. godine se Bosna i Hercegovina, skupa sa 192 države članice Ujedinjenih naroda, obavezala da će provesti Agendu 2030 za održivi razvoj (Agenda 2030), koja se sastoji od 17 ciljeva održivog razvoja i 169 podciljeva. Prvi korak u realizaciji Agende 2030 u Bosni i Hercegovini predstavlja izrada **Okvira za realizaciju Ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini**, kao zajedničkog dokumenta svih nivoa vlasti koji utvrđuje šire razvojne pravce, putem kojih vlasti na svim nivoima i društvo u Bosni i Hercegovini nastoje doprinijeti ostvarivanju Ciljeva održivog razvoja. U okviru svakog od navedenih razvojnih pravaca definirani su akceleratori i pokretači koji trebaju dovesti do željenih promjena do 2030. U okviru razvojnog pravca „Dobra uprava i upravljanje javnim sektorom apostrofiraju se akceleratori „Vladavina prava, sigurnost i osnovna prava“ i „Otpornost na katastrofe „, u kojim su apostrofirana pitanja borbe protiv različitih oblika kriminala, uključujući visokotehnoški kriminal i terorizam te kibernetičke sigurnosti.⁵¹

Ključni standardi urođnjavanja (eng. *gender mainstreaming*) se općenito baziraju na: 1) provođenje analize ravnopravnosti spolova, 2) kreiranje politika i programiranje koje kao specifične ciljne grupe ima žene i muškarce te 3) definisanje urođjenih pokazatelja na različitim nivoima rezultata (aktivnosti, ishodi, ciljevi) radi uspostavljanja okvira za urođjeno praćenje i evaluaciju. Na osnovu ovih standarda, kao i prethodno prezentiranih rodni aspekata sektora sigurnosti kako ih je formulisao EIGE, prethodno analizirani dokumenti EU, kao i EU GAP III, će biti provedena analiza politika u sektoru sigurnosti u BiH.

2.2.1. Rod i politike suzbijanja organiziranog kriminala

Ključni strateški dokument za borbu protiv organiziranog kriminala u BiH je **Strategija za borbu protiv organiziranog kriminala u Bosni i Hercegovini**. Posljednja Strategija je usvojena za period 2017. - 2020. godine, a nova Strategija za borbu protiv organiziranog kriminala u Bosni i Hercegovini za period od 2023. do 2026. godine je u pripremi. Posljednja Strategija kao osnovne ciljeve postavlja: 1. Kontinuirano usklađivanje pravnih propisa u BiH sa međunarodnim standardima u oblasti borbe protiv organiziranog kriminala i usklađivanje pravnih propisa u BiH; 2. Unaprijeđenje pravnog i institucionalnog okvira za borbu protiv organiziranog kriminala; 3. Jačanje kapaciteta (ljudskih i materijalno-tehničkih) svih subjekata u BiH koji sudjeluju u borbi protiv organiziranog kriminala; 4. Razvijanje proaktivnog pristupa u borbi protiv organiziranog kriminala uz jačanje međuinstitucionalne i međuagencijske suradnje u BiH, odgovarajuća primjena preventivnog i represivnog djelovanja; 5. Oduzimanje imovine i imovinske koristi proistekle izvršenjem kaznenog djela organiziranog kriminala; 6. suradnje na regionalnom i međunarodnom nivou, kroz intenziviranje učešća u međunarodnim organizacijama, inicijativama, radnim grupama i tijelima te 7. Jačanje suradnje javnih institucija sa privatnim sektorom i civilnim društvom. Prema navodima iz uvoda u Strategiju, ovaj dokument je sačinjen na osnovu podataka iz izrađene Procjene prijetnji od organizovanog kriminala u BiH. Analiza ravnopravnosti spolova nije provedena niti su predviđene mjere koje prepoznaju različite implikacije organiziranog kriminala na spolove. Strategija ne predviđa indikatore uspjeha po strateškim ciljevima i mjerama, a okvir za monitoring i evaluaciju, koji uključuje i indikatore te izvještavanje po tim indikatorima je predviđen akcionim planovima.

Tabela koja slijedi identificira prostor za uvođenja rodne perspektive u određene provedbene mjere za neke od strateških ciljeva. Ova tabela je ilustrativne prirode (te nije neophodan iscrpan pregled) i daje primjere mogućnosti urođnjavanja jedne politike u sektoru sigurnosti.

50 Str.33.

51 <https://zamisli2030.ba/wp-content/uploads/2019/12/Okvir-za-realizaciju-Ciljeva-odrzivog-razvoja-u-BiH-latinica.pdf>, str. 53.

Tabela 1. Prikaz mogućnosti urođnjavanja izabranih ciljeva i mjera Strategije za borbu protiv organiziranog kriminala u BiH

Strateški cilj (primjer)	Primjer provedbenih mjera koje mogu biti predmetom urođnjavanja	Mogući načini urođnjavanja
Kontinuirano usklađivanje pravnih propisa u BiH sa međunarodnim standardima u oblasti borbe protiv organiziranog kriminala i usklađivanje pravnih propisa u BiH	Analiza statističkih podataka o izrečenim kaznama po pravosnažnim presudama sudova u BiH, po licima u okviru organizirane kriminalne grupe i analiza visine propisanih kazni po pojavnim oblicima organiziranog kriminala u kaznenim zakonima u BiH, te predlaganje mjera u skladu sa rezultatima analiza	Osiguranje podataka razvrstanih po spolu i njihova analiza radi utvrđivanja trendova o spolnoj strukturi lica u okviru organizirane kriminalne grupe i eventualnim razlikama u kaznenoj politici prema muškarcima i ženama te predlaganje odgovarajućih mjera
Jačanje kapaciteta (ljudskih i materijalno-tehničkih) svih subjekata u BiH koji sudjeluju u borbi protiv organiziranog kriminala	Adekvatna kadrovska popuna relevantnih institucija Edukacija/stručno usavršavanje kadrova Edukacija/stručno usavršavanje nositelja pravosudnih funkcija Edukacija/stručno usavršavanje službenika agencija za provedbu zakona i tužilaštava	Osiguranje ravnopravnosti spolova prilikom kadrovske popune u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u BiH Provođenje edukacije kadrova uz ravnopravno učešće muškaraca i žena u programima edukacije
Razvijanje proaktivnog pristupa u borbi protiv organiziranog kriminala uz jačanje međuinstitucionalne i međuagencijske suradnje u BiH, odgovarajuća primjena preventivnog i represivnog djelovanja	Poboljšati prikupljanje statističkih podataka o organiziranom kriminalu u BiH Sustavno, plansko i kontinuirano vršenje edukacije kadrova koji neposredno rade na prikupljanju, obradi i korištenju informacija, te istragama organiziranog kriminala	Provođenje posebnih obuka o rodnim aspektima i implikacijama organiziranog kriminala na muškarce i žene kao počinitelje, žrtve i aktere sigurnosnog i pravosudnog sistema
Oduzimanje imovine i imovinske koristi proistekle izvršenjem krivičnog djela organiziranog kriminala	Edukacija/stručno usavršavanje tužitelja i sudaca u korištenju mehanizama propisanih zakonima vezano za privremeno i trajno oduzimanje nezakonito stečene imovine i imovinske koristi	

<p>Jačanje suradnje javnih institucija sa privatnim sektorom i civilnim društvom</p>	<p>Jačanje suradnje sa naučnim i akademskim organizacijama i institucijama koje se bave multidisciplinarnim istraživanjem organiziranog kriminala</p> <p>Jačanje suradnje sa elektronskim i pisanim medijima radi objektivnog i blagovremenog upoznavanja javnosti i aktivno informiranje javnosti u vezi sa ostvarenim rezultatima u borbi protiv organiziranog kriminala</p> <p>Jačanje suradnje sa organizacijama civilnog društva, podizanje svijesti građana i edukacija o rizicima i štetnim posljedicama koje organiziranog kriminala ima na društvo u cjelini</p> <p>Poboljšanje suradnje sa privatnim sektorom u borbi protiv svih pojava oblika organiziranog kriminala</p> <p>Podizanje svijesti kroz edukaciju građana vezano za sigurnost korištenja informatičkih tehnologija</p>	<p>Provođenje istraživanja o rodnim aspektima i implikacijama organiziranog kriminala na muškarce i žene kao počinitelje, žrtve i aktere sigurnosnog i pravosudnog sistema, uzimajući u obzir specifične uloga žena u putovima/kretanjima organiziranog kriminala kao žrtava, aktivnih aktera ili podržavateljica porodičnih poslova</p> <p>Provođenje kampanja podizanja svijesti građana koje uzimaju u obzir različite implikacije organiziranog kriminala na spolove, a naročito rodno opredijeljene pokretače organiziranog kriminala (uključujući marginalizaciju žena i stereotipne norme u vezi maskuliniteta i ranjivosti žena)</p>
---	---	--

Jedan od najčešćih oblika organiziranog kriminala sa najvećim reperkusijama na žene (bilo kao žrtve ili aktivne učesnice u kriminalnim aktivnostima) je oblast trgovine ljudima. U ovoj oblasti je unaprijeđen i zakonodavni i strateški okvir. Izmjenama Krivičnog zakona BiH iz 2015. godine revidirana je i pooštrena kaznena politika u odnosu na pojedine oblike krivičnog djela međunarodne trgovine ljudima i navođenja na prostituciju. Izmjenama krivičnih zakona BiH, FBiH, RS-a i BDBiH odredbe vezane za procesuiranje trgovine ljudima usklađene su s odgovarajućim odredbama Krivičnog zakona BiH i međunarodnim standardima inkriminacije trgovine ljudima.

Ključni dokument u borbi protiv trgovine ljudima je Strategija suprotstavljanja trgovini ljudima u Bosni i Hercegovini 2020. - 2023. Analiza stanja prezentirana u Strategiji obuhvata i analizu ravnopravnosti spolova u smislu brojčanih pokazatelja žrtava razvrstanih po spolu. Nadalje, u dijelu Vodeći principi se kao jedan od principa ističe i primjena rodno specifičnog pristupa apostrofirajući da: „... mjere pomoći i podrške žrtvama trebaju biti rodno specifične, uzimajući u obzir različite potrebe muških i ženskih žrtava.“⁵² Nadalje, u dijelu strateških ciljeva, u Posebnom cilju 2. – Prevencija, određeni strateški ciljevi i mjere se posebno odnose na žene. Tako se u podtački 2.2. Provoditi socijalne, ekonomske i druge mjere za rizične grupe između ostalog ističe i **cilj unapređenja rodne jednakosti, suzbijanja rodno zasnovanog nasilja i osnaživanja žena kao ključnih instrumenata za suzbijanje temeljnih uzroka trgovine ljudima**. U podtački 4.2. Unaprijediti opće mjere zaštite i pomoći žrtava trgovine ljudima kao jedna od mjera predviđa se i **podržavanje programa za ekonomsko osnaživanje žena žrtava trgovine ljudima**. Strategija također prepoznaje da su osobe ženskog spola, prema svim dostupnim pokazateljima, posebno izložene riziku da postanu žrtve trgovine ljudima te da je stoga neophodno provođenjem različitih aktivnosti u svrhu osiguranja njihove posebne zaštite koja je predviđena podtačkom 4.3. Osigurati posebnu zaštitu žena žrtava trgovine ljudima.

52 <http://msb.gov.ba/PDF/290120205.pdf>, str. 5.

2.2.2. Rod i terorizam, nasilni ekstremizam i radikalizacija koja vodi ka terorizmu

Dvije godine po isteku posljednje Strategije Bosne i Hercegovine za prevenciju i borbu protiv terorizma za period od 2015. do 2020. godine Vijeće ministara BiH je u novembru 2022. godine donijelo Odluku o usvajanju Strategije Bosne i Hercegovine za prevenciju i borbu protiv terorizma za period 2021. - 2026. godine. Cilj Strategije je da se na svim nivoima vlasti u BiH uspostavi efikasan, koherentan i održiv mehanizam za prevenciju terorizma, nasilnog ekstremizma i radikalizacije koji vode ka terorizmu a koji će doprinijeti razvoju otpornosti društva na ove izazove. Strategija prepoznaje i aktivno koristi koncepte rod i spol čime se pokazuje spremnost za dinamično razumijevanje terorizma te nasilnog ekstremizma, radikalizacije i drugih pojava koje vode ka terorizmu unutar kojih se rodnim ulogama manipulira u svrhu stvaranja straha, regrutiranja, širenja mržnje te opravdavanja nasilja. U Strategiji se rod prepoznaje kao društveno konstruiran identitet vezan za žene, muškarce, dječake i djevojčice. Rod se također ne odnosi samo na odnose između muškaraca i žena u društvu, već i na javnu i privatnu konstrukciju te dinamiku moći koja je povezana sa percipiranom ulogom žene i muškarca unutar društva. Spol se koristi za označavanje bioloških razlika između muškaraca i žena.

U dijelu 5. Strategije Bosne i Hercegovine za prevenciju i borbu protiv terorizma - Rodna komponenta i njen značaj u prevenciji terorizma te nasilnog ekstremizma, radikalizacije i drugih pojava koje vode ka terorizmu se ističe da Strategija prepoznaje potrebu za razumijevanje iskustava muškaraca i žena kada su žrtve terorizma i nasilnog ekstremizma, kada ovakva djela podstiču i čine te kada su korisnici penitencijarnih tretmana i programa.⁵³ Strategija uzima u obzir kršenje ljudskih prava žena, rodno zasnovano nasilje nad ženama i djecom koje vrše ili na koje pozivaju terorističke i nasilno ekstremističke grupe. Prepoznata je i potreba za kontinuiranim unapređenjem razumijevanja iskustava društvenog i političkog konteksta unutar kojeg se odigrava rodna dinamika.

Tokom implementacije Strategije radit će se na povećanju znanja i svijesti o načinima na koje nasilni ekstremizam, radikalizacija i druge pojave koje vode ka terorizmu utječu na djevojke i žene u BiH, te na koji način pružiti adekvatnu zaštitu ženama, djevojkama i djevojčicama u situacijama kada su izložene djelovanju i utjecaju tih grupa. Potreban je kontinuiran rad na podizanju svijesti u vezi s faktorima i motivima koji vode do radikalizacije djevojaka i žena i njihovog pridruživanja nasilno ekstremističkim grupama. Jačanje aktivnog učešća djevojaka i žena u prevenciji nasilnog ekstremizma, radikalizacije i drugih pojava koje vode ka terorizmu jedan je od načina borbe protiv terorizma. Istovremeno, Strategija predviđa aktivnosti koje nisu samo fokusirane na žene i djevojčice, već i aktivnosti kojima se pokušavaju razumjeti, dekonstruirati i prevazići štetni rodni stereotipi. Pored navedenog općeg okvira predstavljenog u dijelu 5. Strategije u dijelu strateških ciljeva i mjera definisano je nekoliko urođenih mjera i to kako slijedi:

Tabela 2. Primjeri urođenih mjera iz Strategije za prevenciju i borbu protiv terorizma

Cilj	Mjera	Urođnjavanje
A. PREVENCIJA terorizma, nasilnog ekstremizma, radikalizacije i drugih pojava koje vode ka terorizmu	A.2. Odvratanje od nasilnog ekstremizma i terorizma	Pored toga, uspostaviti će se i provoditi programi ravnopravnosti spolova i prevencije nasilja nad ženama kao i suzbijanja svih vrsta diskriminacije.
A. PREVENCIJA terorizma, nasilnog ekstremizma, radikalizacije i drugih pojava koje vode ka terorizmu	A.3. Rehabilitacija, reintegracija i resocijalizacija u zavodskom i vanzavodskom okruženju	RRR programi obuhvatit će i porodice osuđenih lica kao i povratnike sa stranih ratišta, uključujući žene i djecu.
D. UNAPREĐENJE procedura istraga, kaznenog progona, penitencijarnog i postpenalnog tretmana u slučajevima terorizma i srodnih krivičnih djela	-	Važno je naglasiti da će se zaštita svjedoka i žrtava te postupanje sa ženama u svim fazama krivičnih postupaka za krivična djela terorizma i srodna djela provoditi u skladu sa najvišim standardima zaštite ljudskih prava, uključujući i urođnjeni pristup.

2.2.3. Rod i cyber kriminal

BiH još uvijek nije kreirala strateški okvir za suzbijanje cyber kriminala. Na nivou BiH za sada su utvrđene samo

⁵³ Strategija Bosne i Hercegovine za prevenciju i borbu protiv terorizma za period 2021. - 2026. godine

Smjernice za strateški okvir cyber sigurnosti u BiH⁵⁴. Ovaj dokument ne adresira posebno mogućnosti različitih implikacija na rodove. Strategija za borbu protiv sajber kriminaliteta u Republici Srpskoj (2019. - 2023) je utvrđena u formi nacrtu.

Na nivou BiH oblast kibernetičkog kriminala je regulirana kroz osam zakona koji sadrže relevantnu pravnu regulativu koja tretira sigurnost na Internetu: Zakon o elektronskom potpisu BiH, Zakon o elektronskom pravnom i poslovnom prometu BiH, Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranju terorizma u BiH, Krivični zakon BiH (kaznena djela povezana sa kršenjem autorskih prava; poticanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti; korporativna odgovornost; pokušavanje i pomaganje ili sudioništvo), zatim Zakon o krivičnom postupku BiH (nalog za dostavljanje; pretraga i zapljena spremljenih kompjuterskih podataka; nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija), Zakon o zaštiti ličnih podataka BiH (sigurnost podataka), Zakon o zaštiti povjerljivih podataka BiH (zaštita povjerljivih podataka) te Zakon o komunikacijama BiH (sigurnost podataka). Na nivou BiH ne postoji propis o informacijskoj sigurnosti. Republika Srpska je usvojila Zakon o informacijskoj sigurnosti koji utvrđuje mjere i standarde za osiguranje informacijske sigurnosti, bavi se zaštitom podataka unutar entitetske vlade i određuje tijela za prilagođavanje, provedbu i praćenje relevantnih mjera. U FBiH je u decembru 2022. godine utvrđen Nacrt zakona o informacionoj sigurnosti FBiH. Odredbe navedenih zakona nisu urodnjene. Potrebno je naglasiti da EIGE⁵⁵ ističe bitnost urođnjavanja ove oblasti naglašavajući da cyber kriminal nije rodno neutralna kategorija te da isti ima različite implikacije na žene i muškarce bilo da se nalaze u statusu žrtve ili u statusu počinitelja te stoga i politika i mjere suzbijanja moraju biti urodnjene.

2.2.4. Zastupljenost žena u sigurnosnim i obrambenim strukturama i sudjelovanja žena u mirovnim misijama

Prema Izvještaju o radu Koordinacionog odbora Ministarstva sigurnosti u vezi sa primjenom Zakona o ravnopravnosti spolova BiH za 2021. godinu je u MS BiH zaposleno 177 osoba, od čega je 94 žena što je 53,03 % i 83 muškarca (46,96 %). Imenovanih osoba je 11, od čega jedna žena i 10 muškaraca. Na poziciji pomoćnika/ce ministra su tri žene i šest muškaraca, šefova/ica odsjeka je 10 žena i 12 muškaraca. Na poziciji stručnih savjetnika/ca je 21 žena i osam muškaraca, pozicija viši stručni/a procent/ca je 13 žena i osam muškaraca, stručnih saradnika/ca je 15 žena i devet muškaraca, i zaposlenika/ca je 31 žena i 30 muškaraca. Prilikom analize dostavljenih statističkih podataka evidentno je da je u nekim organizacionim jedinicama prisutan disbalans u kontekstu spola.⁵⁶

Što se tiče policijskih agencija u BiH, u njima ukupno je uposleno 22.137 osoba.⁵⁷ Od ukupnog broja uposlenih, gotovo 20% je žena tj. 4.413. Najveću procentualnu zastupljenost žena u odnosu na ukupan broj uposlenih ima MUP Županije Zapadnohercegovačke (MUP ŽZH), a najmanju ima Direkcija za koordinaciju policijskih tijela BiH (DKPT BiH).⁵⁸ Za adekvatno tumačenje položaja žena u sigurnosnom sektoru iznimno je bitno prezentirane podatke sagledati kroz prizmu uposlenja u administraciji nasuprot uposlenja u statusu policijskog službenika. Tako je u navedenim institucijama od ukupnog broja uposlenih žena njih 66% uposleno u administraciji.⁵⁹

54 <https://www.osce.org/files/f/documents/4/8/438386.pdf>

55 Gender mainstreaming Sectoral Brief: Gender and Security (2020 godina)

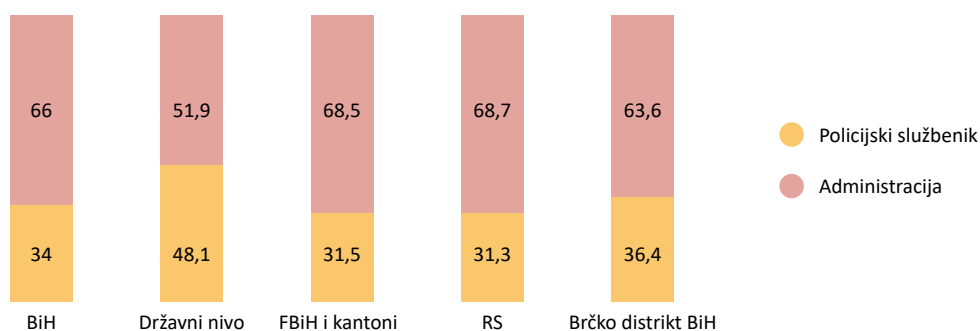
56 Podaci su prikupljeni po osnovu tabelarnog prikaza koji je sastavni dio Odluke o imenovanju Koordinacionog odbora Ministarstva sigurnosti u vezi sa primjenom Zakona o ravnopravnosti spolova BiH.

57 U kontekstu kvantitativnog pregleda su obuhvaćene tri agencije na državnom nivou (SIPA, GP BiH i DKPT BiH obzirom da ostale službe MSB BiH nisu policijske organizacije *stricto sensu*), jedanaest agencija u FBiH (10 kantonalnih ministarstava unutarnjih poslova i FMUP), MUP RS i PBD BiH.

58 Naredni podaci su preuzeti iz studije CSS i DCAF (2021) Položaj žena u policijskim agencijama u BiH. Sarajevo: CSS obzirom da ne postoje drugi zvanični podaci. Podaci prezentirani u Rodnom profilu BiH iz 2021. obuhvataju podatke do 2018. godine.

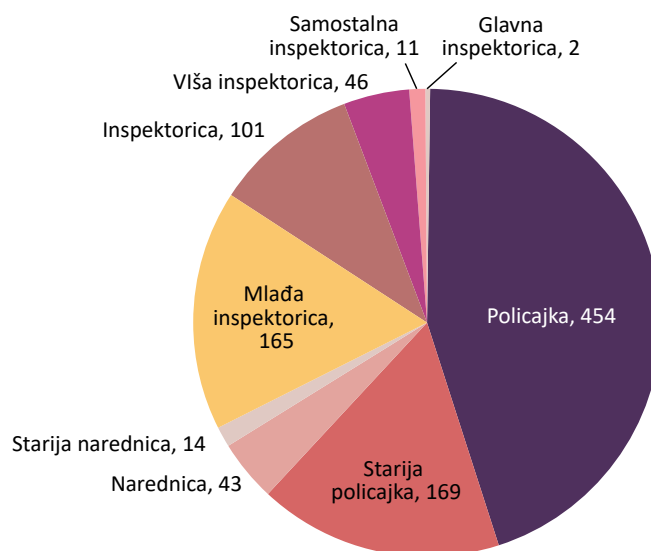
59 Ibid, str. 8.

Grafikon 1. Omjer zastupljenosti žena u administraciji i u statusu policijskog službenika

Od ukupnog broja policijskih službenika u BiH njih 9% (1.501) su žene. To znači da je svaki 11. policijski službenik u BiH žena. Najveća procentualna zastupljenost žena u odnosu na ukupan broj policijskih službenika je vidljiva u Državnoj agenciji za istrage i zaštitu (SIPA), a najmanja u MUP Srednjobosanskog kantona/Kantona Središnja Bosna (MUP SBK/KSB).⁶⁰ Pored ukupnog udjela žena u policijskim strukturama, svakako je iznimno bitno i pitanje pozicija koje one obnašaju. Najveći broj policijskih službenica se nalazi u činovima policajke (za srednju stručnu spremu) i mlađe inspektorice (u slučaju visoke stručne spreme).⁶¹

Grafikon 2. Brojčana zastupljenost žena u policijskim činovima u 15 policijskih agencija u BiH

Analiza pravnog okvira i politika u oblasti sigurnosti, ali i radnih odnosa, ukazuje na nekoliko ključnih prepreka za veću zastupljenost žena u sigurnosnim strukturama, kao i njihovo napredovanje u ovim strukturama. Koncepti rodno osjetljive policijske prakse poput rodno osjetljivog procesa upošljavanja, rodno osjetljive provjere kandidata pri upošljavanju, (ne)dostupnosti dodatnih obuka za policijske službenice, mehanizama za prevenciju i reagiranje na pojavu seksualnog uznemiravanja i diskriminacije te mehanizmima za uspostavu ravnoteže između poslovnog i privatnog života ili uopšte nisu primijenjeni ili se primjenjuju u veoma ograničenoj mjeri.⁶² Postojeći zakoni o policijskim službenicima u BiH vrše diskriminaciju u jeziku i nisu usklađeni sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u BiH. Naime, prema članu 9. stav ovog zakona, "Diskriminacija u jeziku postoji kada se koristi isključivo jedan gramatički rod kao generički pojam", te je pregledom zakona evidentno da oni ne koriste rodno osjetljiv jezik.

60 Ibid, str. 9.

61 Ibid, str.12.

62 Ždralović A., Gavrić S., Rožajac-Zulčić M. (2020), Kojeje roda je sigurnost: 20 godina rezolucije Vijeća sigurnosti 1325 "Žene, mir i sigurnost" i njezina provedba u Bosni i Hercegovini, SOC, str. 147. - 149.

Nadalje, korištenje porodiljskog odsustva je nerijetko razlog za otežano napredovanje u policijskoj karijeri. Naime, kriteriji za sticanje neposredno višeg čina, koji se formalno ne razlikuju za žene i muškarce, zahtijevaju tačno određeno vrijeme provedeno u prethodnom činu te dostavljanje ocjene rada za posljednje tri godine. Ukoliko je policijska službenica jednu godinu provela na porodiljskom odsustvu, ona nije u mogućnosti dostaviti tražene ocjene, te posljedično nije u mogućnosti da se prijavi na natječaj.⁶³ Ovaj problem se može prevazići tako što će se uzeti obzir zadnje tri dostupne ocjene (mimo korištenja porodiljskog odsustva).

Postoje primjeri i afirmativnih mjera radi podsticanja većeg učešća žena u sigurnosnim strukturama, odnosno učešća u mirovnim misijama. MSB BiH je smanjilo broj potrebnih godina radnog iskustva, kao jednog od glavnih kriterija za prijavu za upućivanje u mirovne misije, sa osam na pet godina za žene. Kontinuiranom povećanju broja žena upućenih u mirovne misije doprinose i redovne petodnevne obuke na temu „Rodna pitanja u operacijama podrške miru“ koje su uvrštene u nastavne planove i programe Centra za obuku za operacije podrške miru, OS BiH – PSOTC.⁶⁴ Naime, BiH bilježi povećanje u smislu sudjelovanja žena u mirovnim misijama u odnosu Tako je procent policijskih službenica iz BiH koje sudjeluju u međunarodnim mirovnim misijama u ime BiH veći od broja žena koje dolaze iz država članica Evropske unije i NATO-a, kao i od UN-ovog prosjeka.⁶⁵ Prema podacima Ministarstva sigurnosti BiH zastupljenost policijskih službenica u UN mirovnim misijama (Južni Sudan i Kipar) je 50% žena. Na Kipru je od ukupno osam članova kontingenta pet žena, što iznosi 62,50%. Trenutno su u misiji Južni Sudan su raspoređena četiri policijska službenika/ce od čega jedna policijska službenica, što iznosi 25%.⁶⁶

U Ministarstvu odbrane BiH (MO BiH) 38% zaposlenih čine žene, a u Oružanim snagama BiH (OS BiH) žene su zastupljene sa 6,8%, od kojih je 24% žena civilnih lica i 5,5% žena vojnih lica.⁶⁷ Procent sudjelovanja žena na rukovodećim pozicijama u u OS BiH je i dalje veoma nizak (2,5%). Ipak, od 2017. do 2019. godine na čelu Ministarstva odbrane BiH se nalazila žena.⁶⁸

U cilju povećanja broja žena u Oružanim snagama BiH se provodi niz konkretnih mjera. Jedna od mjera je i prilagođeni kriterij za selekciju kandidata za prijem u Oružane snage. Kriteriji glede testa općeg znanja i psihofizičke spremnosti su isti i za muškarce i žene, dok se kod fizičke provjere norme razlikuju u tome što za isti broj bodova, žene trebaju da urade manji broj vježbi tj. Ponavljanja nego muškarci. Komisije za selekciju za prijem u profesionalnu vojnu službu pohađaju obuke o ravnopravnosti spolova, koje nisu propisane niti obavezne, ali su dio prakse. Prilikom prijema u Oružane snage vrši se provjera kandidata i kandidatkinja o istoriji nasilja u porodici ili seksualnog nasilja te ukoliko se utvrdi da su počinitelji nasilja u porodici ili seksualnog nasilja, ne mogu biti angažirani.

Također se kao promotivna mjera vrši promocija vojnog poziva putem plakata i preko javnog RTV BiH, a Ministarstvo odbrane i Oružane snage BiH izdaju biltene i brošure kojim promoviraju vojni poziv, te se oglašavaju relevantna saopćenja za javnost i jača civilno-vojna suradnja. Tako se povodom Dana Oružanih snaga organiziraju Dani otvorenih vrata, kada se vrše posjete učenika i studenata u cilju promoviranja i ranog interesiranja za prijem u Oružane snage. Sve mjere se vrše u svjetlu eliminiranja rodni predrasude vezanih za vojnu službu.

---

63 Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 „Žene, mir i sigurnost“ u Bosni i Hercegovini za period 2018-2022. godine, str. 10.

64 Ibid, str. 11.

65 Izjava ministra sigurnosti BiH je dostupna na: <http://msb.gov.ba/vijesti/najave/default.aspx?id=17356&langTag=en-US>. u: UN Women (2021) Rodni profil zemlje – Bosna i Hercegovina 2021, str. 51.

66 Obuhvaćeni su podaci do oktobra 2021. godine.

67 Šesti izvještaj CEDAW BiH (2017) u: UN Women (2021) Rodni profil zemlje – Bosna i Hercegovina 2021, str. 51.

68 Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 „Žene, mir i sigurnost“ u Bosni i Hercegovini za period 2018-2022. godine, str.10.

2.2.5. Ženska prava kao pitanje sigurnosti

U avgustu 2013. godine Predsjedništvo BiH je donijelo Odluku o ratifikaciji **Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici**. Sa aspekta provedbe Konvencije, 2015. godine je izrađena i u usvojena **Okvirna strategija za provedbu Konvencije o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini za period 2015.–2018.** I **Gender akcioni plan Bosne i Hercegovine 2018-2022. godina** sadrži posebnu prioritetnu oblast „Sprečavanje i suzbijanje nasilja po osnovu spola, uključujući nasilje u porodici kao i trgovinu ljudima“. Prema Izvještaju o implementaciji Gender akcionog plana Bosne i Hercegovine 2018 - 2022. godina za period novembar 2018. – septembar 2019., ključni postignuti rezultati provedbe se odnose da donošenja novih ili izmijenjenih zakonskih rješenja u vezi zaštite od nasilja i besplatne pravne pomoći, kao i podzakonskih akata, te dalje jačanje kapaciteta za praćenje i pružanje zaštite žrtvama nasilja u porodici i nasilja nad ženama.

Nadalje, institucije u oba entiteta su kreirale i niz politika u vidu strateških dokumenata koji su usmjereni isključivo ili indirektno na prevenciju nasilja u porodici i nasilja nad ženama. Vlada FBiH je u januaru 2023. godine donijela Zaključak o usvajanju **Strategija za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici od 2021. do 2027. godine**. i njenom upućivanju u dalju parlamentarnu proceduru. Ova strategija ima jedan strateški cilj: Smanjiti nasilje u porodici, a ovaj cilj se nastoji postići kroz tri prioriteta i osam mjera. Istaknuti prioriteti su: 1. Poboljšati sistemsku prevenciju nasilja u porodici, 2. Unaprijediti sistem sveobuhvatne i efikasne zaštite žrtava nasilja u porodici, 3. Unaprijediti istražne i pravosudne radnje u slučajevima nasilja u porodici. Situaciona analiza i indikatori uspjeha u odnosu na polazno stanje prepoznaju žene kao najčešće žrtve nasilja u porodici. U Republici Srpskoj je usvojena **Strategija za suzbijanje nasilja u porodici Republike Srpske od 2020. do 2024. godine**. Ova strategija utvrđuje sljedeće strateške ciljeve: 1. Prevencija nasilja u porodici, 2. Podrška i pomoć žrtvama nasilja u porodici, 3. Zaštita žrtava od nasilja u porodici, 4. Praćenje sprovođenja zakona, politika i mjera protiv nasilja u porodici, 5. Zaštita od nasilja u porodici u vanrednim/kriznim situacijama. Indikatori su općenito urođnjeni. Vlasti Brčko distrikta nisu donosile posebne strateške ili druge planske dokumente koje se odnose na specifično pitanje sprečavanja i suzbijanja nasilja u porodici i nasilja nad ženama.⁶⁹

Pored pitanja nasilja nad ženama i nasilja u porodici još jedna prioritetna oblast djelovanja je i oblast **zaštite žrtava seksualnog nasilja povezanog s oružanim sukobima**. Naime, prema istraživanju agencije UNFPA, „žrtve seksualnog nasilja povezanog s oružanim sukobima u BiH su marginalizirane u svakom aspektu života.“⁷⁰ Institucionalni mehanizmi za ravnopravnost spolova navode da se radi na usklađivanju postojećih i usvajanju novih zakona u skladu s međunarodnim standardima u cilju osiguravanja zaštite prava žrtava seksualnog nasilja povezanog s oružanim sukobima, uključujući pravo na kompenzaciju i rehabilitaciju.⁷¹ Tako raniji naponi na usvajanju sveobuhvatnog zakona na državnom nivou kojim se reguliraju prava žrtava, reparacije, rehabilitacija i usluge podrške, kao i na usvajanju Programa za poboljšanje statusa žena žrtava seksualnog nasilja povezanog s oružanim sukobima i torture u BiH, a koji su izradili Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH i UNFPA, nisu doveli do formalnog usvajanja ovih politika. Umjesto toga, FBiH i kantoni, RS i BDBiH su usvojili novo zakonodavstvo (ili izmijenili postojeće zakonodavstvo) u cilju reguliranja statusa i zaštite žrtava seksualnog nasilja povezanog s oružanim sukobima.⁷²

Na nivou BiH su doneseni i drugi strateški dokumenti koji adresiraju sprečavanje i suzbijanje nasilja nad ženama i nasilja u porodici kao poseban aspekt ravnopravnosti spolova. BiH je prva zemlja u regiji koja je usvojila Akcioni plan za provedbu Rezolucije Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija 1325 Žene, mir i sigurnost u julu 2010. za period 2010- 2013. godina, a zatim je uslijedio drugi Akcioni plan za period 2014-2017. godina. Bh. institucije trenutno provode treći **Akcioni plan za provedbu Rezolucije UNSCR 1325 Žene, mir i sigurnost za period 2018-2022. godina**, a koji donosi koncept sigurnosti ljudi s aspekta ravnopravnosti spolova. Ovaj koncept uključuje pitanja specifična za postkonfliktna društva i prepoznaje nove sigurnosne prijetnje i izazove na globalnom nivou (prirodne katastrofe, izbjegličke krize, nasilni ekstremizam), kao i njihove implikacije po BiH.⁷³ U sklopu cilja „Povećanje stepena ljudske sigurnosti iz perspektive ravnopravnosti spolova“ prepoznata

69 Izvještaj Bosne i Hercegovine o zakonodavnim i drugim mjerama za provedbu odredbi Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija) 2020. str. 14.

70 UNFPA (bez datuma) u: UN Women (2021) Rodni profil zemlje – Bosna i Hercegovina 2021, str. 55.

71 Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine (2018a) u: UN Women (2021) Rodni profil zemlje – Bosna i Hercegovina 2021, str. 55.

72 UN Women (2021) Rodni profil zemlje – Bosna i Hercegovina 2021, str. 55.

73 GREVIO <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/grevio>

su pitanja trgovine ljudima i migracije i izbjegličke krize, sa sljedećim očekivanim rezultatima:

- Primjenjuju se pravni mehanizmi i odgovarajuće mjere za borbu protiv trgovine osobama, posebno ženama i djevojčicama
- Omogućena izgradnja kapaciteta za suzbijanje i borbu protiv trgovine osobama i podizanje svijesti o problemu trgovine ženama i djevojčicama
- Kreirane preventivne mjere i uspostavljeni uslovi za rodno odgovoran pristup aktuelnim sigurnosnim prijetnjama i izazovima, te u kriznim i vanrednim situacijama (prirodne katastrofe, nasilni ekstremizam, izbjeglička/ migrantska kriza).

Provedbu akcionih planova prate posebno imenovani koordinacijski odbori koji uključuju predstavnike institucionalnih mehanizama za ravnopravnost spolova, institucija iz odbrambenog i sigurnosnog sektora kao i nevladinog sektora u BiH. Koordinacijski odbor općenito ima zadatak da pregleda i usvaja operativne planove za provedbu Akcionog plana, koordinira aktivnosti koje provode relevantne institucije, međunarodne i nevladine organizacije, pregleda i dostavlja godišnje izvještaje o provedbi Akcionog plana Vijeću ministara BiH te prati druge aktivnosti u vezi s provedbom Akcionog plana. Izrađen je i primjenjuje se poseban plan za praćenje i evaluaciju, uključujući kvantitativne i kvalitativne indikatore za svaki cilj i očekivani rezultat.

2.3. Institucionalna struktura sektora sigurnosti u BiH

Struktura institucija sektora sigurnosti u BiH prati unutrašnju strukturu i ustavno uređenje države. Sigurnosna struktura na nivou BiH, u smislu policijskih snaga obuhvata: Ministarstvo sigurnosti BiH sa njegovim samostalnim organizacionim jedinicama:

- Državna agencija za istrage i zaštitu (SIPA)
- Granična policija Bosne i Hercegovine (GP)
- Služba za poslove sa strancima (SPS)
- Direkcija za koordinaciju policijskih tijela (DKPT)
- Agencija za forenzička ispitivanja i vještačenja (AFIV)
- Agencija za školovanje i stručno usavršavanje kadrova
- Agencija za policijsku podršku (APP).

Na teritoriji FBiH poslove iz oblasti sigurnosti obavljaju Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova i Federalna uprava policije. U sastavu Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova se nalazi i Policijska akademija Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova. Na teritoriji Republike Srpske za unutrašnje poslove je zaduženo Ministarstvo unutrašnjih poslova RS, u sklopu kojeg djeluje i Uprava policije RS kao i Uprava za policijsku obuku. U Brčko distriktu BiH za unutarnje poslove je zadužena Policija Brčko distrikta BiH. Ministarstva unutrašnjih poslova i policijske uprave također djeluju i na nivou svih deset kantona u FBiH. Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova, Policija Brčko Distrikta, Ministarstvo unutrašnjih poslova RS-a kao i svih 10 kantonalnih ministarstava unutrašnjih poslova su uključili u redovne programe obuke i obuke o ravnopravnosti spolova te imenovali kontakt osobe za rodna pitanja.⁷⁴

74 Šesti periodični izvještaj Bosne i Hercegovine o provedbi Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena 2013-2016, (2017), str. 9. u: UN Women (2021) Profil rodne ravnopravnosti u Bosni i Hercegovini, str.38.

U BiH su uspostavljena dva udruženja policijskih službenica i to: Mreža žena MUP RS-RS WPON i Mreža policijskih službenica (BiH/FBiH). Udruženje Mreža policijskih službenica (BiH/FBiH) osnovano je 2012. godine i uključuje predstavnice svih policijskih agencija u BiH, FMUP-a, FUP-a i kantonalnih ministarstava unutarnjih poslova. Mreža žena MUP RS-RS WPON je osnovana 2011. godine i uključuje predstavnice policijskih tijela Republike Srpske. Mreže kontinuirano provodi zagovaračke aktivnosti za unapređenje položaja žena u policijskim strukturama, promoviranje i primjenu načela ravnopravnosti spolova pri prijemu žena u policiju, kao i na pitanja obrazovanja, obuka, razvoja karijere i promocije rezultata mreža. Iako se neki uspjesi mogu činiti simboličnim (nekorištenje muških titula ili povećana vidljivost žena iz institucija sektora sigurnosti na javnim događajima ili u internim i eksternim publikacijama), ovi naizgled mali koraci su važni akteri u promjeni institucionalne kulture. Promjeni institucionalne kulture i zastupljenosti žena u policijskim strukturama može doprinosti i odluka MUP-a Republike Srpske da prilikom prijema kadeta i kadetkinja na Policijsku akademiju vodi računa da 25% kandidata koju prođu selekciju bude ženskog spola.⁷⁵

Institucionalni okvir za sektor odbrane u BiH čine sljedeće institucije:

- Predsjedništvo BiH koje vrši vrhovnu kontrolu i komandu nad Oružanim snagama Bosne i Hercegovine
- Parlamentarna skupština BiH koja vrši civilnu kontrolu nad Oružanim snagama Bosne i Hercegovine
- Ministarstvo odbrane BiH koje je zaduženo za cjelokupnu strategiju i politiku sistema odbrane Bosne i Hercegovine
- Zajednički štab Oružanih snaga BiH koji je zadužen za planiranje, organizaciju i implementaciju direktiva i instrukcija ministra odbrane BiH
- Operativna komanda Oružanih snaga BiH koja implementira politike Zajedničkog štaba Oružanih snaga BiH
- Komanda za podršku Oružanih snaga BiH koja koordinira poslove koji se tiču osoblja, logistike i obuke.

U svim jedinicama Oružanih snaga BiH i bh. kontingentima mirovnih misija uspostavljene su kontakt osobe za rodna pitanja. Ministarstvo odbrane BiH je je još 2011. godine donijelo Odluku kojom se sve organizacione jedinice obavezuju na realizaciju mjera iz AP UNSCR 1325 u BiH, a 2019. godine je donijelo akt Politika ravnopravnosti spolova u Ministarstvu odbrane i Oružanim snagama BiH u kojem razrađuje mehanizme urođnjavanja Ministarstva i Oružanih snaga.

2.4. Pokazatelji ravnopravnosti spolova u sektoru sigurnosti

U BiH ne postoji redovno sistematsko prikupljanje, analiza i objavljivanje podataka i informacija o rodu i organiziranom kriminalu, rodu i terorizmu, rodu i nasilnom ekstremizmu i radikalizaciji koja vodi k terorizmu, te rodu i kibernetičkom kriminalu. Bolja je i pouzdanija dostupnost podataka o rodno zasnovanom nasilju te rodnoj zastupljenosti u strukturama, kako zahvaljujući posebnim mehanizmima za prikupljanje podataka tako i posebnim istraživanjima.

Statistički pregled podataka za sektor sigurnosti Agencije za statistiku BiH u publikaciji „**Žene i muškarci u Bosni i Hercegovini**“ nudi pregled prijavljenih, optuženih i osuđenih maloljetnih i punoljetnih osoba prema spolu; pregled prijavljenih, optuženih i osuđenih slučajeva nasilja u porodici prema spolu i starosnim grupama počinitelja i žrtve; pregled prijavljenih, optuženih i osuđenih slučajeva prema krivičnim djelima protiv spolne slobode i morala/spolnog integriteta prema spolu i starosnim grupama počinitelja i žrtve; pregled ubistava prema spolu žrtve u BiH; pregled zastupljenosti žena u sistemu sigurnosti u BiH, pregled zastupljenosti civilnih lica na službi u OS BiH i profesionalnih vojnih lica u OS BiH po spolu. Statistički pregled podataka za sektor sigurnosti Federalnog zavoda za statistiku u publikaciji „**Žene i muškarci u Fedaraciji Bosne i Hercegovine**“

---

75 Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini za period 2014.-2017. godine, str.19.

nudi pregled poznatih lica prijavljenih kao učinitelja krivičnih djela razvrstano po odabranim djelima/grupama djela i spolu; pregled osuđenih punoljetnih osoba prema kaznenim djelima razvrstano po spolu i pregled osuđenih punoljetnih osoba prema prema izrečenim sankcijama razvrstano po spolu. U Republici Srpskoj statistički pregled podataka za sektor sigurnosti koju vodi Republički zavod za statistiku i izdaje u publikaciji „**Žene i muškarci u Republici Srpskoj**“ daje pregled prijavljenih krivičnih djela i prekršaja razvrstanih po spolu i starosti počinitelja i žrtve; presuda učinocima krivičnih djela razvrstani po spolu i starosti počinitelja; stope prevalencije nasilja nad ženama i pregled broja žrtava nasilja u porodici razvrstan po spolu i starosti žrtve sa SOS linije 1264.

Prema Izvještaju o stanju u oblasti trgovine ljudima i o implementaciji Strategije suprotstavljanja trgovini ljudima u Bosni i Hercegovini za 2021. godinu Državnog koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima iz jula 2022. godine, uz podršku Međunarodne organizacije za migracije izrađena je metodologiju za prikupljanje statističkih podataka o trgovini ljudima uključujući žrtve i počiniocima krivičnih djela trgovine ljudima u skladu sa standardima Evropske unije te da je razvijen je informacioni sistem – statistički portal za prikupljanje i analizu statističkih podataka o trgovini ljudima koji je po prvi put korišten za izradu Izvještaja o stanju trgovine ljudima za 2021. godinu.

Također, u **Izvještaju Bosne i Hercegovine o zakonodavnim i drugim mjerama za provedbu odredbi Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici** iz 2020. godine predstavljeni su podaci o nasilju u porodici u FBiH i RS. Prema Izvještaju, Ministarstvo porodice, omladine i sporta Republike Srpske je nadležno za prikupljanje i obradu podataka o nasilju u porodici od subjekata zaštite u RS (policija, centri za socijalni rad/službe socijalne zaštite, nadležni sudovi, zdravstvene i obrazovne ustanove) i to za prekršajna djela nasilja u porodici u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici. Podaci se prikupljaju na osnovu obrazaca sa tabelama koji su posebno prilagođeni za pojedinačne subjekte zaštite od nasilja u porodici. Opštim protokolom o postupanju u slučajevima nasilja u porodici u RS unaprijeđen je i mehanizam prikupljanja i evidentiranja podataka i izvještavanje o nasilju u porodici koji je uspostavljen Pravilnikom o sadržaju evidencije i izvještaja o nasilju u porodici.⁷⁶ Kada su u pitanju podaci za FBiH, Gender Centar Federacije Bosne i Hercegovine u skladu sa djelokrugom svoga rada sačinjava godišnje izvještaje o stanju ravnopravnosti spolova za područje FBiH. Navedeni izvještaji sadrže i podatke kantonalnih ministarstava unutrašnjih poslova vezano za krivično djelo nasilje u porodici, podatke opštinskih sudova vezano za provedbu Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, podatke o broju smještenih žrtava nasilja u porodici u sigurne kuće te podatke o broju poziva na SOS telefon. GC FBiH je u saradnji sa Stručnim timom, te uz podršku OSCE Misije u BiH koordinirao aktivnostima s ciljem unapređenja elektronskog načina vođenja podataka. S tim u vezi, uspostavljen je informacioni sistem koji omogućava unos podataka o prijavama nasilja u porodici od strane policije, praćenje zaštitnih mjera od strane centara za socijalni rad, smještaj u sigurne kuće od strane nevladinih organizacija koje imaju sigurnu kuću, te pozive na SOS telefon.⁷⁷

2.5. Najbolje prakse

- **Većina institucija/agencija u sektoru sigurnosti na nivou BiH je donijela mjere/smjernice za postizanje ravnopravnosti spolova** u vidu odluke ili rješenja koje je potpisao ministar, odnosno direktor. Na primjer, Ministarstvo sigurnosti BiH je u decembru 2020. godine donijelo Odluku o imenovanju Koordinacionog odbora Ministarstva sigurnosti u vezi sa primjenom Zakona o ravnopravnosti spolova BiH kojom su definirane aktivnosti Ministarstva u vezi sa primjenom Zakona o ravnopravnosti spolova BiH, imenovane kontakt osobe za pitanja ravnopravnosti spolova u organizacijskim jedinicama Ministarstva, i druge aktivnosti u cilju uređenja, promocije i zaštite ravnopravnosti spolova kao i garantiranja jednakih mogućnosti i ravnopravnog tretmana svih osoba bez obzira na spol. Koordinacioni odbor svake godine podnosi Izvještaj o radu Koordinacionog odbora Ministarstva sigurnosti BiH u vezi sa primjenom Zakona o ravnopravnosti spolova BiH za prethodnu godinu.

⁷⁶ <https://arsbih.gov.ba/wp-content/uploads/2020/06/200206-GREVIO-BHS.pdf>

⁷⁷ Ibid.

I druge institucije su napravile iskorak na ovom polju, te kao pozitivan primjer preuzimanja odgovornosti institucija za provođenje obaveza proisteklih iz odredbi Zakona o ravnopravnosti spolova BiH, GAP BiH i AP UNSCR 1325 u BiH ističe se praksa donošenja internih akata (odluka, smjernica, preporuka) o uvođenju konkretnih mjera za postizanje ravnopravnosti spolova u nadležnim institucijama. Sljedeće institucije su donijele interne akte: Ministarstvo sigurnosti BiH, Ministarstvo odbrane BiH, Državna agencija za istrage i zaštitu (SIPA), Direkcija za koordinaciju policijskih tijela BiH i Granična policija BiH. Donošenje ovakve vrste internih akata značajno je jer omogućava formaliziranje i internaliziranje obaveza iz AP UNSCR 1325 u BiH u programe rada navedenih institucija.

U Državnoj agenciji za istrage i zaštitu na snazi je Odluka o pristupanju aktivnostima u cilju usklađivanja propisa iz nadležnosti SIPA-e sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u BiH i imenovanju kontakt osoba, te drugim aktivnostima u cilju uređenja, promocije i zaštite ravnopravnosti spolova i garantiranja jednakih mogućnosti. U ovoj agenciji, primjena principa ravnopravnosti spolova se ogleda kroz:

- Usklađivanje podzakonskih akata s domaćim i međunarodnim standardima u pogledu ravnopravnosti spolova
- Primjenu rodno osjetljivog jezika u praksi te pri donošenju podzakonskih akata
- Kontakt osobe za ravnopravnost spolova izrađuju redovita polugodišnja i godišnja izvješća o rodnoj zastupljenosti u Agenciji
- Korištenje posebnih, afirmativnih mjera prilikom javnih natječaja za prijem novih policijskih službenika i službenica te internih oglasa za unapređenje.

Na primjer, Odluka direktora SIPA-e o prijemu novih izvršilaca sadrži članove koji osiguravaju zabranu diskriminacije po bilo kojoj osnovi, poštovanje transparentnosti, pravičnosti i jednakih mogućnosti u tretmanu za prijem u SIPA-u. Prilikom natječajne procedure primjenjuje se mjera da među nominiranim kandidatima bude izabrana bar trećina žena. U oglasima za prijem kadeta, kao i na internim oglasima za unapređenje navodi se posebni kriterij koji se odnosi na davanje prednosti ženama u slučaju ostvarivanja jednakih rezultata, odnosno jednakih kvalifikacija više kandidata.

U godišnjim planovima obuka, uvrštene su redovite obuke o rodnoj ravnopravnosti za sve uposlene.

- **BiH je ostvarila značajan napredak u uključivanju rodne perspektive u pitanja koja se odnose na malokalibarsko i lako oružje (SALW).** U BiH su od 2006. godine izrađene i usvojene četiri strategije za kontrolu malog oružja i lakog naoružanja (2006.- 2012., 2013.-2016., 2016.-2020. i 2021.-2024.). Strategija za kontrolu malog oružja i lakog naoružanja u Bosni i Hercegovini 2021.-2024. predviđa značajno unapređenje na polju uključivanja rodne perspektive u tretiranu oblast. Tako je u strateškom cilju „Smanjenje zloupotrebe, ilegalnog posjedovanja i trgovine vatrenog oružja i municije“ predviđeno provođenje sveobuhvatnog istraživanja o specifičnim oblastima uticaja malog oružja i lakog naoružanja, uključujući i uticaj na žene i muškarce u BiH u skladu sa rezultatima istraživanja u oblasti malog oružja i lakog naoružanja (2012-2016); integriranje rodne perspektive i mjera za kontrolu SALW gdje će se poseban značaj dat sprečavanju zloupotrebe oružja u slučajevima nasilja u porodici, prevenciji zloupotrebe vatrenog oružja, jačanju kapaciteta institucija da kreiraju i sprovode rodno odgovorne mjere i povećanju učešća žena u kontroli SALW-a; te izrada metodologije za prikupljanje statističkih podataka, uključujući i podatke razvrstane po spolu i starosti.

3. Instrumentarij za kreiranje urodnjene politike

Ovaj instrumentarij osmišljen je kao praktična podrška kreatorima politika da primjene sve korake u ciklusu kreiranja politika koristeći alate za urođnjavanje tih politika kako bi one bile urodnjene, opredijeljene za ravnopravnost spolova, inkluzivne, a sve u kontekstu koji odgovara pojedinačnim administrativnim oblastima i nivoima, kao i bh. društvu u cjelini. Instrumentarij prati opšti pristup ciklusu kreiranja politika, koji podrazumijeva utvrđivanje i definiranje pitanja i prioriteta koje treba adresirati politikom u određenom sektoru, planiranje relevantnih intervencija i kreiranje programa te praćenje napretka i evaluaciju rezultata politike. Ovaj instrumentarij ima za cilj jačanje vještina kreatora politika za provođenje ovog postupka. Instrumentarij osigurava dodanu vrijednost u smislu alata za urođnjavanje javnih politika. Ipak, on se treba koristiti isključivo uz dosljednu primjenu propisa o programiranju razvoja u pojedinačnim administrativnim oblastima u BiH.⁷⁸

Urođnjene politike podrazumijevaju sistematsko razmatranje razlika između uslova, situacija i potreba žena i muškaraca u svim oblastima koje se adresiraju javnim politikama. To je postupak procjene implikacija za žene i muškarce u svakoj planiranoj akciji, uključujući zakonodavstvo, politike i programe, u svim oblastima i na svim nivoima. Na ovaj način, kreatori politika mogu pitanja koja se odnose na žene i muškarce kao i njihova specifična iskustva razmatrati kao sastavne dijelove planiranja, implementacije, praćenja i evaluacije politika i programa u svim političkim, ekonomskim i društvenim sferama. Kreiranje urođnjenih politika osigurava da planirane mjere i akcije donesu jednaku korist ženama i muškarcima. Konačni cilj urođnjenih politika je postizanje ravnopravnosti spolova. Propisi koji se odnose na procjenu uticaja propisa u BiH regulišu procjenjivanje uticaja propisa i u odnosu na ravnopravnost spolova, osiguranja socijalne uključenosti i zaštite posebnih skupina.

Instrumentarij objašnjava koji se alati za kreiranje urođnjenih politika mogu koristiti u različitim fazama procesa kreiranja politika i sadrži liste pitanja (kontrolni popis) na koja je potrebno odgovoriti radi pribavljanja i analize podataka potrebnih za analizu ravnopravnosti spolova i urođnjavanje politike. Predložene liste su koncipirane tako da pitanja mogu biti prilagođena posebnim sektorima i konkretnim područjima rada.

3.1. Koraci u ciklusu kreiranja politika

Koraci ciklusa kreiranja politika uključuju sljedeće:

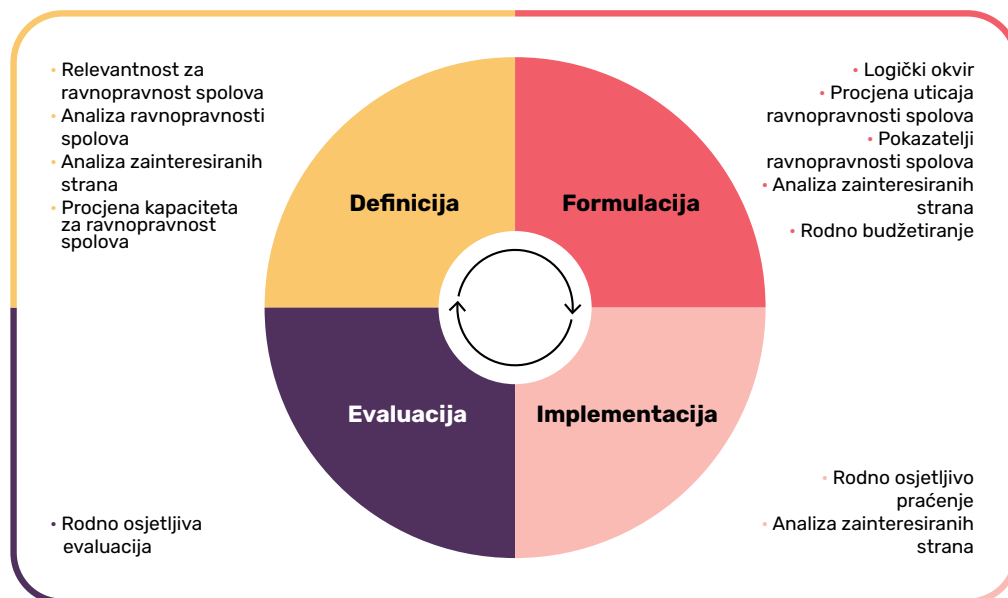
1. Faza **definiranja** opsega, uticaja i potreba, tokom koje se prikupljaju, procjenjuju i analiziraju podaci za analizu ravnopravnosti spolova odnosno analizu ravnopravnosti spolova i primjenjuju metode i alati za utvrđivanje potreba žena i muškaraca koje je potrebno adresirati politikom. Ova faza uključuje utvrđivanje stepena relevantnosti ravnopravnosti spolova odnosno ulaznih podataka za analizu ravnopravnosti spolova. U ovoj fazi ciklusa kreiranja urođnjenih politika, analiza zainteresiranih strana može pomoći da se identificiraju ključni partneri koji mogu predstavljati resurs u provedbi analize ravnopravnosti spolova.
2. Faza planiranja odnosno **formulacije** politike obuhvata korištenje nalaza analize ravnopravnosti spolova za planiranje urođnjenih mjera, te konsultacije sa zainteresiranim stranama da bi se na informiran način identificirali problemi, njihovi uzroci, te definirali ciljevi koje treba postići i odabrale relevantne strategije, u zadatom vremenskom okviru i opsegu politike. Rodna procjena uticaja bi trebala pomoći da se utvrdi hoće li predviđene mjere podržati ciljeve i potrebe ravnopravnosti spolova. U fazi formulacije politike također se definišu i indikatori za praćenje njene implementacije odnosno sastavnih mjera i aktivnosti. Urođnjeni indikatori se obično oslanjaju na prethodno provedenu analizu ravnopravnosti spolova, utvrđeno početno stanje te identificirane izvore podataka. Definiranje indikatora može uticati i na reviziju

78 Npr. u Federaciji BiH to su: Zakon o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji BiH, Uredba o izradi indeksa razvijenosti u Federaciji BiH, Uredba o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji BiH, Uredba o izradi strateških dokumenata u Federaciji BiH Uredba o evaluaciji strateških dokumenata u Federaciji BiH.

inicijalno predviđenih aktivnosti i mjera u sklopu politike ili programa. Naime, ukoliko nije moguće odrediti odgovarajući indikator za praćenje aktivnosti i izvor podataka za taj indikator, to može upućivati i na neadekvatnost planiranih aktivnosti i mjera. Rodno budžetiranje je sastavni dio formulacije urođenih politika te se alati za rodno budžetiranje koriste za planiranje izvodljivih aktivnosti, kao i za planiranje izdvajanja sredstava za te aktivnosti u skladu sa informacijama o dostupnim budžetima i drugim izvorima finansiranja.

3. Faza akcije odnosno **implementacije** zahtijeva jasno identificiran institucionalni okvir i procjenu institucionalnih kapaciteta (ova procjena može dijelom biti zastupljena i u prvoj fazi definiranja problema i analize ravnopravnosti spolova. Uključivanje zainteresiranih strana će dovesti do iscrpnog mapiranja institucionalnih aktera odgovornih za implementaciju politike (ovo je značajnim dijelom urađeno i u prvoj fazi) te može dovesti do dodatnog mapiranja pojedinačnih zainteresiranih strana u skladu s potrebama specifičnih ciljeva. Jednako tako, uključivanje zainteresiranih strana će osigurati bolje rezultate praćenja i usko je povezano s jasno definiranim indikatorima i izvorima podataka iz prethodne faze ciklusa kreiranja politika.
4. **Evaluacija** politika u odnosu na ravnopravnost spolova će uključiti upotrebu alata iz drugih faza i specifičnu procjenu uticaja politike (aktivnosti).

Ilustracija 1. Prikaz ciklusa kreiranja i provedbe politika

Upute za provođenje procesa kreiranja urođenih politika koje slijede se mogu primijeniti na bilo koju politiku, odnosno na sve sektore djelovanja organa vlasti i njihovih partnera u odlučivanju. Ipak, koraci u procesu kreiranja politika i pitanja koja je potrebno analizirati su prilagođeni sektoru sigurnosti, koji je predmet ovog vodiča. Potrebno je imati u vidu specifičnosti sektora sigurnosti i njegove različite aspekte – od posebnih vrsta izazova za sigurnost, izdvojene vrste kriminaliteta, te raznovrstan institucionalni okvir. Prethodna analiza ravnopravnosti spolova sektora sigurnosti ukazala je na određene dobre prakse u urođnjavanju politika, ali i na primjere potpunog izostavljanja razmatranja analize ravnopravnosti spolova odnosno različitih implikacija politika na spolove. Upute za kreiranje urođnjene politike u sektoru sigurnosti, koje slijede, imaju za cilj da osiguraju razmatranje upravo ovih implikacija i na taj način ukažu da se svako pojedinačno društveno pitanje, u ovom slučaju pitanje sigurnosti, može posmatrati kroz prizmu ravnopravnosti spolova, a nikako kao rodno neutralno pitanje.

Upute i aktivnosti koje slijede prvenstveno uključuju pitanja koja će pomoći u definiranju problema kojeg treba adresirati kreiranjem politike te relevantnosti ovog pitanja u sektoru sigurnosti, uzimajući u obzir analizu stanja ravnopravnosti spolova, analizu strana koje su zainteresirane za ovo pitanje, kao i analizu kapaciteta za osiguranje provođenja urođnjene politike.

3.2. Definicija

Faza definiranja opsega, uticaja i potreba je faza kreiranja urodnjene politike tokom koje se prikupljaju, procjenjuju i razmatraju podaci neophodni za analizu ravnopravnosti spolova odnosno utvrđivanje potreba žena i muškaraca i uticaja politike na njih, uz određivanje vremenskog okvira za provođenje politike kao i osnovnih elemenata intervencije. Ova faza uključuje utvrđivanje relevantnosti ravnopravnosti spolova ili ulaznih tačaka za analizu ravnopravnosti spolova. Analiza ravnopravnosti spolova može dovesti do identifikacije novih ulaznih tačaka jer će se uzeti u obzir specifični lokalni kontekst i potrebe kao i opšti i specifični ciljevi države. Analiza zainteresiranih strana će pomoći da se identificiraju glavni partneri koji mogu predstavljati resurs u provedbi analize ravnopravnosti spolova i provođenju urodnjene politike.

3.2.1. Relevantnost ravnopravnosti spolova

Svrha rasprave o relevantnosti ravnopravnosti spolova za određenu politiku je utvrđivanje nivoa relevantnosti analize ravnopravnosti spolova i kreiranja urodnjene politike, podrazumijevajući da gotovo nijedna politika nije rodno neutralna te da svaka politika treba biti procijenjena u smislu potencijalno manje ili više različitih implikacija na spolove. Također, svrha razmatranja relevantnosti ravnopravnosti spolova je da se identificiraju ključni ulazni parametri za određivanje obuhvata analize ravnopravnosti spolova. Tom prilikom, potrebno je ulazne parametre posmatrati široko, uzimajući u obzir i globalnu agendu, međunarodne standarde i zahtjeve EU, odnosno poveznice na makro nivou, kojima je potvrđuje relevantnost urodnjene politike. Identificiranje lokalnog konteksta i postojećeg stanja, na osnovu mjerodavnih kvantitativnih i kvalitativnih podataka i pokazatelja, je također ključna svrha utvrđivanja relevantnosti ravnopravnosti spolova u kreiranju politike.

AKTIVNOST: Slijedite ciklus kreiranja politike i odgovorite na pitanje navedeno u tabeli koristeći ulazne parametre koji su navedeni kao indikacija pitanja i podataka koje je potrebno uzeti pri razmatranju relevantnosti pojedinačnih pitanja u sektoru sigurnosti. Analizirajte podatke kako biste formulisali nalaze i donijeli zaključke o relevantnosti ravnopravnosti spolova u kreiranju politike. Elaborirajte relevantnost u pisanoj formi formulišite ulazne parametre za provođenje analize ravnopravnosti spolova koja će uslijediti nakon finalizacije ove faze u procesu kreiranja urodnjene politike.

Tabela 3. Instrument za procjenu relevantnosti ravnopravnosti spolova

Relevantnost ravnopravnosti spolova u politikama sektora sigurnosti	
Ulazni parametri za razmatranje urodjenih politika	<p>Globalna agenda ravnopravnosti spolova u sektoru sigurnosti. Potrebno je sagledati postojanje ovakve globalne agende te analizirati njene ciljeve te kako institucije u BiH imaju obavezu integrisati ove ciljeve u svoje djelovanje.</p> <p>Standardi ravnopravnosti spolova koje postavljaju međunarodni pravni akti čija je potpisnica BiH. Potrebno je sačiniti pregled akata koje je BiH dužna primjenjivati, bilo direktno ili transpozicijom u domaći pravni sistem. Izdvojiti obaveze prema specifičnoj temi/politici u sektoru sigurnosti.</p> <p>Zahtjevi EU u procesu pristupanja BiH članstvu u vezi sa ravnopravnosti spolova u sektoru sigurnosti. Potrebno je analizirati zahtjeve EU od BiH vezano za željeni segment sektora sigurnosti. Zahtjevi EU obuhvataju primarno i sekundarno pravo EU sa kojima domaće zakonodavstvo treba biti usklađeno, sporazume između EU i zemlje kandidatkinje ili potencijalne kandidatkinje te posebne izvještaje o napretku zemlje.</p> <p>Zastupljenost žena i muškaraca u institucionalnim strukturama u sektoru sigurnosti i prepreke za veću zastupljenost. Koristiti dostupne kvantitativne podatke koji su razvrstani po spolu ili identificirati da ovi podaci ne postoje. Razmotriti opšte prepreke za veću zastupljenost žena, npr. rodne uloge, feminizaciju određenih institucija, pristup obrazovanju, uslove za zaposlenje, pitanja trudničkog i porodijskog odsustva.</p>

	<p>Zastupljenost žena i muškaraca u obrazovanju za rad u sigurnosnim strukturama. Koristiti dostupne kvantitativne podatke koji su razvrstani po spolu ili identificirati da ovi podaci ne postoje. Razmotriti opšte prepreke za veću zastupljenost žena, npr. rodne uloge, feminizaciju ili maskulinitete određenih profesija, pristup obrazovanju žena i muškaraca uopšte.</p> <p>Zastupljenost žena na mjestima odlučivanja u sektoru sigurnosti. Koristiti dostupne kvantitativne podatke koji su razvrstani po spolu ili identificirati da ovi podaci ne postoje za određeni segment sektora sigurnosti. Razmotriti opšte prepreke za veću zastupljenost žena na mjestima odlučivanja, npr. procedure i uslove za prijavljivanje, procedure ocjenjivanja, pitanja trudnoćkog i porodijskog odsustva, pristup kontinuiranoj edukaciji, neformalne uslove.</p> <p>Žene kao počinitelji posebnih vrsta krivičnih djela i tipične uloge žena u posebnim vrstama kriminaliteta. Uzeti u obzir podatke kojima se utvrđuje uloga žena kao ključnih aktera/vođa ili pomagača u određenim vrstama kriminaliteta te pokretači za učešće žena u kriminalnim aktivnostima i sigurnosnim izazovima.</p> <p>Žene i djevojčice kao žrtve sigurnosnih izazova i posebnih vrsta kriminaliteta i incidenata, vanrednih situacija. Koristiti dostupne kvantitativne podatke koji su razvrstani po spolu ili identificirati da ovi podaci ne postoje za određeni segment sektora sigurnosti. Kvalitativno sagledati lične posljedice te finansijske, ekonomske i društvene posljedice sigurnosnih izazova i incidenata na žene za razliku od muškaraca.</p> <p>Nivo informiranosti žena i djevojčica o sigurnosnim izazovima i izazovima sektora sigurnosti. Konsultovati relevantne izvore (npr. ankete, istraživanja) o upoznatosti žena i djevojčica sa različitim sigurnosnim izazovima (npr. trgovina ljudima, cyber kriminal).</p>
<p>Koji su posebno relevantni aspekti za ravnopravnost spolova u sektoru sigurnosti u državi / jurisdikciji / administrativnoj oblasti?</p>	

3.2.2. Analiza ravnopravnosti spolova

Analiza ravnopravnosti spolova obuhvata niz razmatranja koja su usmjerena na utvrđivanje razlika u uslovima, potrebama, zastupljenosti, pristupu resursima i razvoju, kontroli imovine, učešću u donošenju odluka žena i muškaraca u njihovim dodijeljenim rodnim ulogama, kao i neformalnih prepreka za postizanje ravnopravnosti spolova. Detaljna analiza ravnopravnosti spolova omogućava kreatorima politika uvid u situacije i trendove neravnopravnosti spolova u datoj oblasti politike ili sektoru te direktno doprinosi informiranom i na podacima zasnovanom donošenju odluka odnosno kreiranju politika. Analiza ravnopravnosti spolova identificira početno stanje i istražuje uzroke i posljedice rodnih razlika, pa samim tim postaje osnova i za praćenje provedbe politike i njenih efekata.

AKTIVNOST: Slijedite ciklus kreiranja politike i odgovorite na pitanja navedena u tabeli koja slijedi. Procijenite odgovore kako biste formulisali nalaze i donijeli zaključke o ravnopravnosti spolova u oblasti koja se nastoji adresirati kreiranjem politike imajući u vidu prethodno identificirane ulazne parametre u procjeni relevantnosti. U odgovorima na pitanje se možete fokusirati na posebno pitanje unutar sektora sigurnosti (npr. organizirani kriminal, cyber kriminal, terorizam i radikalni ekstremizam ili bilo koju drugu temu u oblasti sigurnosti). Elaborirajte svaku pojedinačnu stavku tabele i na taj način utvrdite početno stanje u procesu kreiranja urođnjene politike.

Tabela 4. Instrument za analizu ravnopravnosti spolova

Analiza ravnopravnosti spolova u sektoru sigurnosti	
Zakoni i politike	<ul style="list-style-type: none"> • Koji su ključni zakoni (na svim administrativnim nivoima) koji uređuju sektor sigurnosti? • Koje su ključne politike/strategije/akcioni planovi (na svim administrativnim nivoima) koji uređuju sektor sigurnosti? • Da li su i koliko postojeći zakoni/politike/strategije/akcioni planovi rodno neutralni ili urođnjeni? • Na koji način ovi zakoni/politike/strategije/akcioni planovi adresiraju pitanje učešća žena/muškaraca u sektoru sigurnosti?
Institucije	<ul style="list-style-type: none"> • Koje institucije (na različitim administrativnim nivoima) upravljaju sektorom sigurnosti? • Koji zakoni i na koji način propisuju mandate institucija i da li mandati institucija obuhvataju postizanje ciljeva ravnopravnosti spolova odnosno da li su urođnjeni? • Da li su i u kojoj mjeri u institucijama u sektoru sigurnosti zastupljeni mehanizmi ravnopravnosti spolova? • Koji faktori utiču na veću/manju zastupljenost žena/muškaraca u institucijama u sektoru sigurnosti?
Zastupljenost muškaraca i žena u institucijama sektora	<ul style="list-style-type: none"> • Kolika je zastupljenost muškaraca/žena u institucijama sektora sigurnosti: podaci po instituciji? Kolika je zastupljenost žena/muškaraca po agenciji/OS? • Kolika je zastupljenost muškaraca/žena na pozicijama odlučivanja u institucijama sektora sigurnosti: podaci o odlučivanju i funkcijama?
Razlika u plati i profesionalna segregacija	<ul style="list-style-type: none"> • Postoji li i kakva je razlika (ako postoji) u platama između muškaraca i žena u agenciji/OS? • Koji su postojeći pravni lijekovi za rješavanje razlike u platama i profesionalnu segregaciju? • Koje su prepreke za veću zastupljenost žena u agencijama/OS? • Koji faktori stimuliraju veću zastupljenost žena/muškaraca u agencijama/OS?
Upravljanje ljudskim resursima	<ul style="list-style-type: none"> • Da li se u institucijama u sektoru sigurnosti politikom zapošljavanja poštuje princip ravnopravnosti spolova i nediskriminacije? • Da li se u institucijama u sektoru sigurnosti analizira ravnopravnost spolova u kontekstu upravljanja kadrovskim kapacitetima radi postizanja rodnog balansa i osiguranja inkluzije? • Kako i koliko stručno usavršavanje i napredovanje u sektoru sigurnosti odražava poštivanje principa ravnopravnosti spolova i nediskriminacije? • Koliko su zaposleni u institucijama sektora sigurnosti svjesni značaja i potrebe za urođnjenim politikama? • U kojoj mjeri balans između poslovnog i privatnog života utječe ili može utjecati na urođnjene politike u institucijama sektora sigurnosti? • Koje su predviđene mjere u slučaju uznemiravanja/seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu u institucijama sektora sigurnosti?
Neformalne prepreke za ravnopravnost spolova	<ul style="list-style-type: none"> • Da li postoje rodni stereotipi u institucijama i oblastima sektora sigurnosti, i ako da koji su? • Da li postoje različita očekivanja od žena i muškaraca u sektoru sigurnosti, i ako da koja su? • Da li postoji razlika u mogućnostima pristupa resursima (ekonomski, obrazovni/usavršavanje, tehnološki...) žena i muškaraca u sektoru sigurnosti? • Da li postoje druge neformalne prepreke za učešće žena u aktivnostima stručnog usavršavanja ili drugim aktivnostima institucija sektora sigurnosti?

Raspoloživost podatka razvrstanih po spolu	<ul style="list-style-type: none"> • Da li se na nivou države ili drugim administrativnim nivoima prikupljaju podaci po spolu za sektor sigurnosti ili za pojedinačne oblasti sigurnosti? Ako da, koji su podaci dostupni i za koje oblasti? • Da li se podaci redovno prikupljaju i analiziraju kako bi se bolje razumjela rodna pitanja i kreirale urodnjene politike?
Učešće zainteresovanih strana	<ul style="list-style-type: none"> • Na koji način (na osnovu kojih parametara) se određuju zainteresirane strane u procesu kreiranja politika u sektoru sigurnosti? • Koje zainteresirane strane (vladin sektor, nevladin sektor, pojedinci) učestvuju u javnim konsultacijama u procesu kreiranja politika u sektoru sigurnosti? • Na koji način zainteresirane strane učestvuju u javnim konsultacijama prilikom kreiranja politika u sektoru sigurnosti? • Da li i u kojoj mjeri zainteresirane strane uzimaju u obzir rodnu perspektivu u procesu kreiranja politika u sektoru sigurnosti? • Koji su razlozi zbog kojih se pojedine zainteresirane strane ne uključuju u proces kreiranja politika u sektoru sigurnosti? • Koji su razlozi zbog kojih zainteresirane strane ne uzimaju u obzir rodnu perspektivu u procesu kreiranja politika u sektoru sigurnosti?
Pristupačnost javnih usluga	<ul style="list-style-type: none"> • Da li politika/program/projekt jasno objašnjava svrhu usluge u sektoru sigurnosti? • Kako proces pružanja usluga u sektoru sigurnosti utiče na žene i muškarce? • Da li žene i muškarci različito doživljavaju pružanje usluga u sektoru sigurnosti?
Utjecaj na ravnopravnost spolova	<ul style="list-style-type: none"> • Koje se utvrđene rodne potrebe/problemi u sektoru sigurnosti rješavaju ovom politikom/programom/projektom? • Kako će politika/program/projekt doprinijeti ravnopravnosti spolova u sektoru sigurnosti? • Kako se politika/program/projekt odnosi na postojeće ciljeve ravnopravnosti spolova u sektoru sigurnosti? • Kako će politika/program/projekt uticati na učešće žena i muškaraca u njihovoj pripremi, provođenju i praćenju? • Da li će politika/program/projekt uticati na mogućnosti žena i muškaraca da učestvuju u donošenju odluka u sektoru sigurnosti?

3.2.3. Analiza zainteresiranih strana

Analiza zainteresiranih strana ima svrhu utvrđivanja institucija, organizacija i pojedinaca koji su direktno ili indirektno uključeni u kreiranje, provođenje ili praćenje politike u sektoru sigurnosti odnosno određene oblasti ili pitanja u sektoru sigurnosti. Kao što definira EIGE, „zainteresirana strana“ u ciklusu planiranja politike odnosi se na one koji provode javnu politiku ili na nju utiču, odnosno one koji su pod njenim uticajem ili od nje ostvaruju korist.

U prvoj fazi kreiranja politike, analiza zainteresiranih strana služi kao primarni alat za identifikaciju relevantnih i uticajnih aktera i skreće pažnju na to kako osigurati učešće zainteresiranih strana u procesu kreiranja politike. Posebno je potrebno analizirati zainteresirane strane koje imaju ulogu i informacije bitne za provođenje analize ravnopravnosti spolova i procjenjivanje uticaja politike na ravnopravnost spolova. Konsultacije se odnose na prikupljanje informacija, stavova i mišljenja zainteresiranih strana o pitanjima vezanim za ravnopravnost spolova s ciljem utvrđivanja opsega i sadržaja određene intervencije/problema, odluke, predložene politike ili analize problema.

Konsultacije sa zainteresiranim stranama u oblasti rodni pitanja imaju za cilj uključivanje perspektiva različitih grupa žena i muškaraca obuhvaćenih politikom kako bi se: (a) bolje definirala pitanja koja se razmatraju; (b) napravio izbor između različitih vrsta rješenja; i (c) postigao konsenzus. Na ovaj način konsultacije sa zainteresiranim stranama u oblasti rodni pitanja rezultiraju procesom donošenja bolje informiranih odluka, pravednijom raspodjelom resursa i poboljšanim pružanjem usluga.

Tabela 5. Instrument za analizu zainteresiranih strana

Zainteresirane strane	Interes zainteresiranih strana	Mandat	Percepcija problema	Resursi
<p>Ko može biti zainteresiran za područje politike – pozitivno i kritički?</p> <p>Na koga utiče područje politike?</p> <p>Da li su utvrđene različite grupe ili pojedinci na koje utiče to područje?</p> <p>Čiji se glas ne čuje?</p> <p>Ko zastupa interese žena/ muškaraca?</p> <p>Ko nije uključen u proces konsultacija iako su njihovi interesi uređeni politikom?</p>	<p>Procijenite sve zainteresirane strane i njihov predmet interesa u području politike.</p> <p>Koji su posebni interesi organizacija koje rade na pitanjima ravnopravnosti spolova?</p>	<p>Koji je mandat zainteresirane strane?</p> <p>Koji zakon ili politika formalno propisuju taj mandat?</p> <p>Odakle proizlazi mandat ako nije formalno utvrđen?</p> <p>Koje su funkcije zainteresirane strane?</p>	<p>Utvdite kako je svaka grupa zainteresiranih strana shvatila zadata sektorska pitanja?</p> <p>Koje su specifične potrebe koje predstavlja zainteresirana strana?</p> <p>Koje su rodne uloge dodijeljene zainteresiranim stranama?</p>	<p>Koje resurse identificirana zainteresirana strana koristi da podrži politiku/aktivnost, odnosno da joj se suprotstavi?</p>
<p>Navedite zainteresiranu stranu</p>	<p>Opišite specifične interese zainteresirane strane</p>	<p>Opišite mandat zainteresirane strane</p>	<p>Utvdite potrebe i očekivanja zainteresiranih strana</p>	<p>Identificirajte resurse zainteresiranih strana</p>

3.2.4. Procjena kapaciteta za ravnopravnost spolova

Procjena kapaciteta fokusira se na sisteme (mehanizme) ravnopravnosti spolova i institucionalne kapacitete za identifikaciju potreba za ravnopravnošću spolova, formulaciju ciljeva i aktivnosti za ravnopravnost spolova i praćenje napretka. Institucionalni kapaciteti za ravnopravnost spolova se procjenjuju na osnovu nivoa organizacione transformacije i kapaciteta osoblja. **Organizaciona transformacija** obuhvata promjene osnovnih vrijednosti i uvjerenja u određenoj instituciji, te promjene pravila i propisa. Strateški cilj procesa je uključivanje ravnopravnosti spolova u redovna pravila, procedure i prakse institucije. Neformalna i nevidljiva pravila i propisi presudni su za razumijevanje organizacija i njihovog uticaja na žene i muškarce. Ključni elementi organizacione kulture su implicitni; vježbaju se u svakodnevnim navikama, pružaju zajednički pravac članovima organizacije i rezultat su učenja i interne koordinacije unutar organizacije. **Kapaciteti osoblja za ravnopravnost spolova** dio su politike ljudskih resursa u instituciji i kapaciteta osoblja za razumijevanje, učenje i primjenu urodjenih politika.

Tabela 6 - Instrument za procjenu kapaciteta za ravnopravnost spolova

Procjena kapaciteta za ravnopravnost spolova u sektoru sigurnosti
<p>Organizaciona transformacija u institucijama sektora sigurnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Koji su propisi o urođenim politikama, instrumenti politike i interna uputstva usvojeni kako bi se osiguralo uključivanje urođenih politika u sve institucije i u sve aspekte funkcioniranja ovog sektora? • Da li je promocija ravnopravnosti spolova obuhvaćena opštim mandatom institucija? • Ko obavlja funkciju u vezi s urođenim politikama unutar institucije? • Resursi: <ul style="list-style-type: none"> ◦ Koji su resursi izdvojeni za funkcije urođenih politika? ◦ Da li se resursi za urođene politike realno planiraju i raspodjeljuju? ◦ Da li dodjeljivanje novih zadataka osoblju za ravnopravnost spolova podrazumijeva više raspoloživog radnog vremena za tu svrhu?   • Vodstvo: <ul style="list-style-type: none"> ◦ Da li osoblje na rukovodećim pozicijama u institucijama iskazuje svoju opredijeljenost za ravnopravnost spolova i primjenu urođenih politika, kako formalno tako i neformalno?   • Kultura: <ul style="list-style-type: none"> ◦ Koje su implicitne uloge i očekivanja od žena i muškaraca u institucijama? ◦ Koji su neformalni odnosi moći unutar institucija?
<p>Kapacitet osoblja u institucijama sektora sigurnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Koji su zahtjevi i mogućnosti u pogledu početne i kontinuirane edukacije i stručnog usavršavanja o ravnopravnosti spolova i urođenim politikama u institucijama? • Koji su kapaciteti zaposlenih u institucijama da osiguraju kreiranje urođenih politika? • Da li zaposleni obavljaju svoje zadatke i pridržavaju se propisa kako bi se efikasno provele urođene politike? • Da li zaposleni raspolažu stručnim znanjima o rodnim pitanjima i metodološkim vještinama koje su im potrebne da ispune svoju odgovornost za provedbu urođenih politika? • Koji su kriteriji za napredovanje u karijeri unutar institucija?

3.3. Planiranje i formulacija politika

Fazu planiranja (formulacije) obuhvata korištenje analize ravnopravnosti spolova i konsultacija sa zainteresiranim stranama da se definiraju problemi i njihovi uzroci, te utvrde relevantni ciljevi i odaberu relevantne strategije za dati vremenski okvir i opseg. Rodna procjena uticaja pomaže da se utvrdi hoće li predviđene mjere podržati ciljeve i potrebe ravnopravnosti spolova. Definiranje pokazatelja je usko povezano s rezultatima analize ravnopravnosti spolova i utvrđenim potrebama za podacima. Alati za rodno budžetiranje podržavaju detaljno planiranje aktivnosti i pružaju informacije o izvorima finansiranja.

3.3.1. Logički okvir

Pristup logičkog okvira koristi se formulaciju ciljeva koji se nastoje postići određenom politikom, programom te upravljanje provedbom koristeći relevantne pokazatelje koji se procjenjuju u odnosu na identificirano početno stanje. Urođeni logički okvir podrazumijeva uključivanje pitanja ravnopravnosti spolova u identifikaciju problema i analizu uzroka i posljedica (na osnovu analize ravnopravnosti spolova), u formulaciju cilja kako bi se rodna perspektiva uključila u glavne ciljeve i tamo gdje je to relevantno definirale posebne mjere za žene i muškarce u sklopu aktivnosti. Posebne mjere su legitimni cilj za *de iure* ili *de facto* ciljeve ravnopravnosti. One se usredotočuju na posebne potrebe muškaraca ili žena u svrhu postizanja ravnopravnosti spolova, postavljaju jasan vremenski okvir za poduzimanje radnji i zahtijevaju periodičnu reviziju u pogledu postizanja glavnog cilja ravnopravnosti.

Tokom faze formuliranja politike mogu se primijeniti sljedeći postupci radi adresiranja pojedinačnih aspekata logičkog okvira:

- **Analiza problema:** Na osnovu analize ravnopravnosti spolova definiraju se ključni sektorski problemi i

utvrđuje se kakve implikacije oni imaju na žene i muškarce. Stablo problema, jedan od alata u ciklusu upravljanja projektom, može se koristiti za sagledavanje različitih uzročno-posljedičnih veza istog problema za žene i muškarce. Analiza može dovesti do odvojenih stabala problema za žene i muškarce, što zahtijeva usvajanje posebnih mjera.

- **Objektivna analiza:** Ovo je procjena o tome šta je planirana i željena buduća situacija za žene i muškarce.
- **Analiza strategija:** Svijest o osnovnim rodnim ulogama i o moći jedan je od ključnih aspekata koje treba procijeniti prilikom definiranja odgovarajućih strategija za željeni ishod.

U nastavku se elaboriraju ključni elementi logičkog okvira za formulaciju politika.

Tabela 7. Instrument za analizu logičkog okvira u procesu formulacije politika

<p>Uticaj (Opšti cilj)</p>	<p><i>Šira, dugoročna promjena kojoj aktivnost doprinosi na državnom, regionalnom ili sektorskom nivou, u političkom, socijalnom, ekonomskom i okolišnom globalnom kontekstu, a koja će proizaći iz intervencija svih relevantnih aktera i zainteresiranih strana.</i></p> <p>Unutar ovog elementa se razmatraju transformativni ciljevi i aspekti ravnopravnosti spolova:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Da li je ravnopravnost spolova jedan od opštih ciljeva kojima politika/program/projekt želi doprinijeti? • Hoće li žene i muškarci (različitih starosnih i socioekonomskih grupa) imati jednaku korist od dugoročnih promjena? • Kako rodni odnosi na bilo koji način utiču na cilj politike/programa/projekta?⁷⁹
<p>Ishod(i) Specifični cilj(evi)</p>	<p><i>Glavni srednjoročni uticaj intervencije s naglaskom na institucionalne i bihevioralne promjene koje su rezultat intervencije</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Da li ishod jasno upućuje na žene i muškarce i utvrđene nejednakosti između njih? • Da li intervencija može poboljšati pristup produktivnim resursima, uslugama, tehnologijama, obuci i mogućnostima zapošljavanja?
<p>*Ostali ishodi (*gdje je to relevantno)</p>	<p><i>Tamo gdje je relevantno, drugi kratkoročni uticaji intervencije s naglaskom na bihevioralne i institucionalne promjene koje proizlaze iz intervencije (npr. ovdje se mogu uvrstiti prelazni ishodi)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Da li ishod jasno upućuje na žene i na muškarce i utvrđene nejednakosti između njih? • Da li intervencija može poboljšati pristup produktivnim resursima, uslugama, tehnologijama, obuci i mogućnostima zapošljavanja?
<p>Rezultati</p>	<p><i>Direktne/konkretne posljedice intervencija; rezultati bi, u principu, trebali korištenjem jasne numeracije biti povezani s odgovarajućim ishodima</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Da li rezultati odgovaraju na različite potrebe i prioritete žena i muškaraca, u skladu s nalazima analize ravnopravnosti spolova? • Da li rezultati osporavaju/ispravljaju postojeće rodne nejednakosti i diskriminatorne norme i prakse? • Da li raspodjela resursa uzima u obzir rodne uloge i odnose?

3.3.2. Procjena uticaja na ravnopravnost spolova

Procjena uticaja na ravnopravnost spolova (evaluacija *ex ante*) vrši se nakon što su utvrđeni osnovni ciljevi i ishodi. Svrha procjene uticaja je utvrditi vjerovatnoću da određena aktivnost (zakoni, politike, programi) ima negativne posljedice na stanje ravnopravnosti žena i muškaraca. Centralno pitanje rodne procjene uticaja

79 EU obrazac Logičkog okvira: Formulacija ciljeva i akcija ravnopravnosti spolova, juli 2019. godine, e3d_logframe_en.docx, Pitanja prilagođena po uzoru na Vodič za rodno osjetljive politike u projektom ciklusu FAO, <http://www.fao.org/3/a-i6854e.pdf>

je: Da li zakon, politika ili program smanjuje, održava ili povećava rodne neravnopravnosti između žena i muškaraca?⁸⁰

Tabela 8. Instrument za procjenu uticaja politike na ravnopravnost spolova

Procjena uticaja na ravnopravnost spolova
Utvrđite potencijalne efekte predložene politike na ravnopravnost spolova: <ul style="list-style-type: none">
• Koje se utvrđene rodne potrebe/problemi rješavaju ovom intervencijom?
• Zašto se ova intervencija razmatra u ovoj konkretnoj situaciji?
• Kako će intervencija doprinijeti ravnopravnosti spolova?
• Kako se intervencija odnosi na postojeće ciljeve ravnopravnosti spolova u ovoj oblasti?
• Kako će planirana intervencija doprinijeti promjeni postojećih rodni uloga i očekivanja?
• Kako će planirana intervencija uticati na utvrđenu rodnu segregaciju?
• Kako će intervencija uticati na učešće žena i muškaraca u pripremi, provedbi i praćenju politike?
• Kako će intervencija uticati na mogućnosti žena i muškaraca da učestvuju u donošenju odluka u području date politike?

3.3.3. Pokazatelji ravnopravnosti spolova

Pokazatelji su mjerljivi podaci u uspješnosti odnosno faktori ili varijable koji omogućavaju mjerenje postizanja uspjeha ili pokazivanje promjena. Pokazatelji se koriste za potrebe praćenja i evaluacije politika, programa ili projekata i koriste se za procjenjivanje sljedećih aspekata logičkog okvira politike, programa ili projekta:

- Da li su aktivnosti i postupci provedeni kako je planirano?
- Da li je postignuta promjena ili napredak u svrhu ostvarenja sveobuhvatnije promjene, odnosno da li su postignuti ciljevi, ishodi ili druge vrste rezultata?
- Da li su ostvareni drugi, neočekivani uticaji, rezultati ili posljedice?⁸¹

Pokazatelji trebaju oslikavati ciljeve i očekivane rezultate politike, programa, projekta ili druge intervencije.

Pokazatelji ravnopravnosti spolova su mjere uspjeha koje zahtijevaju prikupljanje i analizu podataka razvrstanih po spolu o tome ko učestvuje i ima koristi od provođenja određenih intervencija. Pokazatelji ravnopravnosti spolova se mogu koristiti za mjerenje:

- Razlika u učešću, koristima, ishodima i uticajima za žene, muškarce, djevojčice i dječake
- Promjena u rodni odnosima (pozitivni ili negativni) odnosno veće ili manje ravnopravnosti spolova
- Na koji način ove promjene utiču na razvojne ciljeve, naročito ekonomski rast, smanjenje siromaštva i održivi razvoj.

Naredna tabela elaborira načine definisanja pokazatelja ravnopravnosti spolova na različitim nivoima logičkog okvira.

80 Proces korak po korak dostupan na <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/toolkits/gender-impact-assessment/what-gender-impact-assessment>

81 <https://www.oecd.org/derec/adb/tool-kit-gender-equality-results-indicators.pdf>.

Tabela 9. Instrument za definisanje pokazatelja ravnopravnosti spolova u logičkom okviru

Sažetak cilja i aktivnosti	Pokazatelji uspješnosti
Opšti cilj	Pokazatelji na nivou uticaja Navedite srednjoročni i dugoročni uticaj politike. Uključite ciljeve izvan ciljeva politike. Transformacija ravnopravnosti spolova – promjena kontrole i pristupa resursima, učešća u i načinu donošenja odluka i promjena društvenih rodni obrazaca mogu biti dio formulacije pokazatelja.
Specifični cilj	Pokazatelji nivoa ishoda Specifični ciljevi politike koji definiraju neposredni uticaj i promjene ponašanja korisnika ili unapređenje sistema. Potrebno je razmotriti nastanak promjene u učešću, koristima, ishodima i uticajima za muškarce i žene kao rezultat intervencija.
Rezultati	Pokazatelji rezultata Na ovom nivou pokazatelji određuju konkretne rezultate u odnosu na muškarce i žene pri čemu pomažu kvalitativni i kvantitativni podaci, npr. broj žena i muškaraca koji su uključeni i imaju koristi od intervencije ili nivo povećanja kapaciteta muškaraca i žena kao rezultate intervencija.

3.3.4. Analiza zainteresiranih strana

U fazi planiranja i formulacije politika analiza zainteresiranih strana pomaže u definiranju ključnih konsultativnih grupa, rizika i odluka o planiranju intervencija. Formalni zahtjevi za uključivanje utvrđenih zainteresiranih strana u konsultacije o kreiranju politika ne ograničavaju šire konsultacije s korisnicima, drugim stranama koje imaju određeni interes ili mogu biti podložne određenom uticaju politike u sklopu šireg učešća društvene zajednice. Koristite tabelu za analizu zainteresiranih strana navedenu u dijelu 3.2.3.

3.3.5. Rodno budžetiranje

Rodno budžetiranje je rodno zasnovana procjena budžeta koja uključuje rodnu perspektivu na svim nivoima budžetskog procesa i restrukturiranje prihoda i rashoda radi promocije ravnopravnosti spolova. Rodnom analizom budžeta utvrđuje se kako javna sredstva, kroz programe koji se finansiraju, utiču na položaj žena i muškaraca u društvu, odnosno ko su krajnji korisnici javnih prihoda. Pored toga, analiza ravnopravnosti spolova budžeta daje stvarnu sliku o prioritetima vlasti. Za potrebe kreiranja urođenih politika, potrebno je kao minimum analizirati:

- Ko donosi odluku o formiranju budžeta i koju ulogu imaju krajnji korisnici?
- Da li budžetske stavke oslikavaju namjeru vlasti da utiče na stanje ravnopravnosti spolova?
- U kojim budžetskim oblastima se manifestira budžetiranje radi ispunjavanja različitih potreba muškaraca i žena?
- Koliko sredstava je dodijeljeno za oblastima u kojima se može uticati na ravnopravnost spolova?
- Koje su potencijalne budžetske oblasti sa implikacijama na ravnopravnost spolova a koje je potrebno formirati različito prema potrebama žena i muškaraca?

Da bi se uvela efikasna primjena rodnog budžetiranja, trebale bi se ispuniti sljedeće pretpostavke:

- analiza budžeta i politika iz rodne perspektive,
- povezivanje rodnog budžetiranja sa opštim ciljevima ravnopravnosti spolova,
- restrukturiranje budžeta i izmjene politika,

- uključivanje rodnih perspektiva kroz budžetski ciklus,
- praćenje i evaluacija rezultata,
- transparentnost budžetskog procesa,
- učešće u budžetskom procesu.⁸²

3.4. Implementacija

Implementacija odnosno provođenje urodnjene politike je ključni dio i ishod kreiranja ovakvih politika. Provođenjem politika, jednako kao i programa i projekata, treba aktivno upravljati jer kreirane politike bez dosljedne primjene nemaju željene efekte. Ovo podrazumijeva i praćenje izvršenja rodno odgovornog budžeta. Potrebno je redovno procjenjivati efekte politike radi njenog eventualnog i pravovremenog ažuriranja i mijenjanja, a na osnovu adekvatnih pokazatelja. Urodnjeno praćenje je systemska i objektivna procjena zakona, politike, programa, projekta ili druge intervencije. Dinamika praćenja i pokazatelji definirani u fazi formulacije ključne su referentne tačke za praćenje. Aspekti analize ravnopravnosti spolova mogu se primijeniti za praćenje rodni implikacija intervencija na način da se koriste kao podaci o početnom stanju odnosno kao podaci za praćenje promjene.

Način definisanja pokazatelja je elaboriran u dijelu 3.3.3. u prethodnom tekstu. Međutim, potrebno je dodatno naglasiti da definisanje pokazatelja treba da slijedi opšte kriterije za izradu pokazatelja uspješnosti (SMART kriteriji), odnosno da pokazatelji trebaju biti specifični, mjerljivi, mogu se atribuirati intervencijama, relevantni su i vremenski ograničeni. Pokazatelji mogu biti kvantitativne i kvalitativne prirode, a trebaju biti usmjereni ka ciljevima ravnopravnosti spolova. Definisanje pokazatelja uključuje i određivanje izvora verifikacije, kao i određivanje lica za prikupljanje podataka i praćenje. Ovi elementi čine standardne sastavne dijelove jednog Plana za praćenje (Monitoring plana). Podaci koji su potrebni za praćenje po pokazateljima trebaju se prikupljati redovno radi olakšavanja procesa praćenja i izvještavanja.

Urodnjeni pokazatelji, zavisno od toga na kojem nivou su definisani (cilja, ishoda, rezultata) mogu dati odgovore na sljedeća pitanja:

- Koje aktivnosti na provođenju politike poduzimaju zainteresirane strane (žene i muškarci)? Da li i žene i muškarci ravnopravno učestvuju? U čemu se ogledaju plaćeni i neplaćeni doprinosi žena i muškaraca u provođenju politike?
- Koji su rezultati provođenja politike? Koje grupe ostvaruju korist od rezultata (podaci razvrstani prema spolu, starosnoj dobi, primanjima, prebivalištu u ruralnom/urbanom području ili prema drugim klasifikacijama relevantnim za primjenu i praćenje politike)?
- Da li jačanje kapaciteta kroz provođenje politike jača ravnopravnost spolova?
- Kako raspodjela i izvršenje budžeta odgovara na praktične i strateške rodne potrebe i interese žena odnosno muškaraca?

3.5. Evaluacija

Nijedna intervencija nije rodno neutralna niti bi ijedna politika trebala biti rodno neutralna. Svaka politika može uticati na postojeće rodne odnose i uloge. Stoga je svrha urodnjene evaluacije ispitivanje ishoda, rezultata

⁸² <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/methods-tools/gender-budgeting#2>

i aktivnosti za postizanje njihovih ciljeva ravnopravnosti spolova, rodne relevantnosti intervencija, uticaja i učinka intervencija na žene i muškarce, kao i procjena rodno povezanih promjena s protokom vremena. Evaluaciju je potrebno provoditi prema prethodno određenom vremenskom okviru sa ciljem identificiranja nivoa postizanja ciljeva ravnopravnosti spolova i korištenja ovih i informacija o eventualnim novim pitanjima za novi ciklus planiranja politika. Evaluacija se provodi prema utvrđenom metodološkom okviru, obično u skladu sa evaluacijskim pitanjima vezanim kriterije relevantnosti, koherentnosti, efektivnosti, efikasnosti, održivosti i uticaja.⁸³

---

83 Ovo su standardni kriteriji OECD-DAC za evaluaciju programa i projekata.

4. Integriranje rodne perspektive u procesu IPA III programiranja za sektor sigurnosti

4.1. Proces IPA III programiranja i ključni dokumenti

Instrument pretpristupne pomoći (IPA) je instrument kojim Evropska unija (EU) finansijski i tehnički podržava zemlje kandidatkinje i potencijalne zemlje kandidatkinje na njihovom putu ka članstvu u EU. IPA III obuhvata sedmogodišnji finansijski period 2021. – 2027. sa ukupnim sredstvima u iznosu od 14,2 milijardi eura predviđenih za zemlje korisnice (Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Kosovo*, Sjeverna Makedonija, Srbija i Turska). Ova sredstva su namijenjena na podršku zemljama korisnicama u provođenju ključnih reformi u pravcu ispunjavanja kriterija za članstvo u EU, uključujući usklađivanje nacionalnih pravnih okvira sa pravnom stečevinom EU (EU *acquis*), a sa ciljem dostizanja vrijednosti i standarda EU u zemljama koje su u procesu pridruživanja EU.

Za razliku od prethodnih pretpristupnih alata (IPA I i IPA II), IPA III nema unaprijed definisan finansijski okvir za svaku od zemalja korisnica, već se alokacije pojedinačnim korisnicama utvrđuju u odnosu na osnovu procjene uspješnosti zemlje korisnice u provođenju sektorskih reformi na koje se obavezala kroz proces evropskih integracija. Pored ovog kriterija, iznos pomoći se prilagođava specifičnoj situaciji u svakoj zemlji i njenim kapacitetima, osiguravajući odgovarajući nivo podrške za svaku zemlju. Primjenom ovih principa, EU kroz IPA III instrument potiče „takmičarski duh“ među zemljama korisnicama i stimulira ih da efikasnije provode reforme, time što će uspješnije zemlje nagraditi većim iznosima finansijske pomoći u odnosu na manje uspješne korisnice. Kako bi ovaj pristup bio adekvatno elaboriran i shvaćen, neophodno je razmatrati ga u kontekstu IPA III programiranja i dokumenata koje pripremaju institucije EU, te domaće institucije u zemljama korisnicama IPA III.

U kontekstu uspostave pravnog okvira za IPA III, čije su korisnice zemlje Zapadnog Balkana i Turska, važno je navesti sljedeće dokumente EU:

- IPA III Uredba (usvojena 15.9.2021. godine, s retroaktivnom primjenom od 1.1.2021. godine) utvrđuje ciljeve IPA III, finansijski okvir, korelacije s drugim programima EU, strateški okvir, provedbena pravila i zemlje korisnice instrumenta;
- Dopunska Uredba Evropske komisije za IPA III (usvojena 1.10.2021., stupila na snagu 3.12.2021. godine) kojom se utvrđuju specifični ciljevi i tematski prioriteti za IPA III pomoć;
- IPA III Provedbena uredba Evropske komisije (usvojena 15.12.2021., stupila na snagu 16.12.2021. godine);
- Instrument za susjedstvo, razvoj i međunarodnu saradnju - Globalna Evropa - NDICI-GE⁸⁴ Uredba (usvojena 9.6.2021. godine, s retroaktivnom primjenom od 1.1.2021. godine), utvrđuje određene horizontalne odredbe, koje su primjenjive i na pomoć IPA III. Ova uredba naglašava važnost postizanja dosljednosti, koherentnosti, sinergije i komplementarnosti NDICI instrumenta sa svim područjima vanjskog djelovanja EU, uključujući IPA III instrument, kao i s drugim relevantnim politikama i programima EU.

Važno je napomenuti da NDICI GE Instrument vrijedan gotovo 80 milijardi eura uključuje tematske i komponente brzog reagiranja koje su značajne za zemlje kandidatkinje i potencijalne kandidatkinje za članstvo u EU.

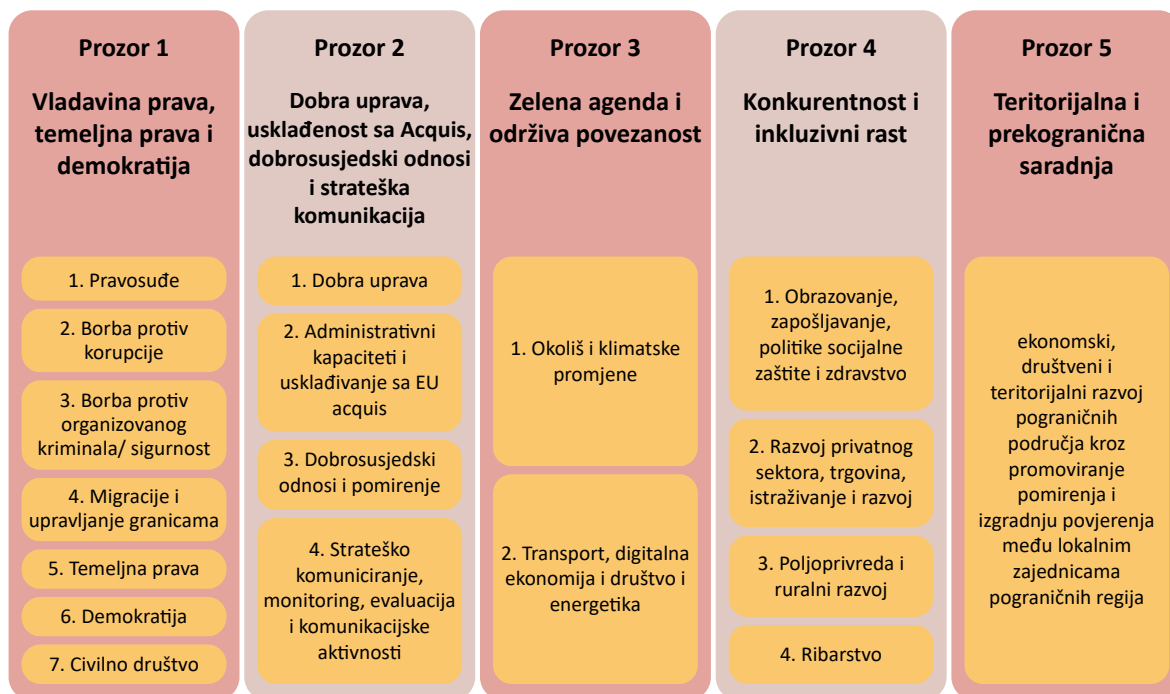
Na osnovu navedenih IPA III uredbi, Evropska komisija je pripremila IPA III Programski okvir (*Programming Framework* ili PF), kojim je uspostavljen strateški okvir za korištenje pomoći IPA III i čime je započet ciklus IPA

* Korištenje ovog naziva ne prejudicira status i u skladu je sa Rezolucijom Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija 1244/1999 i Mišljenjem Međunarodnog suda pravde o Deklaraciji o nezavisnosti Kosova.

84 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32021R0947&from=EN>

III programiranja. Ovaj dokument se odnosi na cjelokupan vremenski okvir trajanja IPA III instrumenta (2021-2027. godina), te postavlja strateške prioritete koji se odnose na sve zemlje korisnice. Strateški prioriteti u IPA III su organizirani u tzv. **prozore** (*windows*) koji sadrže tematske prioritete.

Ilustracija 2. Tematska struktura IPA III instrumenta

Pored tematskih prozora i sadržanih tematskih prioriteta, IPA III uključuje i **horizontalne teme** koje se protežu kroz svih pet prozora: klimatske promjene, zaštita okoliša, ravnopravnost spolova, civilno društvo i reforma javne uprave (sa aspekta borbe protiv korupcije).

Klimatske promjene i zaštita okoliša – Zelena agenda za Zapadni Balkan predstavlja novu razvojnu strategiju za region, kojom se pravi iskorak od tradicionalnog ekonomskog modela prema modelu održive ekonomije, u skladu sa Evropskim zelenim planom. Ovakav pravac ekonomskog razvoja je utemeljen u Ekonomskom i investicionom planu za Zapadni Balkan, te ima za cilj da potakne dugoročni oporavak regije, kao i ekonomsku konvergenciju sa EU. Ovaj plan prate zelena i digitalna tranzicija.

Konkretno preporuke Zelene agende za Zapadni Balkan su: (1) uskladiti regiju sa EU 2050 ambicijom da Evropa postane ugljično neutralan kontinent, (2) osloboditi potencijal cirkularne ekonomije, (3) boriti se protiv zagađenja vazduha, vode i tla, (4) promovirati održive metode za proizvodnju hrane i (5) iskoristiti ogromne potencijale u oblasti turizma, fokusiranjem na zaštitu bio-raznolikosti i obnovu eko sistema. S tim u vezi, ključne oblasti iz Zelene agende za Zapadni Balkan se temelje upravo na ovim preporukama.

Ove teme su u najvećoj mjeri zastupljene u IPA III Prozoru 3 – Zelena agenda i održiva povezanost, međutim implementacija Zelene agende za Zapadni Balkan treba biti podržana i kroz ostale IPA III Prozore, odnosno planirane Akcije. Posmatrano na praktičnom primjeru, Akcija u okviru Prozora 2, tematskog prioriteta 1 – Dobra uprava, koja predviđa uspostavu sistema e-usluga za građane i građanke je povezana ne samo sa strateškim dokumentima iz domena dobrog upravljanja, već i sa primjenom Zelene agende za Zapadni Balkan. Jednako tako, Akcije u drugim prozorima mogu doprinijeti provedbi Zelene Agende.

Ravnopravnost spolova – ova horizontalna tema je definisana u instrumentima vanjskog djelovanja EU kroz krovnu NDICI-GE regulativu koja navodi da programi i akcije trebaju uključiti pitanje ravnopravnosti spolova, te da najmanje 85% novih akcija u okviru instrumenata treba tretirati pitanje ravnopravnosti spolova kao glavni ili značajan cilj. Ovaj cilj prati stratešku odrednicu Evropske unije za postizanje ravnopravnosti spolova utvrđenu Gender akcionim planom (EU GAP) za ravnopravnost spolova i osnaženje žena u spoljnom djelovanju EU za period 2021.-2025. godine. Pored toga, definisano je da najmanje 5% vanjskih akcija EU treba imati

ravnopravnost spolova, prava i osnaživanje djevojčica za glavni cilj. Evropska komisija je posvećena da 85% svih akcija vanjskog djelovanja do 2025. godine doprinese ciljevima ravnopravnosti spolova.

Obzirom na značaj koji Evropska komisija daje pitanjima ravnopravnosti spolova, ona trebaju biti integrisana u dizajn svake pojedinačne akcije kao horizontalno pitanje. Ravnopravnost spolova treba biti uzeta u obzir kod inicijalnog osmišljavanja akcija, kao i u procesu pripreme akcija u svim sektorima, te se o njoj treba voditi računa i u toku same implementacije, kao i kroz praćenje i izvještavanje.

Postupanje u skladu s ovim zahtjevom podrazumijeva izradu procjene uticaja u ranoj fazi osmišljavanja akcije, čime se već kroz fazu dizajna osigurava da se implementacijom akcije neće dodatno pogoršati već postojeća neravnopravnost⁸⁵. Nadalje, potrebno je identificirati i na odgovarajući način adresirati pitanja nejednakosti i nejednakog položaja različitih polova, te prilagoditi prilike u kontekstu implementacije akcije kako bi se smanjile nejednakosti i potakla jednakost. Ovaj proces se odvija kroz konsultacije u toku pripreme sektorskih akcionih dokumenata (AD-ova), u periodu koji prethodi ugovaranju (kroz pripremu neophodnih dokumenata za ugovaranje), kao i tokom implementacije projekata. Ono što je ključno je da pristup programiranju i implementaciji akcija integriše ciljeve vezane za postizanje ravnopravnosti spolova sa „tematskim“ ciljevima akcije, već od faze njihove identifikacije, kao i kroz cijeli životni ciklus akcije.

Osnovni IPA III prozor u kojem je zastupljena tema ravnopravnosti spolova je Prozor 1 (*Vladavina prava, temeljna prava i demokratija*) - Tematski prioritet 5 (*Temeljna prava*). No, ova tema treba biti zastupljena kao horizontalno pitanje u svim akcijama planiranim u okviru drugih prozora i tematskih prioriteta. Tačnije, u svim akcijama koje se bave ljudima ova tema može biti od značaja, npr. u Prozoru 2 značajna je za oblast reforme javne uprave, a u Prozoru 4 treba uzeti u obzir potrebe žena u oblastima zapošljavanja, obrazovanja i treninga, potrebe žena poduzetnica, te žena koje se bave poljoprivredom ili vode agrobiznise. Također, u Prozoru 5 kod projekata prekogranične saradnje je, između ostalog, potrebno uzeti u obzir dnevne i sezonske migracije koje mogu različito uticati na muškarce i žene u smislu mogućnosti učešća u projektnim aktivnostima i sl.

Pored opisanih horizontalnih tema vezanih za klimatske promjene, zaštitu okoliša i ravnopravnost spolova, prilikom osmišljavanja i planiranja IPA III akcija potrebno je voditi računa o učešću predstavnika civilnog društva u konsultativnim procesima u okviru IPA III programiranja, obzirom da je dijalog i saradnja između izvršne i zakonodavne vlasti i civilnog društva jedan je od političkih kriterija koje je neophodno ispuniti za punopravno članstvo u EU, što je apostrofirano i u strategiji proširenja EU na Zapadni Balkan. Pored toga što je dobro upravljanje jedan od „samostojećih“ prioriteta programskog okvira IPA III (Prozor 2 – tematski prioritet 1), aspekt borbe protiv korupcije predstavlja horizontalnu temu koju je neophodno integrisati u sve akcije koje su usmjerene na jačanje institucionalnog okvira.

IPA III programski okvir (PF) je jedinstveni dokument za sve zemlje korisnice IPA III kojim su definisani opšti ciljevi za sve IPA III prozore, te specifični ciljevi za svaki tematski prioritet. Ovo predstavlja promjenu u odnosu na pristup korišten u IPA I i IPA II strateškim dokumentima, koji su bili rađeni za svaku zemlju korisnicu IPA pojedinačno, i kada je iznos finansijske „koverte“ za svaku zemlju korisnicu bio unaprijed poznat. U programskom okviru IPA III, fokus je u potpunosti prebačen na prioritete koji su isti za sve zemlje korisnice.

Prethodno uvedeni pristup sektorskog programiranja u IPA II je dodatno unaprijeđen i fokusiran organiziranjem sektora, odnosno tematskih prioriteta u pet, odnosno četiri tematska prozora. Peti prozor je usmjeren na jačanje prekogranične saradnje, te obuhvata spektar tema i prioriteta oblasti koje su usmjerene na jačanje ove saradnje. Pored programa prekogranične saradnje između zemalja korisnica, zemlje korisnice IPA III mogu učestvovati u programima saradnje sa zemljama članicama EU, kao i drugim zemljama koje su obuhvaćene drugim programima EU, poput spomenutog Instrumenta NDICI GE, pri čemu se IPA III fondovi udružuju s fondovima iz drugih instrumenata kroz koje se realiziraju programi regionalne saradnje.

IPA III programski okvir za utvrđene ciljeve definiše i indikatore (pokazatelje) za mjerenje uspješnosti u postizanju postavljenih ciljeva. Dokument obuhvata i indikativni pregled raspodjele ukupnih sredstava prema IPA III prozorima za period 2021-2027. Najveći dio sredstava je indikativno namijenjen realizaciji akcija iz Prozora 3 (Zelena agenda i održiva povezanost) – 42%, zatim Prozora 4 (Konkurentnost i inkluzivni rast) – 22%. Alokacije za Prozor 1 (Vladavina prava, temeljna prava i demokratija) i 2 (Dobro upravljanje, usklađivanje

---

85 eng. *Do No Harm* – princip „Ne nanosi štetu“

sa EU *acquis*-em, dobri susjedski odnosi i strateška komunikacija) iznose oko 15%, odnosno 16%. Do 3% finansijske omotnice IPA III indikativno će se dodijeliti programima prekogranične saradnje između korisnika IPA III i država članica EU. Pored toga, dodjeljivanje sredstava u okviru Prozora 5 također će pokriti IPA-IPA prekograničnu saradnju i druge aspekte saradnje kroz Interreg⁸⁶-IPA.

Na osnovu navedenog, jasno je da niti jedna zemlja korisnica ne može sa sigurnošću računati na podršku iz IPA III, niti kalkulirati s tačnim iznosom finansijske podrške. Princip dodjele sredstava na osnovu uspješnosti, odnosno usklađenosti strateških prioriteta zemlje korisnice s predloženim akcijama usmjerenim na rješavanje prioritarnih pitanja unutar određene teme je osnovni kriterij za alokaciju i dodjelu IPA III sredstava.

U skladu s ovom metodologijom, svaka zemlja korisnica priprema **Strateški odgovor (Strategic Response – SR)**, kojim pokazuju na koji su način njihove politike i cjelodržavne sektorske strategije usklađene sa preporukama i zahtjevima iz procesa proširenja i na koji način one doprinose ciljevima iz IPA III programskog okvira. Pored toga, Strateški odgovor opisuje na koji način korisnica planira iskoristiti ponuđene prilike za finansiranje u različitim prozorima unutar IPA III programskog okvira.

Praktično, Strateški odgovor pored detaljnog pregleda svih strateških dokumenata relevantnih za svaki od prozora, kao i svaki od tematskih prioriteta, ali i strategija koje su relevantne za horizontalne (*cross-cutting*) teme za svaki od tematskih prioriteta. Ovim dokumentom se opisuje kako zemlja korisnica planira da koristi IPA III finansijsku pomoć za doprinos opštem i specifičnim ciljevima navedenim u IPA III programskom okviru.

Dokument sadrži listu planiranih akcija za finansiranje unutar svakog IPA prozora čime se predstavlja konkretan način na koji se planiraju koristiti IPA III sredstava. Obzirom da se radi o dokumentu koji se revidira na godišnjem nivou (tzv. rolling princip), on sadrži okvirne informacije o planiranim akcijama za naredne četiri programske godine. Tako su akcije predložene za naredne dvije godine (npr. IPA 2023 i IPA 2024) predstavljene kroz naslov i kratki sažetak, dok se za njih priprema i **akcioni fiš (Action fiche - AF)** koji sadrži logičku matricu, i koji je prilog strateškog odgovora. Akcije koje se predlažu za treću i četvrtu godinu (npr. IPA 2025 i IPA 2026) su predstavljene tek okvirno, kroz naziv planiranih akcija. Za ove akcije se AF se popunjava djelimično (bez logičke matrice).

Obzirom da je Strateški odgovor dokument koji se revidira na godišnjem nivou, akcije koje su okvirno opisane će vremenom i dostupnošću novih informacija biti dopunjene i ažurirane, a AF-ovi vezani za ove akcije će biti kompletirani.

Prijedlozi akcija se konkretnije razrađuju kroz aneks Strateškog odgovora, odnosno **Akcioni fiš (Action Fiche - AF)**. Akcioni fiš sadrži prikaz osnovnih podataka o akciji, uključujući radni naslov akcije, IPA III programsku godinu, prozor i tematski prioritet⁸⁷, vezu sa specifičnim instrumentima procesa proširenja⁸⁸, vezu sa regionalnim, globalnim i strategijama zemlje korisnice, koherentnost sa sektorskim pristupom, indikativni budžet akcije i okvirne informacije o modalitetima implementacije⁸⁹.

Pored navedenih informacija, za akcije čija je implementacija predviđena za dvije predstojeće programske godine, neophodno je popuniti matricu logičkog okvira (LFM) kojom se utvrđuje intervencijska logika akcije (opšti i specifični cilj akcije, te očekivani rezultati), te se definišu indikatori za mjerenje napretka u postizanju ciljeva, kao i vanjske pretpostavke koje se trebaju ostvariti kako bi došlo do ostvarenja planiranih ciljeva. Matrica logičkog okvira (LFM) predstavlja osnovu svake akcije i sadrži sve njene bitne elemente. Osim što je ključni dio akcionog fišea na osnovu kojeg se utvrđuje relevantnost predložene akcije, logička matrica je osnov za razmatranje kvaliteta i zrelosti akcije u narednoj fazi IPA III programiranja, odnosno nakon podnošenja Akcionih dokumenata (Action document – AD) Evropskoj komisiji.

Akcioni dokument (AD) sadrži podatke o svakoj akciji koja je prošla proces procjene relevantnosti na osnovu AF-a i koja je kao takva uvrštena u godišnji programski paket (Akcioni plan) zemlje korisnice IPA III. Izrada AD-a je u domenu odgovornosti relevantne institucije (najčešće ministarstva čiji resor pokriva konkretan sektor) kao

86 Instrument Evropske unije za prekograničnu saradnju.

87 U skladu sa Programskim okvirom (PF) Evropske komisije za IPA III.

88 Npr. preporuke iz Paketa proširenja, Ekonomski i investicioni plan (EIP) za Zapadni Balkan, Zelena agenda, relevantni zaključci sastanaka komiteta i pod-komiteta u kontekstu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju; Strategija za zapadni Balkan i dr.

89 Npr. tehnička pomoć, podrška za infrastrukturne projekte, grantovi i dr.

sektorske koordinirajuće institucije (SKI), koja koordinira izradu dokumenta kroz inkluzivan proces konsultacija sa ključnim akterima u sektoru okupljenim u sektorskoj radnoj grupi (SRG).

Zrelost akcije se procjenjuje kroz dva osnovna aspekta – institucionalni aspekt i aspekt tehničke zrelosti. **Institucionalni aspekt** podrazumijeva procjenu kapaciteta institucije/a za apsorpciju rezultata predložene Akcije, što uključuje procjenu kapaciteta institucije/a za učešće u provedbi akcije. **Tehnička zrelost** Akcije podrazumijeva da svi prateći dokumenti neophodni za provođenje tenderske procedure trebaju biti pripremljeni u trenutku podnošenja AD-a, poput opisa poslova (ToR), tehničkih specifikacija, premjera radova i dr. Vrsta pratećih dokumenata zavisi od predviđenih modaliteta (npr. tehnička pomoć, nabavka opreme, radovi, grant i sl.) za implementaciju aktivnosti unutar Akcije.

Struktura AD-a je vrlo stroga u smislu šta koji dio dokumenta obrađuje, u kom obimu i koje vrste informacija moraju biti uključene u dokument. Prilikom pristupanja izradi AD-a, važno je voditi računa o cjelovitoj slici sektora, odnosno tematskog prioriteta čijem unapređenju akcija treba doprinijeti. To znači da je potrebno raspolagati pregledom svih regionalnih i domaćih strateških dokumenata relevantnih za konkretan sektor, statističkim i kvalitativnim podacima relevantnim za konkretan problem ili oblast koje se tretiraju akcijom, poput različitih analiza. Obzirom na zahtjev EU za integrisanje ciljeva usmjerenih na postizanje ravnopravnosti spolova u 85% akcija, navedene analize trebaju obuhvatiti i analizu ravnopravnosti spolova sektora ili oblasti u kojoj se akcija planira.

Praktično, za pripremu AD-a koji sadrži opis akcije, neophodan je cijeli niz podataka, analiza i dokumenata iz kojih će se crpiti ključni podaci i nalazi, koji će biti smješteni u odgovarajuće dijelove akcionog dokumenta, na način da odgovore na konkretne zahtjeve Evropske komisije u pogledu formulisanja akcija i konkretne smjernice za opis akcije unutar AD-a.

S tim u vezi, dijelovi AD-a koji se odnose na obrazloženje⁹⁰ akcije u kojima se obrađuje analiza ravnopravnosti spolova i drugih horizontalnih tema su:

Analiza konteksta – sadrži prikaz okruženja za predloženu Akciju, opis uslova unutar zemlje, opštu situaciju u sektoru, regionalni kontekst, i kontekst ravnopravnosti spolova. U ovom dijelu je važno uspostaviti jasnu poveznicu opisanog konteksta sa IPA III Programskim okvirom (PF), Strateškim odgovorom zemlje korisnice, kao i drugim dokumentima (Zelena agenda za Zapadni Balkan i Ekonomski investicioni plan - EIP).

Analiza problema – sadrži opis opravdanosti predložene akcije u odnosu na specifične probleme akcija nastoji riješiti, uključujući sažet opis konkretnih problema. Ovdje je potrebno prikazati ekonomske, društvene, okolišne i klimatske aspekte tih problema u mjeri u kojoj je to moguće. Potrebno je obratiti pažnju na analizu ravnopravnosti spolova kojom se identifikuju razlike između žena i muškaraca, u smislu društvenog položaja, pristupa resursima, ograničenja i mogućnosti, kao i raspodjele moći u analiziranom kontekstu. Ovdje se također identifikuju ključne zainteresovane strane koje su najviše pogođene opisanim problemima, što obuhvata analizu njihove uloge, mandata i kapaciteta u kontekstu problema koji se nastoje riješiti Akcijom.

Naučene lekcije - iz relevantnih završenih ili tekućih akcija koje finansira EU ili drugi partneri, na osnovu kojih je predložena akcija osmišljena, uključujući naučene lekcije o ravnopravnosti spolova i drugim horizontalnim pitanjima.

Upravljanje javnim finansijama – u okviru analize sistema upravljanja javnim finansijama, važno je dati osvrt na urodjeno budžetiranje, kao i usklađenost okvira javnih finansija sa pitanjem klimatskih promjena.

Nadalje, u sljedećim dijelovima AD-a koji se odnose na opis akcije⁹¹ potrebno je predstaviti način na koji će Akcija integrisati ciljeve vezane za unapređenje ravnopravnosti spolova i drugih horizontalnih tema:

Intervencijska logika – predstavlja vezu između ciljeva različitog nivoa (opšti, specifični i rezultati) i predloženih aktivnosti, uz uslov ispunjenosti i pretpostavki potrebnih za realizaciju akcije, odnosno postizanje ciljeva. Intervencijska logika može biti predstavljena kroz lanac ciljeva, ili na drugi način koji omogućava jasno logičko

---

90 Dio 2., „Rationale“ u okviru AD-a

91 Ibid.

povezivanje rezultata nižeg nivoa sa postizanjem rezultata višeg nivoa. Intervencijska logika, kao i logička matrica koja će biti spomenuta u nastavku moraju sadržavati elemente urođnjavanja i integracije⁹² ostalih horizontalnih tema.

Indikativne aktivnosti – aktivnosti usmjerene na unapređenje ravnopravnosti spolova, ili ublažavanje nejednakosti predstavljaju nezaobilazan dio Akcije ukoliko je ravnopravnost spolova utvrđena kao značajan ili osnovni cilj Akcije.

Uključivanje horizontalnih tema⁹³ - sadrži opis horizontalnih tema i načine na koje akcija utiče na njih. U ovoj konkretnoj sekciji AD-a obavezno se navode dalja bitna razmatranja oko sljedećih tema:

Zaštita okoliša, klimatske promjene i biodiverzitet – obrazložiti da li, i na koji način predložena akcija utiče na okoliš i koje mjere za smanjenje negativnog uticaja će biti preduzete. Potrebno je navesti naredne korake u vezi sa pripremom strateške okolišne procjene (SEA), analize uticaja na okoliš (EIA), te ocjene klimatskih rizika (CRA) ako je njihova izrada planirana i bitna za predloženu akciju. Potrebno je navesti i kako će rezultati ovih analiza biti uzeti u obzir kod dizajna i implementacije akcije.

*Ravnopravnost spolova i osnaživanje žena i djevojčica*⁹⁴ - objasniti povezanost između otvorenih pitanja identificiranih u analizi problema vezano za pitanje ravnopravnosti spolova i načina kako ih ova akcija adresira. Potrebno je utvrditi da li je ravnopravnost spolova osnovni cilj akcije, značajan cilj akcije ili akcija uopšte ne tretira ovo pitanje. U slučaju da Akcija ne tretira ovo pitanje, neophodno je dati obrazloženje.

Pored navedenih dviju tema, mogu se dati i pojašnjenja vezano za teme ljudskih prava, osobe s invaliditetom, demokratiju, mir i otpornost, smanjenje rizika od prirodnih katastrofa i dr. U tom slučaju, potrebno je navesti kako akcija adresira pitanja od značaja za ljude koji pripadaju ranjivim i marginaliziranim grupama, kako promoviše otpornost, prevenciju konflikta i mir, nediskriminaciju po bilo kojoj osnovi i gdje je relevantno kako uključuje pitanje prevencije prirodnih katastrofa. Treba objasniti kako će ova pitanja biti integrisana u dizajn i implementaciju akcije.

Procjena rizika - treba obuhvatiti sve nenamjerne negativne posljedice kao što je negativan uticaj na određene grupe, produbljivanje nejednakosti, ometanje prava na sudjelovanje ili druge rizike za ljudska prava, u skladu s principom „ne nanosi štetu“. Svi identifikovani rizici trebaju biti kategorizirani⁹⁵ u skladu sa smjernicama EK za procjenu rizika, imati utvrđenu vjerovatnoću na skali od 1 do 5 (niska do vrlo visoka), stepen uticaja (1 do 5) i mjere ublažavanja, koje treba uvesti kako bi se pojava i efekti rizika sveli na najmanju moguću mjeru.

Matrica indikativnog logičkog okvira⁹⁶ - objedinjava tri nivoa ciljeva (opšti, specifični i rezultati), aktivnosti i pretpostavke koje su prethodno predstavljene u dijelu *Intervencijske logike* akcije zajedno sa indikatorima kojima se mjeri postizanje svih nivoa ciljeva na osnovu polazne i očekivane vrijednosti. U matrici će biti predstavljene aktivnosti koje imaju za cilj unaprijediti ravnopravnost spolova, odnosno umanjiti neravnopravnost. Pored toga, važan element za uključivanje ravnopravnosti spolova je uvođenje indikatora razvrstanih po spolu u logički okvir. Podaci koji se koriste za indikatore trebaju biti prethodno navedeni u analizi problema, te su zastupljeni u sekciji rizika i naučenih lekcija, kao i u intervencijskoj logici.

---

92 Eng. *mainstreaming*.

93 Dio 3.3., „Mainstreaming“.

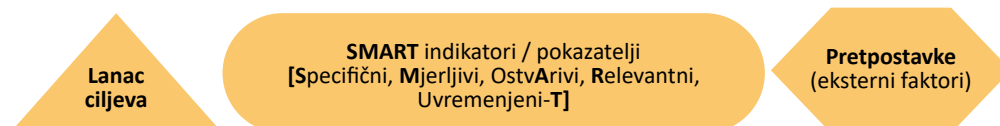
94 Analiza ravnopravnosti spolova za sektor sigurnosti predstavljena je u drugom dijelu Vodiča, dok su praktični alati za njeno provođenje i metode urođnjavanja IPA III AD-ova prikazani u nastavku ovog dijela Vodiča.

95 Moguće kategorije: vanjsko okruženje; planiranje, procesi i sistemi; zakonitosti i regularnost; finansijska izloženost; globalni rizik

96 Dio 3.5. AD-a „*Indicative Logical Framework Matrix*“

Ilustracija 3. Prikaz formata logičkog okvira (iz AF/AD) i sadržaja njegovih kolona⁹⁷

Rezultati	Lanac rezultata Glavni očekivani rezultati	Indikatori [min. 1 po rezultatu]	Polazna vrijednost (vrijednost i godina)	Ciljne vrijednosti (vrijednost i godina)	Izvori podataka	Pretpostavke
Opšti cilj (Impact) Uticaaj		1 2	1 2	1 2	1 2	<i>Nije primjenjivo</i>
Specifični cilj 1 (Outcome 1) Ishod 1		1.1 1.2	1.1 1.2	1.1 1.2	1.1 1.2	
Specifični cilj 2 (Outcome 2) Ishod 2		2.1 2.2	2.1 2.2	2.1 2.2	2.1 2.2	
Rezultat 1 (vezan za specifični cilj 1)	1.1 (u prošlom vremenu)	1.1.1 1.1.2	1.1.1 1.1.2	1.1.1 1.1.2	1.1.1 1.1.2	
Rezultat 2 (vezan za specifični cilj 1)	1.2 (u prošlom vremenu)	1.2.1 1.2.2	1.2.1 1.2.2	1.2.1 1.2.2	1.2.1 1.2.2	
Rezultat 1 (vezan za specifični cilj 2)	2.1 (u prošlom vremenu)	2.1.1 2.1.2	2.1.1 2.1.2	2.1.1 2.1.2	2.1.1 2.1.2	
Rezultat 2 (vezan za specifični cilj 2)	2.2 (u prošlom vremenu)	2.2.1 2.2.2	2.2.1 2.2.2	2.2.1 2.2.2	2.2.1 2.2.2	

Indikatori (pokazatelji) – Pravni i programski okvir IPA III instrumenta obuhvataju niz indikatora u odnosu na koje se mjeri učinak akcija financiranih putem ovog instrumenta. U ovu svrhu uspostavljen je niz namjenskih kompozitnih, odnosno objedinjavajućih indikatora koje je potrebno koristiti za mjerenje postizanja specifičnih ciljeva akcija, odnosno doprinosa akcija opštim ciljevima. Pored toga, indikatori će, gdje je to relevantno i moguće, i gdje su podaci dostupni, biti raščlanjeni prema polu i starosti. U nastavku su navedeni indikatori uvedeni IPA III Regulativom, kao i indikatori relevantni za sektor sigurnosti.

U nastavku je lista ključnih indikatora učinka (KPU) sadržana u aneksu IV IPA III Regulative. Ovi indikatori se koriste za mjerenje napretka i, prema potrebi, spremnosti korisnika IPA III instrumenta, te doprinosa Unije postizanju specifičnih ciljeva IPA III:

1. Kompozitni indikator (1) spremnosti zemalja kandidata i potencijalnih kandidata po političkim kriterijima (izvor: Evropska komisija).
2. Stav prema EU: Procenat stanovništva sa pozitivnim opštim stavom prema EU (izvor: Evropska komisija/ Delegacije EU).
3. Kompozitni indikator o usklađivanju s *acquis*-em Unije (izvor: Evropska komisija).
4. Kompozitni indikator o ekonomskim kriterijima (izvor: Evropska komisija).
5. Izdaci za socijalnu zaštitu kao % BDP-a (izvor: Eurostat) i stopa zaposlenosti osoba od 20 do 64 godine i promjene Gini koeficijenta korisnika tokom vremena (izvor: Eurostat).
6. Digitalne vještine (izvor: Eurostat).

⁹⁷ Izvor: Propisani formati za IPA III akcioni fiš i akcioni dokument

7. „Lakoća poslovanja“ (izvor: Svjetska banka).
8. Energetski intenzitet mjeren u smislu primarne energije i BDP-a (izvor: Eurostat). Udio obnovljive energije u bruto finalnoj potrošnji energije % (izvor: Eurostat).
9. Izbjegnete emisije stakleničkih plinova (GHG) (tone CO₂-eq) uz podršku IPA III (izvor: Evropska komisija). Koncentracije PM₁₀ u odnosu na dnevnu graničnu vrijednost EU (50 µg/m³); (Izvor: Evropska agencija za životnu sredinu).
10. Područja morskih, kopnenih i slatkovodnih ekosistema pod a) zaštitom, b) održivim upravljanjem uz podršku IPA III.
11. Dobrosusjedski odnosi, kao što su broj uspostavljenih, formalizovanih i implementiranih prekograničnih partnerstava, % unutar-regionalne trgovine u BDP-u (Izvor podataka: Nacionalne statistike, Savjet za regionalnu saradnju), broj osoba koje prelaze granicu/dan, i broj teretnih vozila za prevoz robe koja svakodnevno prelaze granicu (Izvor: Transportna opservatorija).

Pored navedenih indikatora, IPA III Strateški okvir (SF) daje indikatore na nivou tematskih prozora, odnosno tematskih prioriteta. Strateškim okvirom se definiše da se radi o pokazateljima uticaja i konteksta, a varijacije vrijednosti indikatora se ne moraju nužno samo i direktno pripisati IPA podršci. U skladu s ovom karakterizacijom, ovi indikatori su prikladni za korištenje u logičkom okviru primarno na nivou opštih ciljeva, ili gdje je to prikladno, na nivou specifičnih ciljeva.

Napomena: numeracija indikatora korištena u nastavku se poklapa s numeracijom definisanom IPA III Strateškim okvirom, posebno uzimajući u obzir činjenicu da se određeni indikatori izračunavaju kombinovanjem vrijednosti drugih indikatora uvedenih ovim dokumentom. Polazne i očekivane vrijednosti indikatora su date objedinjeno za zemlje korisnice sa Zapadnog Balkana.

Sektor sigurnosti se nalazi unutar IPA III Prozora 1 - Vladavina prava, temeljna prava i demokratija, kao tematski prioritet 3 - Borba protiv organizovanog kriminala / sigurnost. Kao glavni indikator za prozor 1, Strateški okvir prenosi prvi indikator IPA III Regulative, i radi se o složenom (kompozitnom) indikatoru koji uključuje i vrijednosti indikatora 2, 3, 4, 7 (prozor 1) i 8 (prozor 2).

1. Stepem spremnosti zemalja kandidata i potencijalnih kandidata po političkim kriterijima (izvor: Evropska komisija)
Početna vrijednost (2018): Zapadni Balkan (2,1) i Turska (1,8)
Ključna etapa (2023): Zapadni Balkan (povećanje) i Turska (povećanje)
Cilj (2027): Zapadni Balkan (povećanje) i Turska (povećanje)

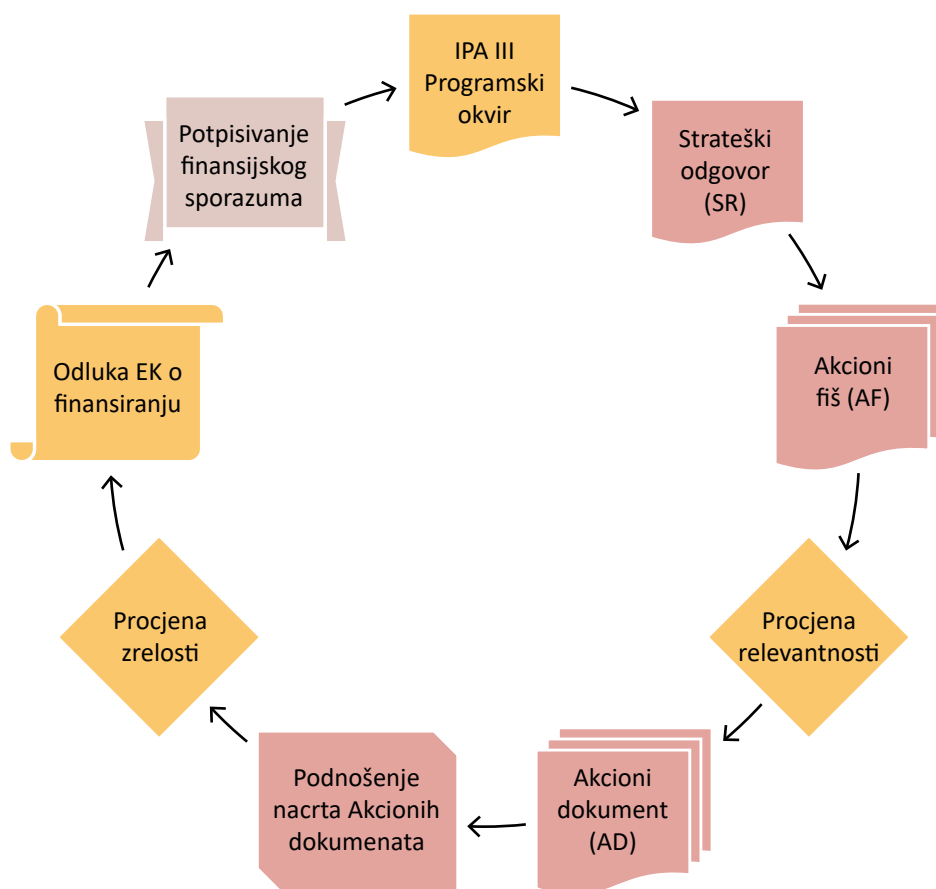
Tematski prioritet 2: borba protiv korupcije

3. 3. Borba protiv korupcije (izvor: Evropska komisija)
Početna vrijednost (2018): Zapadni Balkan (1.9) i Turska (2)
Ključna etapa (2023): Zapadni Balkan (povećanje) i Turska (povećanje)
Cilj (2027): Zapadni Balkan (povećanje) i Turska (povećanje)

Tematski prioritet 3: borba protiv organiziranog kriminala / sigurnost

4. Borba protiv organiziranog kriminala (izvor: Evropska komisija)
Početna vrijednost (2018): Zapadni Balkan (1.8) i Turska (2)
Ključna etapa (2023): Zapadni Balkan (povećanje) i Turska (povećanje)
Cilj (2027): Zapadni Balkan (povećanje) i Turska (povećanje)
5. Politička stabilnost i odsustvo nasilja/terorizma (izvor: Svjetska banka, Svjetski indikatori upravljanja)
Početna vrijednost (2019): Zapadni Balkan (42.3) i Turska (10)
Ključna etapa (2023): Zapadni Balkan (43) i Turska (10)
Cilj (2027): Zapadni Balkan (46) i Turska (12)

Ilustracija 4. Prikaz toka IPA III programiranja i nastanka ključnih dokumenata

4.2. Alati za urodnavanje

Urodnavanje (eng. *gender mainstreaming*⁹⁸) podrazumijeva ugradnju prioriteta i potreba žena i muškaraca u sve zakone, strategije, planove, programe i akcije društva, radi postizanja jednakosti i ravnopravnosti spolova, uzimajući u obzir, na nivou planiranja, posljedice koje će ove akcije imati na žene i muškarce. Urodnavanje, odnosno *gender mainstreaming*, kao termin je uveden u upotrebu donošenjem Pekinške deklaracije i platforme za akciju, na Četvrtoj svjetskoj konferenciji o ženama (UN, 1995). Mnoge zemlje su sporazumno usvojile urodnavanje kao važnu globalnu strategiju za postizanje ravnopravnosti spolova. U tu svrhu, potrebno je da se pitanja ravnopravnosti spolova shvate kao međusobno uvažavanje, podrška i saradnja svih žena i muškaraca na dobrobit cijelog društva.

Prema stanovištu Evropskog instituta za rodnu ravnopravnost (EIGE), uvođenje ravnopravnosti spolova prihvaćeno je na međunarodnom planu kao strategija za ostvarivanju ravnopravnosti spolova. Uključuje integraciju rodne perspektive u pripremi, dizajnu, implementaciji, praćenju i evaluaciji politika, regulatornih mjera, programa i projekata, s ciljem promovisanja ravnopravnosti žena i muškaraca i borbe protiv diskriminacije⁹⁹. Drugim riječima, urodnavanje predstavlja uvođenje rodne perspektive u sadržaj različitih politika, kao i rješavanje pitanja zastupljenosti žena i muškaraca u posmatranoj oblasti politike.

98 Termin *gender mainstreaming* na jezicima naroda u Bosni i Hercegovini prevodi se različito. Za potrebe ovog vodiča koristiće se termin urodnavanje. Indeks pojmova (rječnik) iz oblasti ravnopravnosti spolova na jezicima i pismima naroda Bosne i Hercegovine dostupan je na zvaničnoj internet stranici Evropskog instituta za rodnu ravnopravnost (EIGE) na sledećim linkovima: <https://eige.europa.eu/thesaurus?lang=bs>, <https://eige.europa.eu/thesaurus?lang=hr>, <https://eige.europa.eu/thesaurus?lang=sr-Cyrl-BA>, <https://eige.europa.eu/thesaurus?lang=sr>

99 Više informacija dostupno na: <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/what-is-gender-mainstreaming>

U kontekstu ovog vodiča, urođnjavanje predstavlja uvođenje rodne perspektive u proces IPA III programiranja, tačnije u predložene akcije koje se finansiraju iz ovog instrumenta, a usmjerene su na ispunjavanje uslova i kriterija za članstvo zemlje korisnice u EU. Urođnjavanje akcionih dokumenata u procesu IPA III programiranja je obrađeno u prethodnom dijelu Vodiča, a u naredno dijelu su predstavljeni alati za urođnjavanje koji se mogu koristiti odvojeno ili se mogu kombinovati kako bi se oblikovali različiti programi, u smislu ciljeva, pristupa i dimenzija.

Alati koji se koriste za urođnjavanje su:

1. **Statistički podaci razvrstani prema spolu** (eng. *gender disaggregated data*) koji podrazumijevaju prikupljanje podataka i njihovo razvrstavanje po spolu sa svrhom omogućavanja socioekonomske analize ravnopravnosti spolova po različitim oblastima. Zakon o ravnopravnosti spolova Bosne i Hercegovine propisuje obavezu nadležnih institucija za vođenje i prikupljanje statističkih podataka razvrstanih prema spolu. Ovi podaci čine osnovu za izradu analize ravnopravnosti spolova, što je osnovni preduslov za poduzimanje koraka prema postizanju ravnopravnosti spolova. U velikom broju sektora postoje statistički podaci koji su prikupljeni i analizirani od strane zvaničnih statističkih institucija, ali i podaci prikupljeni i analizirani od strane nezavisnih istraživača ili organizacija civilnog društva. Ovi podaci su veoma značajan element u provođenju analize ravnopravnosti spolova i pripreme IPA III programskih dokumenata, naročito AD-ova.

2. **Analiza ravnopravnosti spolova** (eng. *gender analysis*) je jedan od važnijih alata za urođnjavanje kojom se identifikuju razlike između žena i muškaraca, djevojčica i dječaka u smislu društvenog položaja, pristupa resursima, ograničenja i mogućnosti, kao i raspodjele moći u konkretnom kontekstu.¹⁰⁰

3. **Kontrolni popis za projekte i programe** (eng. *checklist*) je alat u kome je sadržan popis pitanja na koja se treba odgovoriti kako bi se provela analiza ravnopravnosti spolova. Služi kao regulator postupka, te osigurava kvalitet provođenja analize ravnopravnosti spolova.

4. **Procjena uticaja u odnosu na pol** (eng. *gender impact assessment*) predstavlja ispitivanje politika, programa, propisa, planova i aktivnosti u svrhu utvrđivanja njihovog uticaja na muškarce i žene, a sa ciljem eliminisanja diskriminatorskih efekata i promovisanja ravnopravnosti spolova. Cilj svake procjene uticaja je analiza potencijalnih efekata novih planova ili programa/politika, prije nego što budu primijenjeni. Procjena uticaja najčešće se vrši u pet koraka (Verloo, Roggenband, 2012): 1) Detaljan opis trenutnog stanja prije provođenja programa; 2) Projekcija razvoja situacije bez provođenja programa; 3) Detaljna analiza sadržaja samog programa, predviđenih ciljeva i mjera; 4) Opis potencijalnih efekata i 5) Uspostavljanje veze između eventualnih negativnih i procijenjenih pozitivnih efekata.

5. **Rodno odgovoran budžet** (eng. *gender responsive budget*) je alat za urođnjavanje kojim se rodna dimenzija ugrađuje u cijeli proces budžetiranja. Predstavlja sistemsko uvođenje principa jednakosti i ravnopravnosti spolova u proces planiranja, izvršenja i kontrole budžeta, sa svrhom efikasnije i pravednije raspodjele sredstava. Ovo podrazumijeva identifikovanje i uvažavanje potreba različitih grupa muškaraca i žena, što je standard za ravnopravnost spolova na međunarodnom, nacionalnom i institucionalnom nivou.

Kako je ranije navedeno, promovisanje ravnopravnosti spolova jeste prioritet svih IPA III akcija. Stoga je urođnjavanje obavezan segment u izradi svakog programa/projekta koji će se finansirati iz IPA III fonda namijenjenog zemljama koje su u procesu pridruživanja EU. Akcioni dokument¹⁰¹ koji se izrađuje kao projektni prijedlog sadrži obavezan dio urođnjavanja, koji je opisan u prethodnom dijelu Vodiča¹⁰².

---

100 Drugi dio Vodiča sadrži analizu ravnopravnosti spolova sektora sigurnosti.

101 Ključni dokument IPA III programiranja koji sadrži opšte informacije o akciji, jasno utvrđene ciljeve i očekivane rezultate, budžet i provedbene modalitete akcije. Obavezno sadrži i segment koji se odnosi na urođnjavanje.

102 Dio 4.1. Proces IPA III programiranja i ključni dokumenti

Šta je analiza ravnopravnosti spolova?

Analiza ravnopravnosti spolova (eng. *gender analysis*) je jedan od važnijih alata kojom se identifikuju razlike između žena i muškaraca, djevojčica i dječaka u smislu društvenog položaja, pristupa resursima, ograničenja i mogućnosti, kao i raspodjele moći i resursa u konkretnom kontekstu. Jedan od ciljeva analize ravnopravnosti spolova je da se često zanemarene rodne razlike učine vidljivim. Uz pomoć analize ravnopravnosti spolova kreatori i kreatorke politika razumiju neravnopravnosti spolova u određenoj situaciji ili sektoru, jer pored toga što opisuje trenutno stanje rodni razlika, istražuje i njihove uzroke i posljedice (EIGE, 2020.).

Analiza ravnopravnosti spolova integrisana je u Zakon o ravnopravnosti spolova BiH¹⁰³, kojim se u članu 24. propisuje obaveza svih organa vlasti na državnom i entitetskom nivou, kantonalnih i organa jedinica lokalne samouprave, pravnih subjekata sa javnim ovlaštenjima, pravnih lica u većinskom vlasništvu države, da su u okviru svojih nadležnosti dužni provoditi analizu ravnopravnosti spolova.

Svrha analize ravnopravnosti spolova je identifikovanje i razrješavanje rodni nejednakosti kroz:

- priznavanje razlika između žena i muškaraca, na osnovu nejednake raspodjele resursa, mogućnosti, ograničenja i moći;
- osiguravanje da se različite potrebe žena i muškaraca jasno identifikuju i adresiraju u svim fazama ciklusa akcije/programa/projekta (planiranje i dizajn akcije/programa/projekta, implementacija, monitoring i evaluacija);
- prepoznavanje da politike, programi i projekti mogu imati različite efekte na žene i muškarce;
- traženje i artikulisanje gledišta žena i muškaraca i njihov kritički doprinos u razvoju politika, programa i projekata;
- promovisanje učešća i angažovanja žena u društvenom, političkom i ekonomskom životu;
- promovisanje bolje informisanih, urođjenih i efikasni intervencija.

Analiza ravnopravnosti spolova pruža informacije o različitim ulogama žena i muškaraca na različitim nivoima u politikama, programima i projektima; njihov odgovarajući pristup i kontrolu nad resursima, te materijalne i nematerijalne koristi društva; njihove rodno specifične potrebe, prioritete i odgovornosti.

Analiza ravnopravnosti spolova se odvija kroz sljedeće korake:

Prikupljanje podataka

Prikupljanje podataka koji su razvrstani prema spolu primarno od zvaničnih statističkih institucija i drugih izvora. Ovaj korak podrazumijeva prikupljanje statističkih podataka koji se obrađuju od strane zvaničnih statističkih institucija (Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, Federalni zavod za statistiku Federacije BiH i Republički zavod za statistiku Republike Srpske). Pored ovih podataka, prikupljaju se i podaci iz ranijih istraživanja vezanih za predmet analize ravnopravnosti spolova, kao i podaci koji se odnose na evidencije relevantnih institucija¹⁰⁴, te podaci iz ekspertskih izvještaja i drugi relevantni podaci. Dužna pažnja se treba posvetiti pravnom, društvenom i ekonomskom kontekstu, kao i specijalističkim izvještajima koji se odnose na određene ciljne grupe.

Otkrivanje rodni razlika i uzroka neravnopravnosti spolova. Na osnovu analize prikupljenih podataka otkrivaju se razlike između muškaraca i žena i uzroci neravnopravnosti spolova. Prilikom otkrivanja rodni nejednakosti pažnja se treba obratiti na učešće žena/muškaraca, dostupnost resursa, norme i društvene vrijednosti koje se odnose na muškarce/žene i njihova prava. U ovom koraku potrebno je identifikovati i posljedice i efekte neravnopravnosti spolova. Ukoliko se ovaj korak preskoči stvara se rizik da akcija/program/projekt ima direktan

103 https://arsbih.gov.ba/wp-content/uploads/2014/01/ZoRS_32_10_H.pdf

104 U skladu sa Zakonom o ravnopravnosti spolova BiH (član 22.), sve javne institucije imaju obavezu prikupljanja podataka razvrstanih po spolu.

ili indirektan diskriminatorni efekat.

Zaključivanje kao osnov za donošenje akcije/programa/projekata. U ovom koraku se definišu mjere u programu/projektu koje će doprinijeti rješavanju uočenih neravnopravnosti spolova.

Za provođenje analize ravnopravnosti spolova preporučuje se korištenje *Kontrolnog popisa za provođenje analize ravnopravnosti spolova (Checklist)* koja je za potrebe ovog vodiča prilagođena za sektor sigurnosti. Kontrolni popis je alat za urođnjavanje koji se može koristiti samostalno, ali i u procesu provođenja analize ravnopravnosti spolova.

Opšti Kontrolni popis za provođenje analize ravnopravnosti spolova (Checklist)

U kontekstu IPA III programiranja, analiza ravnopravnosti spolova je postupak procjene implikacija svake planirane akcije za žene i muškarce, uključujući zakonodavstvo, politike, programe ili projekte, u svim oblastima i na svim nivoima. Na ovaj način, problemi i specifična iskustva žena i muškaraca se uključuju u planiranje, implementaciju, praćenje i evaluaciju IPA III akcija u svim političkim, ekonomskim i društvenim sferama. Na ovaj način će se osigurati da planirane aktivnosti donesu jednaku korist i muškarcima i ženama, čiji je krajnji cilj postizanje ravnopravnosti spolova. Primjer Kontrolnog popisa pitanja (*Checklist*) kao i upute za njegovo korištenje se nalazi u dijelu 4.3. ovog vodiča.

Pomoćna lista pitanja za urođnjavanje IPA III akcija

Pomoćna lista pitanja za urođnjavanje može se koristiti prilikom pripreme svakog akcionog dokumenta. Kreirana je kako bi se osiguralo urođnjavanje posebno u segmentima programiranja koji se odnose na opšte i specifične ciljeve, kao i rezultate koji se žele postići akcijama. Primjer pomoćne liste se nalazi u dijelu 3.3.1. ovog vodiča.

4.3. Provođenje analize ravnopravnosti spolova za potrebe programiranja IPA III u sektoru sigurnosti

Za provođenje analize ravnopravnosti spolova za sektor sigurnosti korisno je pratiti Kontrolni popis koji je elaboriran u dijelu 3.2.2. Analiza ravnopravnosti spolova. Kontrolni popis kreiran za sektor sigurnosti može poslužiti kao primjer na koji način odgovoriti na pitanja, te kako koristiti rezultate analize ravnopravnosti spolova tokom IPA programiranja za sektor sigurnosti. U odnosu na oblast za koju se provodi analiza ravnopravnosti spolova u sektoru sigurnosti, potrebno je odgovoriti na sva relevantna pitanja za specifično područje akcije. Rezultate analize ravnopravnosti spolova treba inkorporirati u akcioni dokument koji se priprema, te imati komponentu ravnopravnosti spolova zastupljenu u svim dijelovima akcionog dokumenta gdje je to moguće, a ne samo u njegovom dijelu koji se specifično odnosi na urođnjavanje.

Tabela 10. Uputstvo za provođenje analize ravnopravnosti spolova u okviru IPA III programiranja – Zakoni i politike

Zakoni i politike	<ol style="list-style-type: none"> 1. Koji su ključni zakoni (na svim administrativnim nivoima) koji uređuju sektor sigurnosti? 2. Koje su ključne politike/strategije/akcioni planovi (na svim administrativnim nivoima) koji uređuju sektor sigurnosti? 3. Da li su i koliko postojeći zakoni/politike/ strategije/akcioni planovi rodno neutralni ili urođnjeni? 4. Na koji način ovi zakoni/politike/strategije/akcioni planovi adresiraju pitanje učešća žena/muškaraca u sektoru sigurnosti?
-------------------	---

Upute	<ol style="list-style-type: none"> 1. Napraviti iscrpan spisak svih zakona, na svim administrativnim nivoima, koji uređuju sektor sigurnosti ili posebno pitanje sigurnosti (npr. organizirani kriminal, terorizam, cyber kriminal, trgovina ljudima, rodno zasnovano nasilje ili dr.). Ukratko opisati predmet zakona. 2. Sačiniti iscrpan spisak svih politika/strategija/akcionih planova, na svim administrativnim nivoima, uređuju sektor sigurnosti ili posebno pitanje sigurnosti (npr. organizirani kriminal, terorizam, cyber kriminal, trgovina ljudima, rodno zasnovano nasilje ili dr.). Identificirati ciljeve ovih dokumenata. 3. Analizirati da li odredbe/elementi zakona/politika/strategija/akcionih planova na poseban način tretiraju muškarce i žene. Utvrditi da li se ravnopravnost spolova tretira kao horizontalno pitanje ili su rodne implikacije uzete u obzir u svim ili samo određenim elementima zakona/politika/strategija/akcionih planova (posebne urodnjene intervencije). 4. Identificirati i opisati na koji način zakoni/politike/strategije/akcioni planovi adresiraju pitanje učešća žena/muškaraca u sektoru sigurnosti te da li su i na koji način propisane kvote ili drugi mehanizmi za osiguranje ravnopravnog učešća kako u kreiranju tako i implementaciji i praćenju zakona/politika/strategija/akcionih planova?
--------------	---

Tabela 11. Uputstvo za provođenje analize ravnopravnosti spolova u okviru IPA III programiranja – Institucionalni okvir

Institucije	<ol style="list-style-type: none"> 1. Koje institucije (na različitim administrativnim nivoima) upravljaju sektorom sigurnosti? 2. Koji zakoni i na koji način propisuju mandate institucija i da li mandati institucija obuhvataju postizanje ciljeva ravnopravnosti spolova odnosno da li su urodnjeni? 3. Da li su i u kojoj mjeri u institucijama u sektoru sigurnosti zastupljeni mehanizmi ravnopravnosti spolova? 4. Koji faktori utiču na veću/manju zastupljenost žena/muškaraca u institucijama u sektoru sigurnosti?
Upute	<ol style="list-style-type: none"> 1. Identificirati sve institucije, na svim administrativnim nivoima, koje upravljaju sektorom sigurnosti ili su nadležne za rješavanje posebnih pitanja u oblasti sigurnosti. 2. Analizirati zakone koji propisuju mandate prethodno identificiranih institucija te utvrditi da li ovi mandati obuhvataju postizanje ciljeva ravnopravnosti spolova odnosno da li su urodnjeni. 3. Utvrditi da li identificirane institucije imaju posebno određena tijela ili lica zadužena za praćenje pitanja ravnopravnosti spolova i interne akte koji propisuju integrisanje rodne perspektive u djelovanje i ispunjavanje mandata institucija. Opisati postojeće mehanizme, npr. gender kontakt tačke, koordinatori za provođenje Gender akcionog plana, koordinacioni odbori za ravnopravnost spolova i sl. Također opisati posebne interne akte, ako su usvojeni u institucijama, koji propisuju postupke integrisanja rodne perspektive u djelovanje institucije. 4. Sagledati specifičnosti institucija u sektoru sigurnosti te ukratko opisati da li se radi o institucijama u kojima tradicionalno rade muškarci ili žene odnosno da li postoji rodna segregacija u ovom sektoru. Ova analiza daje uvod u sljedeći dio analize ravnopravnosti spolova koji se odnosi na zastupljenost žena i muškaraca.

Tabela 12. Uputstvo za provođenje analize ravnopravnosti spolova u okviru IPA III programiranja – Zastupljenost muškaraca i žena u institucijama

Zastupljenost muškaraca i žena u institucijama sektora	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kolika je zastupljenost muškaraca/žena u institucijama sektora sigurnosti: podaci po instituciji? Kolika je zastupljenost žena/muškaraca po agenciji/OS? 2. Kolika je zastupljenost muškaraca/žena na pozicijama odlučivanja u institucijama sektora sigurnosti: podaci o odlučivanju i funkcijama?
Upute	<ol style="list-style-type: none"> 1. Istražiti i predstaviti brojčane podatke o učešću muškaraca/žena kao zaposlenih u institucijama sektora sigurnosti (svih ili samo odabranih prema određenom pitanju iz oblasti sigurnosti). Ovaj pregled može da obuhvati stanje u ministarstvima i agencijama za provođenje zakona. Obratiti pažnju u analizi na pozicije na kojima se nalaze muškarci i žene (npr. policijski službenici/administrativno osoblje, razlike u činovima muškaraca i žena i dr.) 2. Istražiti i predstaviti brojčane podatke o učešću muškaraca/žena na rukovodećim pozicijama (na svim nivoima rukovođenja), kao i učešće u delegacijama prilikom međunarodnih događaja i posjeta.

Tabela 13. Uputstvo za provođenje analize ravnopravnosti spolova u okviru IPA III programiranja – Razlika u plati i profesionalna segregacija

Razlika u plati i profesionalna segregacija	<ol style="list-style-type: none"> 1. Postoji li i kakva je razlika (ako postoji) u platama između muškaraca i žena u agenciji/OS? 2. Koji su postojeći pravni lijekovi za rješavanje razlike u platama i profesionalnu segregaciju? 3. Koje su prepreke za veću zastupljenost žena u agencijama/OS? 4. Koji faktori stimulišu veću zastupljenost žena/muškaraca u agencijama/OS?
Upute	<ol style="list-style-type: none"> 1. Utvrditi da li postoje rodni jaz u platama muškaraca i žena na istim pozicijama u institucijama sektora sigurnosti i agencijama za provođenje zakona i koliki je taj jaz. Utvrditi da li propisi omogućavaju rodni jaz u platama ili je ovaj jaz identificiran u praksi. 2. Navedite koji su pravni lijekovi mogući za rješavanje razlike u platama i profesionalnu segregaciju, ukoliko postoje. 3. Identificirajte prepreke za veću zastupljenost žena u agencijama/OS. Može se raditi o rodnim stereotipima, uslovima za zapošljavanje, nedostatku afirmativnih mjera i dr. 4. Identificirati faktore i dobre prakse koje stimulišu veću zastupljenost žena/muškaraca u agencijama/OS. Ovo npr. mogu biti kvote za upis u policijske akademije, promoviranje zanimanja u OS, prilagođeni uslovi za pridruživanje OS ili učešće u mirovnim misijama i dr.

Tabela 14. Uputstvo za provođenje analize ravnopravnosti spolova u okviru IPA III programiranja – Upravljanje ljudskim resursima

<p>Upravljanje ljudskim resursima</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Da li se u institucijama u sektoru sigurnosti politikom zapošljavanja poštuje princip ravnopravnosti spolova i nediskriminacije? 2. Da li se u institucijama u sektoru sigurnosti analizira ravnopravnost spolova u kontekstu upravljanja kadrovskim kapacitetima radi postizanja rodnog balansa i osiguranja inkluzije? 3. Kako i koliko stručno usavršavanje i napredovanje u sektoru sigurnosti odražava poštivanje principa ravnopravnosti spolova i nediskriminacije? 4. Koliko su zaposleni u institucijama sektora sigurnosti svjesni značaja i potrebe za urođenim politikama? 5. U kojoj mjeri balans između poslovnog i privatnog života utječe ili može utjecati na urođene politike u institucijama sektora sigurnosti? 6. Koje su predviđene mjere u slučaju uznemiravanja/seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu u institucijama sektora sigurnosti?
<p>Upute</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Identificirati i opisati da li muškarci i žene imaju jednak pristup zapošljavanju u institucijama sektora sigurnosti te da li postoje eventualne afirmativne akcije za zapošljavanje žena i koje su (npr. manje godina traženog iskustva, prednost kod zapošljavanja, različiti uslovi kod testiranja fizičke sprema i dr.). 2. Utvrditi da li se u institucijama sektora sigurnosti prate statistički podaci o učešću muškaraca i žena i na kojim pozicijama te aktivno vrši usklađivanje sa odredbama Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH radi osiguranja adekvatnog nivoa ravnopravnosti spolova. 3. Utvrditi da li muškarci i žene, na pozicijama na kojima se nalaze kao zaposleni u institucijama sektora sigurnosti, imaju jednak pristup stručnom usavršavanju. Opisati u kojem stručnom usavršavanju učestvuju zaposleni te koliko je žena i muškaraca učestvovalo i po kojim temama. Također utvrditi da li su uslovi za napredovanje u službi jednaki za muškarce i žene te koje su eventualne prepreke za napredovanje (npr. obaveza ocjene za prethodne tri godine rada i kako to utiče na žene koje eventualno nisu ocijenjene radi korištenja porodiljnog odsustva). 4. Utvrditi da li su zaposleni u institucijama sektora sigurnosti pohađali edukaciju o integrisanju ravnopravnosti spolova u kreiranje politika i djelovanje institucije te drugim aspektima ravnopravnosti spolova. Napraviti pregled učešća u ovim edukacijama i donijeti zaključke o nivou educiranosti zaposlenih muškaraca i žena kao i efektima edukacije o ravnopravnosti spolova na osnovu politika i postupanja institucije sektora sigurnosti i eventualne promjene poimanja rodnih uloga. 5. Utvrditi uslove za korištenje trudničkog i porodiljnog odnosno roditeljskog odsustva te da li oni i kako utiču na odvijanje profesionalnog života u institucijama sektora sigurnosti. Utvrditi u kojoj mjeri muškarci koriste roditeljsko odsustvo. Analizirati na koji način radno vrijeme zaposlenih u institucijama u sektoru sigurnosti utiču na privatni život muškaraca i žena. 6. Utvrditi da li institucije u sektoru sigurnosti imaju propisane procedure u slučaju uznemiravanja/seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu. Navesti koje su to procedure i na koji način se primjenjuju. Navesti podatke o prijavljenim slučajevima uznemiravanja i njihovim ishodima.

Tabela 15. Uputstvo za provođenje analize ravnopravnosti spolova u okviru IPA III programiranja - Neformalne prepreke za ravnopravnost spolova

<p>Neformalne prepreke za ravnopravnost spolova</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Da li postoje rodni stereotipi u institucijama i oblastima sektora sigurnosti, i ako da koji su? 2. Da li postoje različita očekivanja od žena i muškaraca u sektoru sigurnosti, i ako da koja su? 3. Da li postoji razlika u mogućnostima pristupa resursima (ekonomski, obrazovni/usavršavanje, tehnološki...) žena i muškaraca u sektoru sigurnosti? 4. Da li postoje druge neformalne prepreke za učešće žena u aktivnostima stručnog usavršavanja ili drugim aktivnostima institucija sektora sigurnosti?
<p>Upute</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Identificirati eventualne rodne stereotipe institucijama i oblastima sektora sigurnosti te na koji način oni utiču na zastupljenost žena i muškaraca i kreiranje politika u ovom sektoru. Npr. da li se smatra da je sigurnost muška oblast djelovanja te da policijski posao nije za žene; da li se žene smatraju manje ozbiljnom prijetnjom za sigurnost i sl. 2. Identificirati da li se pred muškarce i žene zaposlene u institucijama sektora sigurnosti istog nivoa obrazovanja i ranga postavljaju isti zadaci ili eventualno postoje odstupanja i koja su. 3. Utvrditi da li žene i muškarci u institucijama sektora sigurnosti imaju uvijek jednak pristup finansijskim sredstvima, materijalno-tehničkim sredstvima i stručnom usavršavanju ili eventualno neformalno odlučivanje utiče na ove aspekte rada, npr. određivanje učešća u studijskim posjetama u inostranstvu, učešće u protokolarnim aktivnostima van radnog vremena i sl. 4. Opišite eventualne druge neformalne prepreke za koje imate saznanja.

Tabela 16. Uputstvo za provođenje analize ravnopravnosti spolova u okviru IPA III programiranja – Raspoloživost podataka razvrstanih po spolu

<p>Raspoloživost podatka razvrstanih po spolu</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Da li se na nivou države ili drugim administrativnim nivoima prikupljaju podaci po spolu za sektor sigurnosti ili za pojedinačne oblasti sigurnosti? Ako da, koji su podaci dostupni i za koje oblasti? 2. Da li se podaci redovno prikupljaju i analiziraju kako bi se bolje razumjela rodna pitanja i kreirale urodnjene politike?
<p>Upute</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Sačiniti pregled dostupnih podataka po spolu za sektor sigurnosti ili pojedinačne oblasti sigurnosti. Utvrditi da li postoje podaci razvrstani po spolu o: a. ženama i muškarcima koji su zaposleni i na mjestima odlučivanja u institucijama sektora sigurnosti, b. ženama i muškarcima koji su počinitelji krivičnih djela, po krivičnim djelima, c. ženama i muškarcima koji su žrtve krivičnih djela, po krivičnim djelima, d. odnosu između počinitelja i žrtve u posebnim krivičnim djelima, npr. Rodno zasnovano nasilje, trgovina ljudima, i dr., e. ženama i muškarcima koji su korisnici/e zaštite ili drugih usluga sigurnosnog, socijalnog ili zdravstvenog sektora kao žrtve krivičnih djela. Uključiti izvore podataka i identificirati nedostajuće podatke. Utvrditi također da li se provode istraživanja o uzrocima i posljedicama različitih sigurnosnih prijetnji te inherentnim rodnim ulogama. 2. Utvrditi da li se gore identificirani podaci prikupljaju i obrađuju redovno i kojom dinamikom te u koju svrhu se koriste. Opisati na koji način analiza podataka utiče na izmjenu politika i njihovo urodnjavanje. Ukazati na potrebu kreiranja urodjenih politika na osnovu postojećih podataka.

Tabela 17. Uputstvo za provođenje analize ravnopravnosti spolova u okviru IPA III programiranja – Učešće zainteresovanih strana

<p>Učešće zainteresovanih strana</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Na koji način (na osnovu kojih parametara) se određuju zainteresirane strane u procesu kreiranja politika u sektoru sigurnosti? 2. Koje zainteresirane strane (vladin sektor, nevladin sektor, pojedinci) učestvuju u javnim konsultacijama u procesu kreiranja politika u sektoru sigurnosti? 3. Na koji način zainteresirane strane učestvuju u javnim konsultacijama prilikom kreiranja politika u sektoru sigurnosti? 4. Da li i u kojoj mjeri zainteresirane strane uzimaju u obzir rodnu perspektivu u procesu kreiranja politika u sektoru sigurnosti? 5. Koji su razlozi zbog kojih se pojedine zainteresirane strane ne uključuju u proces kreiranja politika u sektoru sigurnosti? 6. Koji su razlozi zbog kojih zainteresirane strane ne uzimaju u obzir rodnu perspektivu u procesu kreiranja politika u sektoru sigurnosti?
<p>Upute</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Utvrditi da li se primjenjuje analiza zainteresiranih strana u procesu kreiranja politika/programa/projekata i prema kojima metodama te da li se procjenjuje nivo interesa i uticaja zainteresiranih strana. 2. Utvrditi zainteresirane strane (vladin sektor, nevladin sektor, pojedinci) koje je potrebno uključiti u konsultacije u postupku kreiranja politika/programa/projekata. Zainteresirane strane mogu biti nadležna ministarstva, partnerska ministarstva, agencije i druge institucije, nevladine organizacije zainteresovane za pitanje sigurnosti, organizacije koje predstavljaju određene kategorije stanovništva, akademska zajednica i stručnjaci u oblasti sigurnosti, javnost, mediji, između ostalih. 3. Opisati način javnih konsultacija, učešće u konsultacijama i rezultate ovog postupka te kako se pitanja ravnopravnosti spolova ispituju tokom javnih konsultacija, a nalazi integrišu u kreiranje politike/programa/projekata. 4. Opisati na koji način se osigurava da se kroz javne konsultacije adresiraju pitanja ravnopravnosti spolova te na koji način zainteresirane strane doprinose ovome (npr. pojedine organizacije civilnog društva imaju u svojim mandatima zagovaranje rodni pitanja u sektoru sigurnosti; gender institucionalni mehanizmi također po službenoj dužnosti ispituju rodne implikacije, dok neka druga vladina tijela treba konsultovati postavljanjem specifičnih pitanja vezanih za ravnopravnost spolova. 5. Identificirati zašto se pojedine zainteresirane strane ne uključuju u proces kreiranja politika u sektoru sigurnosti i koje su to zainteresirane strane. Identificirati da li su ove zainteresirane strane svjesne važnosti urođnjavanja politika i da li im je dovoljno poznat ovaj postupak. 6. Identificirati zašto pojedine zainteresirane strane ne uzimaju u obzir rodnu perspektivu u procesu kreiranja politika u sektoru sigurnosti. Identificirati da li su ove zainteresirane strane svjesne važnosti urođnjavanja politika i da li im je dovoljno poznat ovaj postupak.

Tabela 18. Uputstvo za provođenje analize ravnopravnosti spolova u okviru IPA III programiranja – Pristupačnost javnih usluga

Pristupačnost javnih usluga	<ol style="list-style-type: none"> 1. Da li politika/program/projekt jasno objašnjava svrhu usluge u sektoru sigurnosti? 2. Kako proces pružanja usluga u sektoru sigurnosti utiče na žene i muškarce? 3. Da li žene i muškarci različito doživljavaju pružanje usluga u sektoru sigurnosti?
Upute	<ol style="list-style-type: none"> 1. Utvrditi koje usluge se pružaju u sektoru sigurnosti ili posebnoj oblasti sigurnosti, a koje se nastoje adresirati politikom/programom/projektom. Jasno definirati svrhu pružanja usluga. 2. Istaći specifične svrhe pojedinih usluga u sektoru sigurnosti (navesti specifičnu svrhu) i njihov uticaj na žene i muškarce. Ovo se može odnositi kako na pružaoce usluga muškog i ženskog spola, tako i na korisnike usluga. Definirati korisnike usluga. 3. Objasniti da li postoje razlike i koje u poimanju specifičnih usluga u sektoru sigurnosti od strane muškaraca i žena a koje su rezultat rodni stereotipa, npr. rad sa počiniteljima nasilja, podrška ženama i muškarcima koji su žrtve seksualnog nasilja u ratu i dr.

Tabela 19. Uputstvo za provođenje analize ravnopravnosti spolova u okviru IPA III programiranja – Uticaj na ravnopravnost spolova

Uticaj na ravnopravnost spolova	<ol style="list-style-type: none"> 1. Koje se utvrđene rodne potrebe/problemi u sektoru sigurnosti rješavaju ovom politikom/programom/projektom? 2. Kako će politika/program/projekt doprinijeti ravnopravnosti spolova u sektoru sigurnosti? 3. Kako se politika/program/projekt odnosi na postojeće ciljeve ravnopravnosti spolova u sektoru sigurnosti? 4. Kako će politika/program/projekt uticati na učešće žena i muškaraca u njihovoj pripremi, provođenju i praćenju? 5. Da li će politika/program/projekt uticati na mogućnosti žena i muškaraca da učestvuju u donošenju odluka u sektoru sigurnosti?
--	--

<p>Upute</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Definisati koje se specifične rodne potrebe trebaju adresirati budućom politikom/programom/projektom, a imajući u vidu pitanja koja su prethodno identificirana analizom ravnopravnosti spolova (npr. povećanje učešća žena u institucijama sektora sigurnosti ili agencijama, rješavanje pitanja napredovanja žena u službi, integrisanje pitanja roda u suzbijanje posebnih vrsta sigurnosnih prijetnji i dr.) 2. Jasno naznačiti na koji način će politika/program/projekt napraviti promjenu u odnosu na početno stanje koje je identificirano analizom ravnopravnosti spolova i doprinijeti većoj ravnopravnosti spolova (za ovo se može koristiti i alat „stablo problema“). Npr. većim učešćem žena u sigurnosnim strukturama i njihovom zastupljenosti na rukovodećim pozicijama promoviše se obrazovanje žena za poslove u sektoru sigurnosti, čime se stiču uslovi za veću zastupljenost, veću kritičnu masu za zagovaranje urođenih politika te postepeno mijenjanje i rodnih stereotipa. 3. Povezati planirane intervencije politike/programa/projekta sa zakonom i strateškim okvirom za povećanje ravnopravnosti spolova u BiH, kao i međunarodnim standardima. Uspostaviti jasne veze i relevantnost intervencija u odnosu na međunarodno pravne instrumente, npr. Konvencija CEDAW, UNSCR 1325 i dr. ili domaći strateški okvir, npr. Gender akcioni plan, kao i Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH. 4. Opišite ko je odgovoran za pripremu, provođenje i praćenje politike/programa/projekta te da li je uspostavljen rodni balans u ovim strukturama. Opišite na kome će biti teret ovih procesa – muškarcima i/ili ženama. 5. Utvrdite da li će o provođenju politike/programa/projekta odlučivati žene i/ili muškarci te da li će i na koji način politika/program/projekt ojačati položaj žena u donošenju odluka u sektoru sigurnosti.
---------------------	---

4.4. Urođnjavanje Akcionog dokumenta za sektor sigurnosti

Promovisanje ravnopravnosti spolova, kao horizontalnog pitanja u izradi akcionih dokumenata postaje prioritet. Urođnjavanje je obavezan segment u izradi svakog programa/akcije koji će se finansirati iz IPA III pomoći namijenjenog zemljama koje su u procesu pridruživanja EU. Akcioni dokument koji se izrađuje kao projektni prijedlog sadrži obavezan dio urođnjavanja, koji se opisuje u posebnom poglavlju. Urođnjavanje se opisuje u poglavlju 3.4 Akcionog dokumenta. U zavisnosti od sektora za koji se program priprema urođnjavanje se predstavlja u dijelu 3.4. ili 3.5. akcionog dokumenta.

U daljem tekstu dat je primjer urođnjavanja koji se može koristiti kao polazna osnova za urođnjavanje u akcionim dokumentima iz sektora sigurnosti. Kako je i ranije apostrofirano, rodna komponenta treba se prožimati kroz cijeli akcioni dokument, što će se osigurati i integrisanjem podataka koji su dobijeni analizom ravnopravnosti spolova, a što podrazumijeva da će se odgovori koji su dobijeni tokom analize ravnopravnosti spolova iz različitih tematskih područja za sektor sigurnosti unositi u tekst akcionog dokumenta u svim njegovim segmentima, gdje je to moguće.

Tabela 20. Primjer urođnjavanja IPA III akcionog dokumenta u sektoru sigurnosti¹⁰⁵

Integrisanje rodni politika – *gender mainstreaming*
(Ovaj odjeljak mora biti uključen u ugovore o finansiranju)

U globalizovanom svijetu sigurnost i stabilnost svake države podrazumijeva suočavanje sa transnacionalnim i unutrašnjim sigurnosnim izazovima. Preveniranje i suzbijanje svih ovih pojava, kao i jačanje vladavine prava i provođenje zakona predstavljaju prioritete procesa evropskih integracija u Bosni i Hercegovini. No isto je nemoguće realizirati bez ispunjavanja ciljeva Strategije EU o ravnopravnosti spolova 2021-2025 kao i EU GAP-a III u oblasti promovisanja ravnopravnog učešća i liderstva te provođenja agende Žene, mir i sigurnost u sektoru sigurnosti u Bosni i Hercegovini.

Država Bosna i Hercegovina je potpisnica Rezolucije Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija 1325 Žene, mir i sigurnost, Konvencija Vijeća Evrope o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulske konvencije), dok je CEDAW, koja je ratifikovana 1993. godine, sastavni dio Ustava Bosne i Hercegovine. Bosna i Hercegovina je prva država u regionu koja je započela sa implementacijom Rezolucije Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija 1325 Žene, mir i sigurnost, na način da je donijela prvi akcioni plan za njenu provedbu. Pored navedenog plana, u Bosni i Hercegovini provodi se i Gender akcioni plan Bosne i Hercegovine za period od 2018. do 2022. godine.

Uprkos tome, broj žena u sektoru sigurnosti je i dalje daleko ispod procenta koji podrazumijeva ravnopravno sudjelovanje. Naime, Zakon o ravnopravnosti spolova Bosne i Hercegovine u članu 20. propisuje da ravnopravna zastupljenost spolova postoji u slučaju kada je jedan od spolova zastupljen najmanje u procentu od 40%. Ukoliko uzmemo u obzir da je zastupljenost policijskih službenica u agencijama za provođenje zakona u Bosni i Hercegovini približno 10%, poduzimanje konkretnih aktivnosti na unapređenju detektiranog stanja se nameće kao imperativ. Situacija se dodatno usložnjava ukoliko se u obzir uzme činjenica da zastupljenost žena na rukovodećim pozicijama iznosi približno 2%. Ovakvom stanju doprinosi niz faktora koji ukazuju na potrebu hitnog djelovanja na otklanjanju identificiranog problema.

Analizom postojećeg pravnog i institucionalnog okvira te faktora koji utiču na zastupljenost žena u strukturi zaposlenih, utvrđene su sljedeće prepreke za povećanje broja žena u agencijama za provedbu zakona u Bosni i Hercegovini: kulturološke prepreke (tradicionalno poimanje muških i ženskih uloga i oslova), obrazovanje djevojčica i žena (manja zainteresiranost za „muške“ poslove), javno mnijenje (negativna percepcija javnosti o ženi policajki/inspektorici), sistem napredovanja i problemi ocjenjivanja tokom porodiljnog odsustva, komisije za napredovanje (pretežito su sačinjene od muškaraca), rodni stereotipi uslovljavaju podjelu poslova u organizacijama.

Stoga se, temeljem izvršene analize, a u svrhu unapređenja ravnopravnosti spolova u sektoru sigurnosti i povećanja broja žena policijskih službenica na rukovodećim pozicijama u sektoru sigurnosti predlaže poduzimanje sljedećih aktivnosti: (1) Na temelju postojeće zakonske regulative, unaprijediti pravilnike za unapređenje policijskih službenika/ca, sa ciljem povećanja broja žena na rukovodećim pozicijama u agencijama za provođenje zakona, (2) Medijska promocija poziva policajke/mlađe inspektorice i prezentiranje dobrih praksi usklađivanja privatnog i poslovnog života u sektoru sigurnosti i (3) U saradnji sa nadležnim ministarstvima obrazovanja prezentirati poziv policajke/ mlađe inspektorice na svim nivoima obrazovanja.

Realizacijom navedenih aktivnosti bi se osigurali uslovi za unapređenje žena na rukovodeće pozicije, povećanje zastupljenosti žena u policijskim strukturama što bi vodilo povećanju broja žena na rukovodećim pozicijama, te ukupnog broja žena u sektoru sigurnosti. U skladu s tim, ova akcija direktno doprinosi unapređenju ravnopravnosti spolova u sektoru sigurnosti, čime se predložena akcija kategorizira kao G2 u skladu sa OECD-DAC kriterijima.

Pored navedenog, akcija će doprinijeti realizaciji ciljeva Strategije EU o ravnopravnosti spolova 2021-2025 i EU GAP-a III u oblasti promovisanja ravnopravnog učešća i liderstva te provođenja agende Žene, mir i sigurnost u sektoru sigurnosti u Bosni i Hercegovini.

105 Za potrebe Vodiča pripremljeno na osnovu diskusije učesnika i učesnica iz sektora sigurnosti tokom radionice »Rodno osviještene politike i IPA III programiranje u sektorima sigurnosti, klime i okoliša i zapošljavanja« održanoj u Neumu 7. i 8. marta 2023. godine.

5. Zaključci i preporuke

Cilj ovog vodiča je procjena uticaja na ravnopravnost spolova i davanje preporuka i smjernica za urodnjene politike u sektoru sigurnosti, uz mogućnost da se ženama i muškarcima osigura ostvarivanje jednake koristi od javnih politika i s njima povezanih aktivnosti, a s konačnim ciljem postizanja ravnopravnosti spolova na svim nivoima. Vodič uvodi ključne pojmove o ravnopravnosti spolova koji se koriste u različitim primarnim i sekundarnim pravnim instrumentima i dokumentima politika Evropske unije, ključne principe primarnog prava Evropske unije i norme sekundarnog prava koje se transponiraju u zakonodavni okvir država kandidatkinja za članstvo, kao i ključne reference na pravnu stečevinu EU u oblasti ravnopravnosti spolova i njenu konkretnu pravnu relevantnost za sektor sigurnosti.

Vodič sadrži analizu ravnopravnosti spolova u sektoru sigurnosti provedenu kroz pregled ciljeva sektora, urodjenosti politika, institucionalne strukture i pokazatelja ravnopravnosti spolova, te osvrt na najbolje prakse.

Instrumentarij za kreiranje urodnjene politike predstavlja okvir za urodnjavanje koji se može koristiti za urodnjavanje politika u različitim sektorima i oblastima i ima za cilj demistificirati i olakšati proces urodnjavanja IPA III akcija, ali i sektorskih i drugih politika. Instrumentarij je moguće koristiti u integralnom obliku ili primjenjujući njegove pojedinačne instrumente koji su prikladni u konkretnoj situaciji, pri čemu je instrumente moguće proširiti i prilagoditi različitim sektorima i okolnostima u kojima se razvijaju politike.

U skladu s praktičnom prirodom ovog Vodiča, on pruža uvid u proces programiranja i daje jasne smjernice i primjere integrisanja rezultata analize ravnopravnosti spolova u IPA III akcijske dokumente.

Na osnovu pregleda izazova i analize stanja ravnopravnosti spolova u sektoru sigurnosti u Bosni i Hercegovini u pogledu usklađivanja predstojećih ciklusa IPA III programiranja sa zahtjevima Evropske unije za osiguravanje ravnopravnosti spolova u politikama i IPA III akcijama potrebno je razmotriti i provesti nekoliko preporuka. Nadležni organi vlasti u BiH trebalo bi da razmotre sljedeće preporuke:

- Osigurati kontinuiranu izgradnju kapaciteta za državne službenike/ce i druge relevantne aktere, uključujući predstavnike/ce organizacija civilnog društva koji rade i učestvuju u planiranju i programiranju IPA III, te podizanju svijesti o urodjenim politikama.
- Osigurati okvir za sektorsko strateško planiranje i koordinirano praćenje provedbe politika na svim nivoima vlasti, pri čemu je potrebno osigurati urodnjavanje sektorskih politika i IPA III akcija.
- Osigurati dovoljne kapacitete za koordinaciju i kontrolu kvalitete urodjenosti prijedloga politika i IPA III akcija kako bi se ispoštovali standardi ravnopravnosti spolova koje propisuje Evropska unija u kontekstu proširenja.
- Osigurati saradnju sa organizacijama civilnog društva i učešće ciljnih grupa u procesima IPA III programiranja i donošenja sektorskih politika.
- Osigurati provođenje odredbi Zakona o ravnopravnosti spolova u svezi zastupljenosti žena u institucijama sektora sigurnosti.
- Osigurati da ključni strateški dokumenti iz oblasti sigurnosti uključuju rodnu dimenziju.
- Osigurati da akcioni i planovi za provedbu strateških dokumenata u sektoru sigurnosti uključuju urodnjene mjere.

Ovaj vodič može se koristiti u sektoru sigurnosti, a za opšte smjernice u svakom drugom sektoru za planiranje politika ili konkretne smjernice u sektorima sigurnosti, demokratije i vladavine prava, poljoprivrede i ruralnog razvoja, te konkurentnosti i inovacija moguće je konsultirati i druge vodiče koji su izrađeni u sklopu nastojanja UN Women da pruži tehničku podršku organima vlasti u Bosni i Hercegovini u procesu evropskih integracija.

Prilozi

Prilog I - Primarno pravo Evropske unije

Ugovor o funkcioniranju Evropske unije ¹⁰⁶	Ugovor o Evropskoj uniji ¹⁰⁷	Povelja o osnovnim pravima EU
	<p>NADAHNUTI kulturnim, vjerskim i humanističkim naslijeđem Evrope iz kojeg su se razvile opšte vrijednosti nepovredivih i neotuđivih prava ljudskog bića, slobode, demokratije, jednakosti i vladavine prava;</p> <p>POTVRĐUJUĆI svoju privrženost načelima slobode, demokratije i poštovanja ljudskih prava i temeljnih sloboda te vladavine prava,</p> <p>POTVRĐUJUĆI svoju privrženost temeljnim socijalnim pravima utvrđenim u Evropskoj socijalnoj povelji potpisanoj u Torinu 18. oktobra 1961. te u Povelji Zajednice o temeljnim socijalnim pravima radnika iz 1989.</p>	<p>Ova Povelja potvrđuje, uz dužno poštovanje nadležnosti i zadataka Unije te načela supsidijarnosti, prava koja proizlaze naročito iz ustavnih tradicija i međunarodnih obaveza zajedničkih državama članicama, iz Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, iz socijalnih povelja koje su usvojile Unija i Vijeće Evrope, te iz prakse Suda Evropske unije i Evropskog suda za ljudska prava. U tom kontekstu će sudovi Unije i država članica Povelju tumačiti uzimajući u obzir objašnjenja pripremljena pod vodstvom predsjedništva Konvencije koje je sastavilo Povelju i ažurirana pod odgovornošću predsjedništva Evropske konvencije.</p>
	<p>Član 2: Unija se temelji na vrijednostima poštovanja ljudskog dostojanstva, slobode, demokratije, jednakosti, vladavine prava i poštovanja ljudskih prava, uključujući i prava pripadnika manjina. Te vrijednosti su zajedničke državama članicama u društvu u kojem prevladavaju pluralizam, nediskriminacija, tolerancija, pravda, solidarnost i jednakost žena i muškaraca.</p>	<p>Član 20. Svi su jednaki pred zakonom.</p>

106 Izveštaj koristi numeraciju prema prečišćenoj verziji UEU i UFEU dostupnoj na https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex:12016ME/TXT#nr2-C_2016202EN.01001301-E0002

107 Ibid

Ugovor o funkcioniranju Evropske unije	Ugovor o Evropskoj uniji	Povelja o osnovnim pravima EU
<p>Član 8: U svim svojim aktivnostima Unija teži uklanjanju nejednakosti i promociji ravnopravnosti između muškaraca i žena.</p>	<p>Član 3.3: [...] Ona suzbija društvenu isključenost i diskriminaciju, promovira socijalnu pravdu i zaštitu, ravnopravnost žena i muškaraca, međugeneracijsku solidarnost i zaštitu prava djeteta.</p>	<p>Član 21.</p> <p>Zabranjena diskriminacije</p> <p>1. Zabranjena je svaka diskriminacija po osnovu spola, rase, boje kože, etničkog ili socijalnog porijekla, genetskih karakteristika, jezika, vjeroispovijesti ili uvjerenja, političkog ili bilo kog drugog mišljenja, pripadnosti nacionalnoj manjini, imovinskog stanja, rođenja, invaliditeta, starosne dobi ili seksualne orijentacije.</p> <p>2. U okviru područja primjene Ugovora i ne dovodeći u pitanje bilo koju od njihovih odredbi, zabranjena je svaka diskriminacija po osnovu državljanstva.</p>
<p>Član 10: Pri utvrđivanju i provedbi svojih politika i aktivnosti, Unija je usmjerena na borbu protiv diskriminacije na osnovu spola, rase, etničkog porijekla, vjere ili uvjerenja, invaliditeta, dobi ili seksualne orijentacije.</p>		<p>Član 23.</p> <p>Jednakost između žena i muškaraca</p> <p>Ravnopravnost žene i muškarca mora biti osigurana u svim oblastima, uključujući zapošljavanje, rad i plaćanje.</p> <p>Načelo jednakosti ne sprečava zadržavanje ili usvajanje mjera kojima se utvrđuju posebne prednosti u korist nedovoljno zastupljenog spola.</p>
<p>Član 79.2 (d) suzbijanje trgovine ljudima, naročito trgovine ženama i djecom</p>		<p>Član 33.</p> <p>Porodični i profesionalni život</p> <p>1. Porodica uživa pravnu, ekonomsku i socijalnu zaštitu.</p> <p>2. Da bi se uskladio porodični i profesionalni život, svako ima pravo na zaštitu od otkaza s posla iz razloga koji su u vezi sa materinstvom i pravo na plaćeno porodiljsko odsustvo i roditeljsko odsustvo nakon rođenja ili usvojenja djeteta.</p>

Ugovor o funkcioniranju Evropske unije	Ugovor o Evropskoj uniji	Povelja o osnovnim pravima EU
<p>Član 83.1. (minimalna pravila koja se odnose na definiciju krivičnih djela) [...] Ova područja kriminaliteta su sljedeća: terorizam, trgovina ljudima i seksualno iskorištavanje žena i djece, nezakonita trgovina drogom, nezakonita trgovina oružjem, pranje novca, korupcija, krivotvorenje sredstva plaćanja, kompjuterski kriminal i organizirani kriminal.</p>	<p>Član 19.: 1. Ne dovodeći u pitanje ostale odredbe Ugovora, Vijeće može u okviru nadležnosti koje su Ugovorima dodijeljene Uniji, odlučujući jednoglasno, u skladu sa posebnim zakonodavnim postupkom i uz prethodnu saglasnost Evropskog parlamenta, poduzeti odgovarajuće radnje radi suzbijanja diskriminacije na osnovu spola, rasnog ili etničkog porijekla, vjere ili uvjerenja, invaliditeta, dobi ili spolne orijentacije.</p> <p>[...]</p>	<p>Član 34.</p> <p>Socijalna sigurnost i socijalna pomoć</p> <p>1. Unija priznaje i poštuje pravo na naknade iz oblasti socijalne zaštite i socijalne službe koje pružaju zaštitu u slučajevima materinstva, bolesti, nesreće na radu, zavisnosti ili starosti, kao i u slučaju gubitka zaposlenja, u skladu sa pravilima utvrđenim pravom Unije i nacionalnim zakonodavstvom i praksom.</p> <p>2. Svako ko u Uniji ima zakonito prebivalište ili zakonito mijenja prebivalište ima pravo na naknade iz oblasti socijalne zaštite i socijalne pogodnosti, u skladu sa pravom Unije i nacionalnim zakonodavstvom i praksom.</p> <p>3. Radi borbe protiv socijalne isključenosti i siromaštva Unija priznaje i poštuje pravo na socijalnu pomoć i pomoć za stanovanje kako bi obezbijedila dostojnu egzistenciju svima koji nemaju dovoljno sredstava, u skladu sa pravilima utvrđenim pravom Unije i nacionalnim zakonodavstvom i praksom.</p>
<p>Član 151. Ciljevi socijalne politike i s njima povezan Član 153.1. (I) jednakost muškaraca i žena s obzirom na mogućnosti na tržištu rada i postupanja na radnom mjestu.</p>		<p>Članovi 39. i 40. odnose se na biračka prava svakog građanina.</p>

Ugovor o funkcioniranju Evropske unije	Ugovor o Evropskoj uniji	Povelja o osnovnim pravima EU
<p>Član 157: (PLATA)</p> <p>1. Svaka država članica osigurava primjenu načela o jednakim platama muškaraca i žena za jednak rad ili za rad jednake vrijednosti.</p> <p>2. Za potrebe ovog člana „plata” je redovna osnovna ili minimalna nadnica ili plata te svako drugo primanje, bilo u gotovini ili u naturi, koju radnik prima neposredno ili posredno od svog poslodavca, a u vezi sa zaposlenjem.</p>	<p>Član 6.</p> <p>1. Unija priznaje prava, slobode i načela određena Poveljom Evropske unije o osnovnim pravima od 7. decembra 2000., kako je prilagođena u Strasbourgu 12. decembra 2007. godine, koja ima istu pravnu snagu kao Ugovori.</p> <p>2. Odredbama Povelje ni na koji način se ne proširuju nadležnosti Unije kako su utvrđene u Ugovorima.</p>	<p>Član 52.</p> <p>Opseg i tumačenje prava i principa</p> <p>1. Svako ograničavanje ostvarivanja prava i sloboda priznatih ovom poveljom mora biti propisano zakonom i poštovati suštinu tih prava i sloboda. Uz poštovanje načela proporcionalnosti, ograničenja se mogu utvrđivati samo kada su neophodna i kada stvarno odgovaraju cilju opšteg interesa koji priznaje Unija ili su potrebna radi zaštite prava i sloboda drugih.</p>
<p>Jednakost plate bez diskriminacije na osnovu spola znači:</p> <p>a) da se plata za jednak rad plaćen po učinku obračunava na osnovu jednake mjerne jedinice;</p> <p>b) da je plata za rad plaćen po vremenskoj jedinici jednaka za jednak posao.</p> <p>3. Odlučujući u skladu sa redovnim zakonodavnim postupkom i nakon savjetovanja sa Ekonomskim i socijalnim odborom, Evropski parlament i Vijeće donose mjere za osiguranje primjene načela jednakih mogućnosti i jednakog postupanja prema muškarcima i ženama u pitanjima zapošljavanja i rada, uključujući načelo jednake plate za jednaki rad ili za rad jednake vrijednosti.</p>	<p>Prava, slobode i načela Povelje tumače se u skladu s opštim odredbama glave VII. Povelje kojima se uređuje njeno tumačenje i primjena, uzimajući u obzir objašnjenja iz Povelje kojima se određuju izvori tih odredbi.</p> <p>2. Unija pristupa Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. To pristupanje ne utiče na nadležnosti Unije kako su utvrđene u Ugovorima.</p> <p>3. Osnovna prava, kako su garantirana Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i kako proizlaze iz ustavnih tradicija zajedničkih državama članicama, čine opšte principe prava Unije.</p>	<p>2. Prava priznata ovom poveljom, koja su predviđena Ugovorima, ostvaruju se u skladu sa uslovima i u granicama utvrđenim tim ugovorima.</p> <p>3. Ukoliko ova povelja sadrži prava koja odgovaraju pravima garantiranim Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, značenje i obim tih prava jednaki su značenju i obimu prava utvrđenim navedenom konvencijom. Ove odredbe ne sprečavaju da se pravom Unije predvidi šira zaštita.</p> <p>4. Ukoliko su ovom poveljom priznata osnovna prava koja proizlaze iz zajedničkih ustavnih tradicija država članica, ta prava se tumače u skladu s tim tradicijama.</p>

<p>Radi osiguranja u praksi potpune jednakosti između muškaraca i žena u radnom okruženju, načelo jednakog postupanja ne sprečava nijednu državu članicu da provodi ili donese mjere koje osiguravaju posebne prednosti kako bi se nedovoljno zastupljenom spolu olakšalo bavljenje stručnom djelatnošću ili spriječio odnosno nadoknadio nepovoljan položaj u njihovoj profesionalnoj karijeri.</p>		<p>5. Odredbe ove povelje koje sadrže načela mogu se sprovesti zakonodavnim i izvršnim aktima institucija, organa, službi i agencija Unije, kao i aktima država članica za provedbu prava Unije, u vršenju njihovih ovlaštenja. Na njih se pred sudom može pozivati samo prilikom tumačenja tih akata i odlučivanja o njihovoj zakonitosti.</p> <p>6. Nacionalno zakonodavstvo i praksa moraju se u potpunosti poštovati u skladu sa ovom poveljom.</p> <p>7. Pojašnjenja pripremljena kao uputstvo za tumačenje ove povelje sudovi Unije i država članica dužno poštuju.</p>
<p>165.</p> <p>2. Ciljevi djelovanja Unije su: [...]</p>		
<p>19. Deklaracija o Članu 8. Ugovora o funkcioniranju Evropske unije</p> <p>Konferencija se slaže da će Unija težiti borbi protiv svih vrsta nasilja u porodici u svojim opštim naporima da eliminira nejednakosti između žena i muškaraca. Države članice trebale bi poduzeti sve potrebne mjere za sprečavanje i kažnjavanje ovih krivičnih djela te za podršku i zaštitu žrtava.</p>		

Prilog II - Sekundarno pravo Evropske unije

Polazeći od primarnog prava i mandata Evropske unije, izraženo je sljedeće sekundarno pravo koje podliježe približavanju zakonodavstva u zemljama kandidatima.

Strategije EU za ravnopravnost spolova postavljaju ciljeve politike i procjenjuju moguće zakonodavne izmjene. Strategija za ravnopravnost spolova 2020-2025. godine postavlja ključne ciljeve, pri čemu će se zakonodavne i političke mjere razvijati zajedno sa ostalim aktivnostima podrške:

- eliminacija rodno zasnovanog nasilja;
- osporavanje rodni stereotipa;
- otklanjanje razlika na osnovu spola na tržištu rada; jer je jedna od planiranih mjera da se do kraja 2020. godine izrade zakoni o transparentnoj plati.
- postizanje jednakog učešća u različitim sektorima privrede;
- rješavanje razlike u platama i penzijama na osnovu spola;
- otklanjanje razlika na osnovu spola u oblasti brige i postizanje rodno balansa u donošenju odluka i u politici.

Strategija primjenjuje dvostruki pristup rodno osviještene politike u kombinaciji s ciljanim aktivnostima, a interseksionalnost je horizontalni princip za njenu provedbu.¹⁰⁸

A. Jednako postupanje na radnom mjestu, strukovni sistemi socijalnog osiguranja

Direktiva Vijeća 2000/78/EC¹⁰⁹ od 27. novembra 2000. godine obezbjeđuje opšti okvir za jednako postupanje u zapošljavanju i radu. Svrha ove Direktive je utvrditi opći okvir za borbu protiv diskriminacije na temelju vjere ili uvjerenja, invaliditeta, dobi ili spolnog opredjeljenja u vezi sa zapošljavanjem i obavljanjem zanimanja, kako bi se u državama članicama ostvarila primjena načela jednakog postupanja.

Glavna direktiva o jednakom postupanju, *Direktiva 2006/54/EC Evropskog parlamenta i Vijeća od 5. jula 2006. godine o provedbi načela jednakih mogućnosti i jednakog postupanja prema muškarcima i ženama u pitanjima zapošljavanja i rada (preinačena Direktiva)*¹¹⁰ propisuje da je njena svrha osigurati primjenu principa jednakih mogućnosti i jednakog postupanja u:

- a) pristupu zapošljavanju, uključujući napredovanje, i stručnom osposobljavanju;
- b) uslovima rada, uključujući platu;
- c) strukovnim sistemima socijalnog osiguranja.

Direktiva definiše osnovna načela jednakog postupanja:

- povezuje Direktivu sa osnovnim pravima iz članova 21. i 23. Povelje;
- prepoznaje uznemiravanje i seksualno uznemiravanje kao protivne načelu jednakog postupanja prema

¹⁰⁸ https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/gender-equality-strategy_en

¹⁰⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32000L0078&from=LV>

¹¹⁰ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32006L0054>

ženama i muškarcima i kao diskriminaciju na osnovu spola u svrhu ove Direktive;

- prepoznaje da uporedive situacije ne moraju biti samo isti poslodavac ili radno mjesto;
- koncept plate je definiran i može uključivati penzijske šeme,¹¹¹ posebno u skladu sa predmetima Suda pravde u odnosu na javne službenike;
- ograničenja prava prihvaćena su za one profesionalne djelatnosti koje zahtijevaju zapošljavanje osobe određenog spola zbog njihove prirode ili konteksta u kojem se provode,
- pod uslovom da je traženi cilj legitiman i u skladu s načelom proporcionalnosti;
- Omogućava afirmativnu akciju za grupe u nepovoljnom položaju prema članu 157. UFEU, tačka 4.;
- Teret dokazivanja prebacuje se na tuženu stranu kada postoji *prima facie* (na osnovu prvog dojma; prihvaćen kao ispravan dok se ne dokaže suprotno) slučaj diskriminacije, osim u odnosu na postupke u kojima sud ili drugo nadležno državno tijelo istražuje činjenično stanje.¹¹²
- Poglavlje II Direktive fokusira se na sisteme strukovnog socijalnog osiguranja i penzija. Primjenjuje se na radno sposobno stanovništvo, uključujući samo zaposlene osobe.

Direktiva Evropskog parlamenta i Vijeća 2022/2381¹¹³ od 23. novembra 2022. posvećena je ravnopravnosti spolova u odborima korporacija. Do 2026., kompanije će trebati imati 40 posto pod zastupljenog spola među neizvršnim direktorima ili 33 posto među svim direktorima. Ovom Direktivom nastoji se postići uravnotežena zastupljenost žena i muškaraca među direktorima uvrštenih trgovačkih društava uspostavljanjem djelotvornih mjera za ubrzanje napretka prema rodnoj ravnoteži, pri čemu se uvrštenim trgovačkim društvima osigurava dovoljno vremena da poduzmu mjere potrebne u tu svrhu.

B. Ravnoteža poslovnog i privatnog života: trudnoća, majčinstvo, očinstvo, dopusti za brigu o djeci povezani s ravnotežom privatnog i poslovnog života i novim dešavanjima u EU

Posebna prava koja se odnose na trudnoću i materinstvo, poput porodiljskog odsustva, ne predstavljaju diskriminaciju muškaraca (Direktiva 92/85/EEZ i član 28. preinačene direktive). Takve mjere smatraju se sredstvom koje osigurava provedbu principa jednakog postupanja prema ženama i muškarcima, kako u pogledu pristupa zapošljavanju tako i uslova rada.¹¹⁴

Majčinstvo i dojenje

Direktiva Vijeća 92/85/EEZ¹¹⁵ od 19. oktobra 1992. godine o uvođenju mjera koje će podstaknuti poboljšanje sigurnosti i zdravlja na poslu trudnih radnica te radnica koje su nedavno rodile ili doje. Direktiva se fokusira na sigurnost na poslu tokom trudnoće, dojenja i uključuje odredbe o zdravlju i sigurnosti (izloženost, faktori rizika), na noćni rad, minimalno trudničko i porodiljsko odsustvo, pravo na povratak na posao i zabranu otkaza.

Roditeljsko odsustvo i direktiva o ravnoteži između poslovnog i privatnog života

Ravnoteža između poslovnog i privatnog života: 20. juna 2019. godine nova direktiva o ravnoteži između poslovnog i privatnog života koju države članice moraju transponirati najkasnije do 2. avgusta 2022. godine: Direktiva (EU) 2019/1158 Evropskog parlamenta i Vijeća od 20. juna 2019. godine o ravnoteži između poslovnog i privatnog života roditelja i staratelja i o stavljanju van snage Direktive Vijeća 2010/18/EU. Direktiva širi prvobitni opseg primjene roditeljskog odsustva na širu primjenu odsustva za staratelje i uvodi

111 Preambula, tačka 14. Direktiva je zamijenila Direktivu 75/117/EEZ iz 1975. o približavanju zakonodavstava država članica u vezi s primjenom načela jednake plate za muškarce i žene.

112 Ova direktiva stavlja van snage Direktivu Vijeća 97/80/EC od 15. decembra 1997. godine o teretu dokazivanja u slučajevima diskriminacije na osnovu spola. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31997L0080>

113 <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2022/2381/oj>

114 A. Timmer, L. Senden, Zakon o ravnopravnosti spolova u Evropi. Kako se pravila EU prenose u nacionalno pravo u 2018. godini?, 2019., Generalni direktorat za pravosuđe i potrošače, EK.

115 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A31992L0085>

prava na fleksibilne radne uslove.¹¹⁶

Roditeljsko odsustvo: Direktiva Vijeća 2010/18/ EU¹¹⁷ od 8. marta 2010. godine o provedbi revidiranog Okvirnog sporazuma o roditeljskom odsustvu koji su zaključili BUSINESS EVROPE, UEAPME, CEEP i ETUC i o stavljanju van snage Direktive 96/34/EC (tekst od značaja za EEP). Direktiva osigurava prava roditelja, i žena i muškaraca, uključujući usvojitelje, na roditeljsko odsustvo pri rođenju ili usvojenju, određuje najmanje četiri mjeseca odmora i odobravanje odsustva na puno ili skraćeno radno vrijeme i na unaprijed određene vremenske intervale.¹¹⁸

C. Nepuno, puno i fleksibilno radno vrijeme

Samozaposleni: Direktiva 2010/41/EU Evropskog parlamenta i Vijeća od 7. jula 2010. godine o primjeni načela jednakog postupanja prema muškarcima i ženama koji su samozaposleni i stavljanju van snage Direktive Vijeća 86/613/EEZ).¹¹⁹

Načelo jednakog postupanja trebalo bi da pokriva odnose između samozaposlenog radnika/samozaposlene radnice i trećih strana, ali ne i odnose između samozaposlenog radnika/samozaposlene radnice i njegovog/njenog bračnog ili životnog partnera/bračne ili životne partnerice. Direktiva pruža podršku bračnim ili životnim partnerima samozaposlenih osoba.

Obim obuhvaćen direktivom uključuje: prava i uslove osnivanja, opremanja ili proširenja preduzeća ili pokretanja ili proširenja svakog drugog oblika samostalne djelatnosti, socijalne naknade i porodiljske naknade. Direktiva dopušta afirmativnu akciju.

„Član 5. – Države članice mogu održavati ili donositi mjere u smislu člana 157. stav 4. Ugovora o funkcioniranju Evropske unije kako bi u praksi osigurale punu jednakost muškaraca i žena u poslovnom životu, npr. s ciljem promocije preduzetničke inicijative među ženama.”

Član 12. ponovno uspostavlja principe rodno osviještenih politika: „Pri izradi i provedbi zakona, propisa, upravnih odredbi, politika i aktivnosti u područjima iz ove direktive države članice aktivno uzimaju u obzir cilj jednakosti muškaraca i žena“.

Direktive Evropske unije koje se odnose na rodno specifične aspekte tržišta rada, a utiču na sezonske, honorarne, ugovore o radu na određeno vrijeme, raspoređene radnike – relevantne su u kontekstu rodne segregacije na tržištu rada, zajedno sa Direktivom o ravnoteži između privatnog i poslovnog života iz 2019. godine i načelom prava na fleksibilne radne aranžmane za određene grupe radnika i zaštitu u vezi s trudnoćom, rođenjem djeteta i srodnim pravima. Na primjer, Direktiva o radu preko preduzeća za privremeno zapošljavanje, član 5., definira princip jednakog postupanja:

„Načelo jednakog postupanja

1. Osnovni uslovi rada i zapošljavanja za radnike/ce zaposlene u preduzeću za privremeno zapošljavanje su za vrijeme trajanja njihovog ustupanja preduzeću korisniku najmanje jednaki uslovima koji bi na te radnike/ce bili primjenjivi da ih je na isto radno mjesto direktno zaposlilo preduzeće korisnik.

Za potrebe primjene prvog podstava, važeća pravila u preduzeću korisniku o a) zaštiti trudnica i majki dojilja te zaštiti djece i mladih, i b) jednakom postupanju prema muškarcima i ženama, te sve mjere za suzbijanje svake diskriminacije na osnovu spola, rase ili etničkog porijekla, religije, vjerovanja, tjelesnog invaliditeta, dobi ili seksualne orijentacije – moraju se poštovati kako je utvrđeno zakonodavstvom, uredbama, administrativnim odredbama, kolektivnim ugovorima i/ili

116 Povezani dokumenti politike: 2013/112/EU: Preporuka Komisije od 20. februara 2013. godine. Ulaganje u djecu: Prekidanje ciklusa nepovoljnog položaja.

117 Prečišćena verzija Direktive, sa izmjenama i dopunama nakon usvajanja 2010. godine, dostupna je na sljedećem linku: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:02010L0018-20140101>

118 Pojašnjenje i sažetak direktive dostupni na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3Aem0031>

119 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32010L0041>

drugim opštim odredbama.”

- **Privremeni radnici:** Direktiva 2008/104/EZ¹²⁰ Evropskog parlamenta i Vijeća od 19. novembra 2008. godine o radu preko preduzeća za privremeno zapošljavanje
- **Rad na određeno vrijeme:** Direktiva Vijeća 1999/70/EC¹²¹ od 28. juna 1999. godine o okvirnom sporazumu o radu na određeno vrijeme koji su sklopili ETUC, UNICE i CEEP
- **Nepuno radno vrijeme:** Direktiva Vijeća 97/81/EZ¹²² od 15. decembra 1997. godine o Okvirnom sporazumu o radu s nepunim radnim vremenom koji su sklopili UNICE, CEEP i ETUC – Aneks: Okvirni sporazum o radu s nepunim radnim vremenom.

D. Socijalno osiguranje

Direktiva Vijeća 79/7/EEZ¹²³ od 19. decembra 1978. godine o postepenoj primjeni principa jednakog postupanja prema ženama i muškarcima o pitanjima socijalnog osiguranja. Direktiva postavlja uslove za pristup šemama, izračunavanje naknada, uslove trajanja naknada.¹²⁴ Zakonski planovi socijalnog osiguranja ne potpadaju pod koncept plate.

E. Pristup robi i uslugama

Usluge – Direktiva Vijeća 2004/113/EZ od 13. decembra 2004. godine o provedbi načela jednakog postupanja prema ženama i muškarcima u pristupu i nabavci robe, odnosno pružanju usluga.¹²⁵

Svrha Direktive je osigurati pristup i isporuku roba i usluga kako bi se stavilo na snagu načelo jednakog postupanja prema ženama i muškarcima u državama članicama. Ovo će se odnositi na potrošače koji traže pravo i na pružaoce usluga – koji ga pružaju. Direktiva se odnosi na sva lica koja pružaju dobra i usluge (privatna ili javna zakonski registrovana lica i fizička lica), koje su dostupne javnosti bez obzira na datu osobu, a koja se nude izvan područja privatnog i porodičnog života i izvršenih transakcija u ovom kontekstu. Na primjer, iznajmljivanje privatnog stana putem javnih sredstava (oglašavanje), ali se neće odnositi na lični dogovor o iznajmljivanju stana rođaku.

F. Nasilje nad ženama i trgovina ljudima

Seksualno uznemiravanje prepoznato je kao oblik diskriminacije u okviru direktiva iz pravne stečevine Evropske unije o ravnopravnosti spolova, a koje se odnose na pristup robi i uslugama i direktivi kojom se preinačuje direktiva o zapošljavanju. Politička podrška za dalju razradu ovog pitanja nalazi se u sljedećem:

- Mjere za sprečavanje i borbu protiv mobinga i seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu, u javnim prostorima i u političkom životu u EU, Rezolucija Evropskog parlamenta od 11. septembra 2018. godine,¹²⁶
- Okvirni sporazum o uznemiravanju i nasilju na radu¹²⁷ koji su zaključili socijalni partneri u okviru EU služi kao smjernica za moguće mjere u sprečavanju i borbi protiv nasilja na radu.

120 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32008L0104>

121 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/GA/TXT/?uri=CELEX:31999L0070>

122 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A31997L0081>

123 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:31979L0007>

124 Opšte informacije o zakonskim šemama <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISUM%3Ac10907>

125 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32004L0113>

126 https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0331_EN.html

127 <https://www.etuc.org/en/framework-agreement-harassment-and-violence-work>

Dana 13. juna 2017. godine Evropska unija je potpisala Istanbulsku konvenciju,¹²⁸ a 28. novembra 2019. godine rezolucija Evropskog parlamenta pozvala je Vijeće da EU hitno zaključi ratifikaciju Istanbulske konvencije na osnovu širokog pristupanja bez ikakvih ograničenja i da se založi da je ratificiraju sve države članice.¹²⁹

Trgovina ljudima predstavlja ozbiljno kršenje osnovnih ljudskih prava, izuzetno poguban i vrlo unosan oblik transnacionalnog organiziranog kriminala. Kao takva je zabranjena Poveljom EU o osnovnim pravima (član 5.3), a UFEU ga definira kao posebno ozbiljan oblik organiziranog kriminala (član 83.), u vezi sa imigracionom politikom (član 79.). Trgovina ljudima je izraženo rodno predodređeno krivično djelo kojim se ženama i djevojkama uglavnom trguje s ciljem seksualnog iskorištavanja, a muškarcima s ciljem rada. Relevantni instrumenti u borbi protiv trgovine ljudima koji se susreću u brojnim sektorima uključuju:

- Direktivu 2011/36/EU Evropskog parlamenta i Vijeća od 5. aprila 2011. godine o sprečavanju i suzbijanju trgovine ljudima i zaštiti njegovih žrtava te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2002/629/JHA, i Direktivu 2011/93/EU Evropskog parlamenta i Vijeća od 13. decembra 2011. godine o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije, te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2004/68/JHA;
- Direktivu 2012/29/EU Evropskog parlamenta i Vijeća od 25. oktobra 2012. godine o uspostavi minimalnih standarda za prava, podršku i zaštitu žrtava krivičnih djela, te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/JHA.

---

128 Odluka Vijeća (EU) 2017/866 od 11. maja 2017. godine o potpisivanju, u ime Evropske unije, Konvencije Vijeća Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici u vezi s azilom i zabranom vraćanja.

129 https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2019-0080_EN.html

Prilog III - Objašnjenje pojmova koji se koriste u kontekstu ravnopravnosti spolova u Evropskoj uniji

Jednake prilike

Ovaj pojam podrazumijeva nepostojanje prepreka za ostvarivanje učešća u privrednom, političkom i društvenom sektoru na osnovu spola i roda i drugih karakteristika. Takve prepreke su često indirektne, teško ih je prepoznati, te ih uzrokuju i održavaju strukturne okolnosti i društvene pojave koje su se pokazale posebno otpornim na promjene. Jednake mogućnosti kao jedan od ciljeva ravnopravnosti spolova zasnovane su na stavu da je potreban cijeli niz strategija, postupaka i mjera kako bi se poništili svi duboko ukorijenjeni i ustrajni oblici neravnopravnosti.¹³⁰

Direktna diskriminacija

Do direktne diskriminacije dolazi kada se razlika u postupanju direktno i eksplicitno oslanja na razlike zasnovane isključivo na spolu i karakteristikama muškaraca ili žena, što se ne može objektivno opravdati. Na primjer, Izmijenjena direktiva koristi termin spol u definiciji direktne diskriminacije: „Direktna diskriminacija postoji ako osoba zbog svog spola ima nepovoljniji tretman nego što ga ima ili bi ga imala druga osoba u uporedivoj situaciji“ (Član 3.), ali se i pojam „rod“ slično koristi u direktivama.

Indirektna diskriminacija

Indirektna diskriminacija postoji ako prividno neutralna odredba, kriterij ili postupak mogu staviti u posebno nepovoljniji položaj osobe jednog spola u odnosu na osobe drugog spola, osim ako su ta odredba, kriterij odnosno postupak objektivno opravdani legitimnim ciljem i ako su sredstva za postizanje tog cilja primjerena i neophodna. Ovaj koncept fokusira se na efekat pravila ili prakse i uzima u obzir svakodnevnu društvenu stvarnost. Indirektna diskriminacija javlja se kada se neki zakon, politika ili program ne čini diskriminatornim, ali provedba tog zakona, politike ili programa uzrokuje diskriminatoran efekat. To se može dogoditi, na primjer, kada su žene u nepovoljnom položaju u odnosu na muškarce u odnosu na uživanje određene mogućnosti ili koristi zbog već postojećih nejednakosti. Primjena rodno neutralnog zakona može očuvati postojeću nejednakost ili je pogoršati.

Uputstvo za diskriminaciju

Sve direktive Evropske unije o zabrani diskriminacije navode da se „uputstvo za diskriminaciju“ smatra „diskriminacijom“. Uputstvo za diskriminaciju odnosi se na slučaj kada jedna osoba podstiče drugu osobu da diskriminira nekog drugog.¹³¹ To se ne bi trebalo ograničiti samo na uputstva koja su po svojoj prirodi obavezna, već bi se trebalo proširiti da obuhvati i situacije u kojima postoji izražena sklonost ili podsticaj da se pojedinci nepovoljnije tretiraju po jednom od zaštićenih osnova.¹³²

Afirmativna akcija ili mjere

Direktive upućuju na pravo država članica da usvoje mjere u smislu Člana 157. stav 4. Ugovora o funkcioniranju Evropske unije s ciljem da se osigura puna jednakost u praksi između žena i muškaraca u radnom životu, na primjer usmjerene na promociju preduzetničkih inicijativa među ženama. Uopšteno, radi se o akciji usmjerenoj na favoriziranje pristupa pripadnika određenih nezastupljenih kategorija ljudi pravima koja su im zagarantovana u istoj mjeri kao i pripadnicima drugih kategorija.¹³³ Definicija privremenih posebnih mjera u Konvenciji o ukidanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) dodatno precizira privremenu prirodu mjera i jasan fokus na jednakost rezultata. Mjere u pravcu bržeg unapređenja položaja žena s ciljem postizanja suštinske ravnopravnosti sa muškarcima i provedbe strukturnih, socijalnih i kulturnih promjena neophodnih za ispravljanje prošlih i sadašnjih oblika i efekata diskriminacije žena, kao i obezbjeđenja naknade za nejednakost i štetu koju su pretrpjele.

130 <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/concepts-and-definitions>

131 <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1437&langId=en>

132 Priručnik o evropskom antidiskriminacionom pravu, Agencija za osnovna prava Evropske unije, 2010., https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_non_discr_law_SRP.pdf

133 Prilagođena definicija iz pojmovnika EIGE.

Uznemiravanje

Okolnosti u kojima dolazi do neželjenog ponašanja na osnovu spola koje ima za svrhu ili posljedicu povredu dostojanstva osobe i stvaranje zastrašujućeg, neprijateljskog, degradirajućeg, ponižavajućeg odnosno uvredljivog okruženja.

Seksualno uznemiravanje

Okolnosti u kojima se javlja bilo koji oblik neželjenog verbalnog, neverbalnog ili fizičkog ponašanja seksualne prirode, sa svrhom ili posljedicom povrede dostojanstva osobe, posebno ako stvara zastrašujuće, neprijateljsko, degradirajuće, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje.

Urođjene politike

Urođjene ili rodno osviještene politike utvrđene su primarnim zakonodavstvom Evropske unije, koje propisuju zakonsko pravo i obavezu za institucije EU i države članice da aktivno slijede ciljeve ravnopravnosti spolova. Rodno osviještene politike podrazumijevaju sistematsko razmatranje razlika između uslova, situacija i potreba žena i muškaraca u svim politikama i akcijama Zajednice. Rodno osviještene politike su (re)organizacija, unapređenje, razvoj i evaluacija političkih procesa, tako da je perspektiva ravnopravnosti spolova uključena u sve politike na svim nivoima i u svim fazama, od aktera koji su obično uključeni u osmišljavanje politika. Rodno osviještene politike predstavljaju postupak procjene implikacija svake planirane akcije za žene i muškarce, uključujući zakonodavstvo, politike ili programe u svim oblastima i na svim nivoima. To je način da zabrinutost i iskustva kako žena tako i muškaraca postanu integralna dimenzija planiranja, primjene, praćenja i evaluacije politika i programa u svim političkim, ekonomskim i društvenim sferama, tako da žene i muškarci ostvaruju jednaku korist, i da se zaustavi dalja nejednakost. Krajnji cilj je postizanje ravnopravnosti spolova.

Rod

Rod se odnosi na društvene osobine i mogućnosti koje se povezuju s osobom u zavisnosti od toga da li je osoba žensko ili muško, sa relacijama između žena i muškaraca, djevojčica i dječaka, kao i sa relacijama među ženama i vezama među muškarcima. Ove osobine, mogućnosti i veze su društveni konstrukt i naučene su u procesu socijalizacije. Zavise od konteksta i vremena te su promjenjive. Rod određuje šta je očekivano, dopušteno i cijenjeno kod žene ili kod muškarca u određenom kontekstu. U većini društava postoje razlike između žena i muškaraca u odgovornostima koje su im dodijeljene, aktivnostima koje poduzimaju, pristupu i kontroli nad sredstvima, kao i u mogućnostima za donošenje odluka. Rod je dio šireg društvenog i kulturološkog konteksta. Ostale važne kriterije za društvenu i kulturnu analizu čine klasa, rasa, nivo siromaštva, etnička grupa i starosna dob.¹³⁴

Spol

Spol se odnosi na biološke karakteristike koje definiraju ljude kao žene ili muškarce. Ti skupovi bioloških karakteristika nisu međusobno isključivi, jer postoje osobe koje imaju i jedne i druge, ali se na osnovu njih osobe dijele na žene ili muškarce.¹³⁵

Višestruka diskriminacija

Određene grupe žena zbog kombinacije spola sa drugim faktorima, kao što su njihova rasa, boja kože, jezik, vjera, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, povezanost s nacionalnom manjinom, imovina, rođenje ili drugi status, u posebno su ranjivom položaju. Uz diskriminaciju na osnovu spola, ove žene često su istovremeno izložene jednoj ili nekoliko drugih vrsta diskriminacije.¹³⁶ Aspekti višestruke diskriminacije suštinski su dio procesa rodno osviještenih politika kako bi se pravilno utvrdile potrebe žena i muškaraca, radi utvrđivanja uticaja postojećih i planiranih mjera politike.

Statistički podaci razvrstani po spolu

Statistički podaci razvrstani po spolu su podaci koji se prikupljaju i tabelarno prikazuju odvojeno za žene i muškarce. Oni omogućavaju mjerenje razlika između žena i muškaraca po različitim socijalnim i ekonomskim dimenzijama i jedan su od zahtjeva za dobijanje rodne statistike. Posjedovanje podataka razvrstanih prema spolu ne garantira, na primjer, da su koncepti, definicije i metode korišteni u proizvodnji podataka zamišljeni tako da odražavaju rodne uloge, odnose i nejednakosti u društvu. Stoga prikupljanje podataka razvrstanih po

¹³⁴ <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/concepts-and-definitions>

¹³⁵ <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/concepts-and-definitions>

¹³⁶ Korištena definicija iz glosara EIGE.

spolu predstavlja samo jednu od karakteristika rodne statistike.

Statistika razvrstana po spolu ili rodna statistika je, dakle, širok pojam: statistika koja adekvatno odražava razlike i neravnopravnost u položaju žena i muškaraca u svim oblastima života. Rodnu statistiku obilježava skup sljedećih karakteristika: (a) podataka prikupljenih i predstavljenih zasebno za svaki spol u vidu primarne i ukupne klasifikacije; (b) podataka koji odražavaju probleme rodne neravnopravnosti; (c) podataka koji se zasnivaju na konceptima i definicijama koje primjereno odražavaju različitost žena i muškaraca i obuhvataju sve aspekte njihovih života; (d) metoda prikupljanja podataka koje uzimaju u obzir stereotipe, te društvene i kulturološke faktore koji mogu uključivati rodnu pristrasnost.¹³⁷

---

137 https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/concepts-and-definitions#Gender_statistics

Prilog IV - Skraćeni formular IPA III Akcijskog dokumenta sa smjernicama za urođnjavanje

OVU AKCIJU FINANSIRA EVROPSKA UNIJA

Aneks <broj>

Odluke Evropske komisije o provedbi <naziv odluke>

Aksijski dokument <NAZIV>

[GODIŠNJI] [VIŠEGODIŠNJI] [AKCIONI PLAN] [MJERA]

Ovaj dokument čini [godišnji] [višegodišnji] program rada u smislu člana 110(2) Finansijske uredbe, te godišnje i višegodišnje akcijske planove i mjere u smislu člana 9 IPA III Uredbe i člana <[23(2)/(3)/(4)] [23(3) i 23(5)] > NDICI – GE Uredbe.

1. SAŽETAK

Popunjava se na kraju izrade AD-a. U kratkim crtama reflektira rodnu analizu i urođnjenost akcije.

2. OBRAZLOŽENJE

2.1. Analiza konteksta

Prikaz okruženja za predloženu Akciju, opis uslova unutar zemlje, opštu situaciju u sektoru, regionalni kontekst, i kontekst ravnopravnosti spolova. U ovom dijelu je važno uspostaviti jasnu poveznicu opisanog konteksta sa IPA III Programskim okvirom (PF), Strateškim odgovorom zemlje korisnice, kao i drugim dokumentima (Zelena agenda za Zapadni Balkan i Ekonomski investicioni plan- EIP).

2.2. Analiza problema

Opis opravdanosti predložene akcije u odnosu na specifične probleme akcija nastoji riješiti, uključujući sažet opis konkretnih problema. Ovdje je potrebno prikazati ekonomske, društvene, okolišne i klimatske aspekte tih problema u mjeri u kojoj je to moguće. Potrebno je obratiti pažnju na rodnu analizu kojom se identifikuju razlike između žena i muškaraca, u smislu društvenog položaja, pristupa resursima, ograničenja i mogućnosti, kao i raspodjele moći u analiziranom kontekstu. Ovdje se također identifikuju ključne zainteresovane strane koje su najviše pogođene opisanim problemima, što obuhvata analizu njihove uloge, mandata i kapaciteta u kontekstu problema koji se nastoje riješiti Akcijom.

2.3. Naučene lekcije

Naučene lekcije iz relevantnih završenih ili tekućih akcija koje finansira EU ili drugi partneri, na osnovu kojih je predložena akcija osmišljena, uključujući naučene lekcije o ravnopravnosti spolova i drugim horizontalnim pitanjima.

2.4. Dodatne oblasti procjene [samo za budžetsku podršku]

2.4.4. Upravljanje javnim finansijama

U okviru analize sistema upravljanja javnim finansijama, važno je dati osvrt na rodno-odgovorno budžetiranje, kao i usklađenost okvira javnih finansija sa pitanjem klimatskih promjena.

3. OPIS AKCIJE

3.1. Intervencijska logika

Intervencijska logika predstavlja vezu između ciljeva različitog nivoa (opšti, specifični i rezultati) i predloženih aktivnosti, uz uslov ispunjenosti i pretpostavki potrebnih za realizaciju akcije, odnosno postizanje ciljeva. Intervencijska logika može biti predstavljena kroz lanac ciljeva, ili na drugi način koji omogućava jasno logičko povezivanje rezultata nižeg nivoa sa postizanjem rezultata višeg nivoa. Intervencijska logika, kao i logička matrica koja će biti spomenuta u nastavku moraju sadržavati elemente urođnjavanja i integracije ostalih horizontalnih tema.

Intervencijska logika se može razviti na osnovu lanca rezultata i pretpostavki koje slijede sljedeću logiku:

AKO se poduzmu aktivnosti i pretpostavke su istinite, ONDA će biti proizvedeni rezultati.

AKO se postignu rezultati i pretpostavke na nivou rezultata vrijede, TADA će se postići specifični cilj(evi), JER [objašnjenje, npr. već uočeni dokazi/činjenice i prošlo iskustvo koje sugeriraju da je ova promjena moguća].

AKO su specifični cilj(evi) postignuti i pretpostavke na ovom nivou istinite, TADA će akcija doprinijeti željenom Opštem cilju. Ovo je JER [objašnjenje, npr. već uočeni dokazi/činjenice i prošlo iskustvo koje sugeriraju da je ova promjena moguća].

3.2. Indikativne aktivnosti

Obuhvatiti aktivnosti usmjerene na unapređenje ravnopravnosti polova, ili ublažavanje nejednakosti predstavljaju nezaobilazan dio Akcije ukoliko je rodna ravnopravnost utvrđena kao značajan ili osnovni cilj Akcije. (aktivnosti razvrstane po Rezultatima)

3.3. Uključivanje horizontalnih tema

Važne napomene:

- Član 6.2 IPA III Uredbe precizira da će „Programi i aktivnosti prema ovoj Uredbi uključiti klimatske promjene, zaštitu okoliša i rodnu ravnopravnost [...], kako bi promovirali integrirane akcije koje mogu stvoriti zajedničke koristi i ispuniti više ciljeva na koherentan način“.
- *Ove horizontalne teme moraju biti uključene/integrirane kroz cijelu akciju. Ovaj odjeljak je rezervisan samo za dalja razmatranja.*
- *Opišite vezu između problema u smislu uključivanja pitanja identifikovanih u analizi navedenoj u odjeljku 2.2 i kako ova akcija predlaže njihovo rješavanje.*
- *Intervencijska logika (ciljevi, rezultati, aktivnosti, indikatori) mora odražavati kako akcija doprinosi klimatskim promjenama, zaštiti životne sredine, biodiverzitetu i rodnoj ravnopravnosti.*

Ravnopravnost spolova i osnaživanje žena i djevojčica

- Prema OECD Rodnim DAC kodovima, kada je rodna ravnopravnost glavni cilj, akcija se označava kao G2, kada je rodna ravnopravnost značajan cilj označava se kao G1, a kada se akcija ne smatra relevantnom za rodnu ravnopravnost, označava se kao G0. U posljednjem slučaju treba dati obrazloženje.
- G2 Glavni cilj | G1 značajan cilj | G0 nije cilj

Druge horizontalne teme: Zaštita životne sredine, klimatske promene i biodiverzitet, ljudska prava, osobe s invaliditetom, demokratija, mir i otpornost, smanjenje rizika od prirodnih katastrofa

3.4. Rizici i pretpostavke

Uključuju se rizici i pretpostavke utvršeni kroz rodnu analizu. Potrebno je obuhvatiti sve nenamjerne negativne posljedice kao što je negativan uticaj na određene grupe, produblivanje nejednakosti, ometanje prava na sudjelovanje ili druge rizike za ljudska prava, u skladu s principom „ne nanosi štetu“. Svi identifikovani rizici trebaju biti kategorizirani u skladu sa smjernicama EK za procjenu rizika, imati utvrđenu vjerovatnoću na skali od 1 do 5 (niska do vrlo visoka), stepen uticaja (1 do 5) i mjere ublažavanja, koje treba uvesti kako bi se pojava i efekti rizika sveli na najmanju moguću mjeru.

Kategorija <i>(vanjsko okruženje; planiranje, procesi i sistemi; zakonitosti i regularnost; finansijska izloženost; globalni rizik)</i>	Rizik	Vjerovatnoća (niska / srednja / visoka)	Uticaj (nizak / srednji / visok)	Mjere ublažavanja

3.5. Indikativna matrica logičkog okvira

Objedinjava tri nivoa ciljeva (opšti, specifični i rezultati), aktivnosti i pretpostavke koje su prethodno predstavljene u dijelu Intervencijske logike akcije zajedno sa indikatorima kojima se mjeri postizanje svih nivoa ciljeva na osnovu polazne i očekivane vrijednosti. U matrici će biti predstavljene aktivnosti koje imaju za cilj unaprijediti ravnopravnost spolova, odnosno umanjiti neravnopravnost. Pored toga, važan element za uključivanje rodne ravnopravnosti je uvođenje indikatora razvrstanih po polu u logički okvir. Podaci koji se koriste za indikatore trebaju biti prethodno navedeni u analizi problema, te su zastupljeni u sekciji rizika i naučenih lekcija, kao i u intervencijskoj logici.

Rezultati	Lanac rezultata Glavni očekivani rezultati	Indikatori [min. 1 po rezultatu]	Polazna vrijednost (vrijednost i godina)	Ciljne vrijednosti (vrijednost i godina)	Izvori podataka	Pretpostavke
Opšti cilj (Impact) Uticaaj		1 2	1 2	1 2	1 2	Nije primjenjivo
Specifični cilj 1 (Outcome 1) Ishod 1		1.1 1.2	1.1 1.2	1.1 1.2	1.1 1.2	
Specifični cilj 2 (Outcome 2) Ishod 2		2.1 2.2	2.1 2.2	2.1 2.2	2.1 2.2	
Rezultat 1 (vezan za specifični cilj 1)	1.1 (u prošlom vremenu)	1.1.1 1.1.2	1.1.1 1.1.2	1.1.1 1.1.2	1.1.1 1.1.2	
Rezultat 2 (vezan za specifični cilj 1)	1.2 (u prošlom vremenu)	1.2.1 1.2.2	1.2.1 1.2.2	1.2.1 1.2.2	1.2.1 1.2.2	
Rezultat 1 (vezan za specifični cilj 2)	2.1 (u prošlom vremenu)	2.1.1 2.1.2	2.1.1 2.1.2	2.1.1 2.1.2	2.1.1 2.1.2	
Rezultat 2 (vezan za specifični cilj 2)	2.2 (u prošlom vremenu)	2.2.1 2.2.2	2.2.1 2.2.2	2.2.1 2.2.2	2.2.1 2.2.2	

**UN WOMEN JE AGENCIJA UJEDINJENIH NACIJA POSVEĆENA RODNOJ
RAVNOPRAVNOSTI I OSNAŽIVANJU ŽENA. KAO VODEĆA AGENCIJA U OBLASTI
ZAGOVARANJA ZA ŽENE I DJEVOJČICE, UN WOMEN JE USPOSTAVLJEN KAKO BI
SE UBRZAO NAPREDAK ZA ISPUNJAVANJE NJIHOVIH POTREBA ŠIROM SVIJETA.**

UN Women podržava zemlje članice UN-a u postavljanju globalnih standarda za rodnu ravnopravnost, i radi sa vladama i civilnim društvom na kreiranju zakona, politika, programa i usluga potrebnih za osiguravanje efektivnog implementiranja standarda koji će istinski koristiti ženama i djevojčicama širom svijeta. UN Women radi na svjetskom nivou da viziju Ciljeva održivog razvoja učini stvarnošću za žene i djevojčice i zagovara jednako učešće žena u svim aspektima života, fokusirajući se na četiri strateška prioriteta: Žene vode, učestvuju i imaju jednaku korist od sistema vlasti; Žene imaju prihod, sigurnost, pristojnu radnu i ekonomsku neovisnost; Sve žene i djevojčice žive život oslobođen od svih oblika nasilja; Žene i djevojčice doprinose i imaju veći utjecaj u izgradnji održivog mira i otpornosti, i imaju jednake koristi od sprečavanja prirodnih katastrofa i konflikata, kao i od humanitarnih akcija. UN Women također koordinira i promovira rad UN sistema u unapređenju rodne ravnopravnosti.

Zmaja od Bosne bb
71000 Sarajevo, Bosnia and Herzegovina
www.unwomen.org
www.facebook.com/unwomenbih
www.twitter.com/unwomenbih
www.instagram.com/unwomenbih